ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್

ಕೊಡಗುಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳು

ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳು ಸುಗ್ಗಿದೇವರಗುಡಿ, ಸುಗ್ಗಿಕಂಬ, ಸುಗ್ಗಿಗುಡಿ, ಸುಗ್ಗಿಮಂಟಪ, ಸಬ್ಬಮ್ಮ, ಸುಜ್ಜಮ್ಮ, ಸುಗ್ಯಮ್ಮತಾಯಿ, ಸಬತಾಯಿ, ಸಪ್ತಾಯಿಕಟ್ಟೆ ಎಂದೆಲ್ಲ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿವೆ, ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಫಲವಂತಿಕೆ, ಪಾವಿತ್ರ್ಯ, ಸಮೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಸಂತೋಷದ ಸಂಕೇತವಾಗಿಯೂ ಈ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರುವ ಜನಪದವು ಅನುಗುಣ ಕತೆಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರವಾಗಿಯೆ ಪೋಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಕೇಳಿದ. ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಪರ್ವತಪುತ್ರಿ ನುಡಿದಳು : 'ತಪಸ್ಸು ಮುಗಿಯುವ ಮುನ್ನ ಇಲ್ಲ ; ಹರಕೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವವರಿಗೂ ಬೇರೆ ಮಾತಿಲ್ಲ'. ಶಿವ ಒಲಿದ. ಹರಕೆ ಫಲಿಸಿತು. ಪಾರ್ವತಿ ಶಿವಪತ್ನಿ ಆದಳು. ಹರಕೆಯ ಫಲಿತಕ್ಕೆ ಪಾರ್ವತಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತ ತಾಣವೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯಂತೆ. ಅಂತಾಗಿ ದೇವರ ವರ ಪಡೆದ ಆ ದೇವೀರಮ್ಮ ತಮಗೂ ವರ ಕೊಡಲಿ ಎಂಬುದು ಜನಪದದ ಆಶಯ. ಆಕೆಯ ಛಲ ಕಂಡು ದೇವರ ಈರಮ್ಮನೂ ಆಗಿದ್ದಾಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಹಾಗಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸುಗ್ಯಮ್ಮತಾಯಿಯೂ ಹೌದು ; ಸುಲಭ ಉಚ್ಚಾರಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ 'ಸಬತಾಯಿ'ಯೂ ಹೌದು.[1]

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಮಾರು ೧ ರಿಂದ ೩ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಚತುರಸ್ರ ವೇದಿಯಂತಹ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ೧೦ ರಿಂದ ೨೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಜೋಡಿ ಸ್ತಂಭಗಳಾಗಿ ನಿಂತು ಬೋದಿಗೆ ಹೊತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೊಗ್ಗುತಾವರೆ–ಮೂರು ಶಿಲಾಕಳಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಕೆಳ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ 'ಉ' ಆಕಾರದ ಕೊಕ್ಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಬಾಗಿಲುವಾಡದ ಭಾವವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ನಾಲ್ಕು ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ ರಚನೆಯ ಸ್ತಂಭಗಳ ತೆರೆದ ಮಂಟಪವಾಗಿದ್ದು ಭುವನೇಶ್ವರಿ, ಗೋಪುರ ಹಾಗೂ ಕಳಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ದೇವರ ಉಯ್ಯಾಲೆಕಟ್ಟೆ ಎಂದೂ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಗುಡಿಯ ಕಟಿಸಿ ಉಯಾಲೆ ಕಂಬವ ನಿಲಿಸಿದರು' ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳು[2] ಕಾಣಬಂದು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ

1 ಸುಗ್ಯಮ್ಮತಾಯಿ < ಸುಗ್ಗಮ್ಮತಾಯಿ < ಸುಬ್ಬಮ್ಮತಾಯಿ < ಸುಬತಾಯಿ < ಸಬತಾಯಿ < ಸಪ್ತಾಯಿ < ಸಪ್ತತಾಯಿ ಎಂದಾಗಿದ್ದರೆ ಪಾತ್ರಸಮಾಧಿ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಆರಾಧನೆಯ ಜನಪದೀಕರಣದ ಮೂಲ ಸಂಕೇತವಿದ್ದು ನಂತರ 'ಪಾರ್ವತಿ'ಯ ಆವಾಹನೆಯನ್ನು ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಜನತೆ ರೂಪಾಂತರೀಕೃತ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

2 ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೫, ಎಲ್. ರೈಸ್ (ಸಂ.) : ಚ.ರಾ.ಪ. ೧೬೦, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೭೭ ; ಚ.ರಾ.ಪ ೧೬೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೪೭ ; ಈ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭ' ಶಬ್ದದ ಒಕ್ಕಣೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಚಾರಗಳು ಗುಡಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಪೂಜೆಯೊಡನೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಉತ್ಸವಾಚರಣೆಗಳು ಮಿಳಿತ ವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲು ಸಹಕಾರಿ ಆಗಿವೆ. ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಮಂಟಪ, ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣದ ಹೆಸರೂ ಇವಕ್ಕೆ ಅಂಟಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಇವು ಒಂಟಿ ಕಂಬ ಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಊರ ಹೊರಗೆ ಅಥವಾ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಅಥವಾ ತಂಪು ವೃಕ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ತಂಭಗಳ ಬುಡ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ, ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಕಾಂತ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರು ತ್ತದೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವುದುಂಟು. ಊರ ಬಾಗಿಲವಾಡ ಅಥವಾ ಗೆದ್ದು ಬಂದ ವೀರರಿಗೆ ಊರ ಸ್ವಾಗತದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಆಗಿದ್ದಿರುವ ಉದಾ. ಉಂಟು. ಹೊಸ ಊರು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಾಗ 'ಊರುಸ್ಥಾಪನೆ ಕಲ್ಲು' ಎಂದೂ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ನಡೆಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.[3] ಗುಡಿಯ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ತೂಗುವ ದೇವರ ಗುಡಿಯ ಮುಂದಿನ ಸ್ತಂಭಗಳಾಗಿಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.[4–5]

ಈ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಗಳಿದ್ದರೂ 'ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಸೋಜಿಗವೆ. ಈ ಶಾಸನಗಳು ಬಹುತೇಕ ದಾನಶಾಸನಗಳೋ ಅಥವಾ ವೀರಶಾಸನಗಳೋ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ 'ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬ' ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ಉಲ್ಲೇಖವೇ ಈ ಸ್ತಂಭಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯ ಎಂದು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಪಡಬಹುದು. ಈ ಸ್ತಂಭ ಅಥವಾ ಕಟ್ಟೆಯ ನಡುವೆ ಸದಾ ಹಣತೆ ಉರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಕಟ್ಟಳೆ ಇದೆ. ಈ ಸ್ತಂಭಗಳ ಅಥವಾ ಮಂಟಪದ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾನಕ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಲ್ಪ, ಪುರುಷ ಶಿಲ್ಪ, ದಂಪತಿ ಶಿಲ್ಪ, ತಾವರೆ ಬಂಧ, ನಾಗಶಿಲ್ಪ (ನಾಗ–ನಾಗಿಣಿ) ಮತ್ಸ್ಯಶಿಲ್ಪ, ಹಾವು ಹಿಡಿದ ಹಂಸ ಶಿಲ್ಪ, ಮಿಥುನ ಶಿಲ್ಪ, ಭದ್ರಕಾಳಿ ಶಿಲ್ಪ, ಭೈರವ ಶಿಲ್ಪ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಹುಲಿ, ವೀರರು ಹಾಗೂ ರಾಜನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕಂಡರಣೆ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಸಾದಾ ಸ್ತಂಭಗಳಾಗಿ ಕೆಲವೆಡೆ ತಾವರೆಯ ಬಿಡಾವಣೆಯುಳ್ಳ ಒಂಟಿ ಸ್ತಂಭಗಳಾಗಿವೆ. ಜೋಡಿ ಸ್ತಂಭಗಳಿರುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು, ಒಂದು ಗಂಡು ಎಂಬ ರೂಢಿಯನ್ನೂ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನೂ ಪುಷ್ಟಿಯಾಗಿ ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು, ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬವನ್ನೂ ಆಚರಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಲಿ ಸಮರ್ಪಣೆ (ಕೆಲವೆಡೆ ಬಲಿ ಇಲ್ಲ), ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಮುಖವಾಡ ಅಥವಾ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ವಾರ್ಷಿಕ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬವನ್ನು ಕಟ್ಟೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣರು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಐದರಿಂದ ಏಳು ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನಿಡುವ ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಪ್ರ ದಾಯ, ಬೇಟೆ ಆಡಿ ತಂದ ಪ್ರಾಣಿ ಬಲಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂದಿಟ್ಟು ನಂತರ ಗ್ರಾಮದವರಿಗೆ ಪಾಲಿನ ಹಂಚಿಕೆ, ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಜನಪದರು ಬಳಸುವ 'ಸಬತಾಯಿ' ಶಬ್ದ, ಈ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಯುವ ಕೆಂಡಕೊಂಡ, ಹರಿಸೇವೆ(ಹರಸೇವೆ ?)ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನ ವಡಬುಗಳ ಉಗ್ಗಡಣೆ ಹಾಗೂ ಕಟ್ಟೆಯ ಸಮೀಪದ ಈಶ್ವರ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಪೂಜೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ

---

3 ಕೊಡಗಿನ ಗಡಿಗ್ರಾಮಗಳಾದ ಹುಲುಕೋಡು ಹಾಗೂ ಕಿತ್ತೂರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ೩ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕಲ್ಲುಸ್ತಂಭವಿದ್ದು ಊರುಸ್ಥಾಪನೆಕಲ್ಲು ಎನಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಕಂಬಗಳ ಬಾಗಿಲವಾಡಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕುಮಾರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರ-ಕಿತ್ತೂರಯ್ಯನ ಗುಡಿಯ ಬಲಬದಿಯ ಮುಂಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಊರುಸ್ಥಾಪನೆ ಕಲ್ಲು ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ.

4 ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು ಚಿಲ್ಕುಂದದ ದೇಗುಲದ ಮುಂದೆ, ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು ಭೈರಾಪಟ್ಟಣದ ಪಾರ್ವತಿ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ, ಅರಸೀಕೆರೆ ಕೋಡಿಮಠ(ಹಾರ್ನಳ್ಳಿ)ದ ಬಳಿಯ ಕೋಡಮ್ಮನ ದೇಗುಲದ ಮುಂದೆ ಇಂತಹ ಜೋಡಿ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

5 ತುಳುದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರಿಕಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ತೂಗುಮಣೆಯನ್ನು ದೈವದ ಮಂಚವೆಂದು ಕರೆದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟುವುದುಂಟು : ಪರತಿಸಿರಿ (ಸಂ. : ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ ತೆಲಗಾವಿ) : ಹರ್ತಿಕೋಟೆ, ೧೯೮೭, ಕೊಡಗಿನ ಕೊಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್, ಪು. ೭೦೫.

ಮೂಲವೊಂದು ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಕುರುಹು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಜನಪದೀಯ ಆರಾಧ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ವೇದ, ಆಗಮ, ಪುರಾಣಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ ವರ್ತುಲದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಸುಗ್ಗಿ ದೇವತೆ, ಸಬತಾಯಿಯ ಮೂರ್ತರೂಪವಾಗಿ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಗಳು ತೋರಿಕೊಂಡಿವೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಜಾಡು ಹಿಡಿದು ಹೊರಟರೆ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಹಾಗೂ ಅವರ ರಕ್ಷಕನೆನಿಸಿರುವ ವೀರಭದ್ರನ ಸಂಬಂಧ, ಮಾತೃ ದೇವತಾ ಸಂಬಂಧಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೆದಕುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದ ನೆಲಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಸುಗ್ಗಮ್ಮ ದೇವತೆಯ-ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಜೀವಂತ ವಿಕಾಸದ ಮಜಲುಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವೇಚನೆ.

ತಾಂತ್ರಿಕಾಚರಣೆಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಏಕಶಿಲಾಲಿಂಗರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಿಯ ಬಲಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನ ತಾಂತ್ರಿಕ ಲಿಂಗರೂಪದ ಇರವು ಅವನ ಮುಂದಾಳ್ತನದ ಸಂಕೇತವೂ ಹೌದು. ವೀರಭದ್ರನ ಕಾಲ ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದ್ದು. ದಾಸೋಹ ಧರ್ಮಮಠಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಅವನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಪುರುಷರ ಗುತ್ತಿಗೆ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರುದ್ರ ಕನ್ನಿಕೆಯರೆನಿಸಿದ್ದ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಕಳಾಮುಖಿಯರಾಗಿ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಿವೆಯ ಸೇವಕಿಯರು ಶೈವೀ ಸುಂದರಿಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಿ, ಮಾಹೇಶ್ವರಿ, ಕೌಮಾರಿ, ವೈಷ್ಣವಿ, ವಾರಾಹಿ, ಇಂದ್ರಾಣಿ, ಚಾಮುಂಡಾ-ಈ ಕನ್ಯೆಯರು ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ತಾತ್ವಿಕ ಕಳೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣೆಯರಾಗಿದ್ದರು. ಪಾರ್ವತಿಯಂತೆ ಪವಿತ್ರಕುಲಶೀಲೆಯರೂ[6] ಹೌದು.

ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಮಾಹೇಶ್ವರೀ ಮುಖ್ಯಾ ರುದ್ರಕನ್ಯಾಃ
ಕಳಾಮುಖಾಃ
ತವದೂತಾಃ ಕುಲಶೀಲೇ ದಧತಿ ತ್ವಯಿ ಪಾರ್ವತಿ ।
—ವೀರಾಗಮ.

ಇಂತಹವರ ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಮಾನ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮರುಮಾತು ಮುಂದಿನಂತಿದೆ.

ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಮುದ್ರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿರುವ ಡಾ॥ ಎಸ್. ಆರ್. ರಾವ್ ಅವರು ಮುದ್ರೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ರಾಜ, ಅವನ ಹಿಂದೆ ಹೋತ, ಕೆಳಗಿನ ಏಳು ಜನರು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿರುವ ಇತರ ರಾಜರು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ತ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಮಾತಿದೆ.[7] ಆದರೆ ಡಾ॥ ಎಸ್. ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರು 'ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದರ್ಶನ' ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ, ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತಹ ಆಶಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕುರಿತು ಬರೆಯುತ್ತ, "ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದಾದರೂ ಪ್ರಧಾನ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಾತೃದೇವತಾ ಪೂಜೆಗೆ ಒಂದು ಕೋಣೆಯು ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮಾತೃದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಯೋಧ, ಮಗುವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡ ತಾಯಿ, ನಗ್ನನೃತ್ಯ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾ ದೇವತೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮಾತೃದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಕ್ತ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತವೂ ಇದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.[8] ಆದ್ದರಿಂದ ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆ'ಯರ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವಮಾತನ್ನು

---

6 ಡಾ॥ ಶ್ರೀ ಜ. ಚ. ನಿ. : ರುದ್ರ-ಭದ್ರ-ರೇಣುಕ, ಶ್ರೀ ಜ.ಚ.ನಿ. ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ೧೯೮೫, ಪು. ೬೮

7 ದೇವರ ಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ : 'ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು', ಹರತಿಸಿರಿ, ಪು. ೮೫

8 ಎಂ. ಜಿ. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ (ಸಂ.) : ಶಿವಾಗಮ ಸೌರಭ, ಶ್ರೀ ಜ. ಚ. ನಿ, ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೬, ಪೀಠಿಕೆ ಪು. xx; ಅಚ್ಚರಿಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಈ ಸಂಗತಿಗೆ ಸಂವಾದಿ ಉದಾಹರಣೆ ಎಂಬಂತೆ ಕೊಡವರ್ ಐನ್ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಕನ್ನಿಕೊಂಬರೆ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಕೋಣೆಯೊಂದು ಇರುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಒಪ್ಪಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರ ಪಶುಪತಿಯ 'ಯೋಗ ಮೂರ್ತಿ' ಪ್ರತಿಮಾ ಭಾವವನ್ನು ಡಾ॥ ಶ್ರೀ ಜ. ಚ. ನಿ. ಅವರು ಗುರುತಿಸಿ 'ಭಾಲಾಕ್ಷ' ಸಿದ್ಧಿಯ ಮುನಿವರೇಣ್ಯ ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವನಾದರ್ಶ ಪ್ರತಿಮೆ ರುದ್ರ ದೇವ ಎಂದು ನಾಮನಿರ್ದೇಶನವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.[9] ಅಂದರೆ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಪರಂಪರೆಯು ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗಿ ರುದ್ರ-ಭದ್ರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಂತರ ವಿಕಸಿತವಾದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ವೀರಭದ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾ ಹಿಮಕುಂದೇಂದು ಸನ್ನಿಭಃ
ಭದ್ರಕಾಳೀ ಪ್ರಿಯೋ ನಿತ್ಯಂ ಮಾತೃಣಾಭಿರಕ್ಷಕಃ
—ವಾಯವೀಯ ಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಪುರಾಣ.

ವೀರಭದ್ರ ಕ್ರಾಂತಿ-ಶಕ್ತಿಗಳ ಸಂಕೇತವಾದಂತೆ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಸಂರಕ್ಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.[10] ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಿಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶನನ್ನು ಇರಿಸಿ ನಡುವೆ ಮಾತೃಗಣಗಳನ್ನು ಇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿವಾಲಯದ ವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿದೆ.[11] ಮಾತೃಮರ್ಯಾದಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ವೈದಿಕ ಯುಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನ ವೆನ್ನುವುದು ನಿರ್ವಿವಾದ.[11-ಅ] ಶ್ರೀದೇವಿ ಖಡ್ಗ ಮಾಲಾ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಸ್ತೋತ್ರವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕೇ ಆಗಿದೆ. ವೀರಭದ್ರಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಆತನ ಸೋದರಿ ಚೌಡೇಶ್ವರಿಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಬರುತ್ತವೆ.[12]

ಹೀಗೆ ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನ ವಡಬುಗಳನ್ನು 'ಹರ(ರಿ) ಸೇವೆ'ಯಲ್ಲಿ ಉಗ್ಗಡಿಸುವಲ್ಲಿ, ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಪೂಜೆಗಿಡುವ ಮಾತೃಕಾ ಮುಖವಾಡಗಳೊಡನಿರುವ ಸಂಯೋಜಿತ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ನಾಗ-ಶಾಕ್ತ ಆರಾಧನಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಹೆದ್ದೇವರ (ಹುತ್ತ) ಪೂಜಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮಾತೃಸಮಾಧಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ದೀಪಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಜನಪದವು ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾ ಆರಾಧನೆಯನ್ನೂ ತನ್ನ ವರ್ತಮಾನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾಪಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯಗಳೂ ಉಂಟು.

ಮೂಲತಃ ಮಾತೃದೇವತೆ, ಫಲವತ್ತತೆ, ಸಮೃದ್ಧಿ ಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಮೂಡಿಸುವ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆ ಆಗಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. 'ಲಕ್ಷ್ಮಿ' ಕೂಡ ಪದ್ಮ, ಪೂರ್ಣ ಕಳಶ, ಆನೆಯೊಡನೆ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿರುವುದೂ ಫಲ ವತ್ತತೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತ. ಅಂತಾಗಿ ಇವಳೂ ಕೂಡ ಜನಪದ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮಾತೃ ದೇವತೆ, ಗ್ರಾಮದೇವಿ ಬಾದುಬ್ಬೆ, ಬನದುಬ್ಬೆ, ಗಡಿಲಕ್ಕವ್ವ, ಕಚ್ಚವತಿ ಎಂದಾಗಿ ನಾಮಾಂಕಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅಭಿಷೇಕ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅಥವಾ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩-೨ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷೇಕ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಶಿಲ್ಪ ಫಲಕಗಳ ವೈಷ್ಣವ ಮತೀಯ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಮೀರಿ ಅಥವಾ ಹಿಗ್ಗಿ ಶೈವ ಶಾಕ್ತ ಬೌದ್ಧ ಮಂದಿರ ಮುಂತಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾರಾಜಿಸತೊಡಗಿತು. ಕೆರೆ

9 ಡಾ॥ ಶ್ರೀ ಜ. ಚ. ನಿ. : ರುದ್ರ-ಭದ್ರ-ರೇಣುಕ, ಪು. ೧

10 ಡಾ॥ ಶ್ರೀ ಜ. ಚ. ನಿ. : ಜಗುರಿಟ್ಟ ಚಿಂತನ, ಶ್ರೀ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ನಿವಾಸ, ೧೯೮೧, ಪು. ೩೧

11 ಮತ್ತು 11-ಅ, ಪ್ರೊ॥ ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ : ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ, ನೆಲೆ-ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೫, ಪು. ೧೭೨ ಮತ್ತು ೧೬೨. ಅಲ್ಲದೆ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ತುಸು ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ಶಿವಾಲಯಗಳಾದ ಪಾಡಿ ಶ್ರೀ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪ, ಪಾಲೂರು ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಭಾಗಮಂಡಲದ ಭಗಂಡೇಶ್ವರ, ಗುಹ್ಯದ ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಬ್ಬಿಮಠದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇಗುಲ, ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಶಿಲಾ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಇವುಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ.

12 ಬಿ. ಆರ್. ಗೋವಿಂದರಾಜುಲು ನಾಯುಡು : ಹಿಂದು ಯುನಾನಿ ವೈದ್ಯ ಮಂತ್ರ ಸುಗಂಧ ಬೋಧಕ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೪, ಪು. ೬೧, ೭೭

ತೂಬಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೋ ಊರ ಅಗಸೆ ಬಾಗಿಲ ಮೇಲೋ ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪ ಫಲಕಗಳ ಶಾಸನಗಳಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಡಸೂರು ಗ್ರಾಮದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆ ಆಗಿರುವ ಸಾಂತರಸ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪ ಫಲಕ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಿದ್ದು, ಮಂದ ಸೂರಿನ ಅಯ್ಯಣ್ಣನ ಮಗ ತೈಲ ಕಚ್ಚವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.[13] ಕೊಡಗಿನ ಯಡೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಆರಂಭದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಥ ತೂರಿಸಿದ ಸಮಾರಂಭದ ನಂತರ[14] ದೇವರ ಒಡೆ ಕಾರರು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ 'ನೀರ' ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ತಂಭಗಳು ಶುದ್ಧಿಯಾಗಲಿ, ಸೀಳದಿರಲಿ ಎಂಬ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಈ ಕಚ್ಚವೃತ್ತಿಗೆ ಇರಬೇಕು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ನೆಲಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತ್ಯಾಮಗೊಂಡ್ಲುವಿನ ಬಳಿ 'ಬಿದಲೂರು ಗಂಗವ್ವ'ನ ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ತೂಬಿನ ಬಳಿ ಜೋಡಿ ಸ್ತಂಭ, ತುದಿ ಅಡ್ಡ ತೊಲೆಯ 'ಕೋಣ' ಇದೆ. ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಶಿಲ್ಪವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಮಲದ ಬಿಡಾವಣೆ ಇದೆ. ಕೋಣದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ತೊಟ್ಟಿಲು ಇದೆ. 'ಬಿದಲೂರು ಗಂಗವ್ವ'ನಿಗೆ ಅಂಟಿರುವ ಏಳು ಕನ್ನಿಕೆಯರ ಕತೆ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರ ಜನಪದ ಆರಾಧನೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬದ ಕೆಲವು ಆಚರಣೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಳೈಸಿದೆ. ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಈಕೆಗೆ ಹಬ್ಬ. ಕೋಣದ ಹಿಂಬದಿಯ ಅಂಗಳದ ಸಿಮೆಂಟಿನ ತುಸು ವೇದಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶುಕ್ರವಾರ, ಮಂಗಳವಾರ, ಹೆಂಗಳೆಯರು ಐದು ಅಥವಾ ಏಳು ಬೆನಕಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಎಳ್ಳುಂಡೆ ಹಾಗೂ ಧಾನ್ಯ ಗಳನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿ ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸಗಳೊಡನೆ ಪೂಜಿಸು ತ್ತಾರೆ. ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ೭ ಅಥವಾ ೧೫ ದಿನಗಳ ಹಬ್ಬ ಹಾಗೂ ಜಾತ್ರೆ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಮುನ್ನ ಹಬ್ಬದ 'ಸಾರಿಡುವುದು' (ಸಾರುವ) ಉಂಟು. ಮೈನೆರೆಯದ ಹೆಣ್ಣು ಕಳಶ ಹೊತ್ತು ಬಿದಲೂರಿನಿಂದ ಬಂದು ನಡೆಮುಡಿಯ ಮೇಲೆ ತ್ಯಾಮಗೊಂಡ್ಲುವಿನ ಗಂಗವ್ವನ ಗುಡಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಏಳುನೆಲೆ ಭದ್ರಕಾಳಿಯರ ಆರಾಧನೆ[15] ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಪರ್ಯಾಯ ದೇವತಾ ಪೂಜೆಗೆ ಸಮೀ ಕರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಉಗಾದಿಯ ಹಿಂದು ಮುಂಚಿನಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬ, ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಈ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ 'ಸಬ ತಾಯಿ'ಗೂ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಿಗೂ ಇರುವ ಜನಪದ ಸಂಬಂಧವು ಸಾಬೀತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಗಾದಿ ಕಳೆದ ೧೫ ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಹಬ್ಬವು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆ ಉಂಟು.[16] ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭಗಳ

---

13 ಹೆಚ್. ಆರ್. ರಘುನಾಥ ಭಟ್ ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಅಭಿಷೇಕಲಕ್ಷ್ಮಿ ಶಿಲ್ಪಶಾಸನ ಶೋಧನೆ' ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಅಕಾದೆಮಿಯ ಪ್ರಥಮ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನ (ಮೇ, ೧೯೮೭) ದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದಾಗ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ.

14 ರಥ ತೂರಿಸುವುದು : ದೇವರ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಸರಪಳಿ-ಮಣೆಯನ್ನು ಸ್ತಂಭಗಳ ಕೊಕ್ಕೆಯಿಂದ ಇಳಿಬಿಡುವ ಸಮಾರಂಭ; ತೈಲಕಚ್ಚವೃತ್ತಿ : ಶಿಲಾಫಲಕ ಸ್ತಂಭಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಒರೆಸಿ ಶುದ್ಧ ಮಾಡುವಿಕೆ.

15 ಕಾಟಕೇರಿ, ಗಾಳಿಬೀಡು, ಮಕ್ಕಂದೂರು, ಮುವತ್ತೊಕ್ಕಲು, ಪಾಲೇರಿ, ಕೆಟಿಕಲ್, ಇಬ್ಬನಿ ವಳವಾಡಿ–ಈ ಏಳು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭದ್ರಕಾಳಿಯ ಹಬ್ಬ ಜನಪದ ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಯಡೂರಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ನಡೆದರೂ ಐದು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಏಳು ಗ್ರಾಮದೇವತಾ ಬನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಬಲಿ ಉಂಟು.

16 ಆದರೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಳಿಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮರದ ಕಂಬ ನೆಟ್ಟು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದ ತೆಂಗಿನ ಗರಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಮೀನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬಲಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದವರು ದೀವಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೇಗಿಲು, ನೊಗ, ನೇರು, ಕೆಳಸಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಹಾಲೆಮರದ ಎರಡು ಗೂಟಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಹೂ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಬಲೀಂದ್ರ ಮೂರ್ತಿ ಎಂದು ಪೂಜಿಸುವರು : ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ : 'ಕೊಡಗಿನ ಕೊಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳು', ಹರತಿಸಿರಿ, ಪು. ೭೧೮-೧೯.

ಅಷ್ಟ ತೊಲೆಯು ಕೇಂದ್ರದ ಕೊಕ್ಕೆಯಿಂದ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ತೂಗುಮಣೆಯಾದ 'ಸೊಡ್ಲುಮಣೆ'ಯಲ್ಲಿ (ಸೊಡರಿಟ್ಟ ಮಣೆ, ದೇವತೆ ಸಹಿತ ಅಥವಾ ರಹಿತವಾಗಿ ದೀಪಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ತೂಗುತ್ತಾರೆ. ಮಣೆಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕ ಹಾಗೂ ಕೆಳಗೆ ಸುಗ್ಗಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ರಾಶಿ ಹಾಕಿ ಪೂಜಿಸುವ ಹರುಷದ ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬದ ಕಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ ; ವೀರ ವಿಜಯದ ಪ್ರತೀಕಗಳಾದ ಜಯ ಸ್ತಂಭಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಕಾಳಗದ ಮುನ್ನ ಮತ್ತು ನಂತರ ಇವುಗಳಿಗೆ ವೀರಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ರೂಢಿಯೂ ಈ ಕಟ್ಟೆಗಳ ಮುಂದೆ ಇತ್ತು. ವಿಜಯದ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು, ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಂತೋಷ ಇವುಗಳೊಡನೆ ದೇವಮೌಲ್ಯವೂ ಒದಗಿ ಜನಪದ ಈ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಉಗಾದಿಯ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಇರುವ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಹಬ್ಬ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಆದರ ಉತ್ತರಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ತಾಲೂಕಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿರುವಂತಿದೆ. ಅದೇ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರಗಡಿಯ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರ ಸ್ಮಾರಕ ಕಟ್ಟಡವಾದ 'ಕೈಮಡ' ಅಥವಾ 'ಬೀರಕೋಟ'(ವೀರ ಹಿರಿಯರ ಸ್ಮಾರಕ ಕೋಣೆ)ದ ಬಳಿ 'ಮೇಲೇರಿಕೊಂಡ' (ರಾಶಿಯಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಕೊಂಡ) ಹಾಗೂ 'ತೆರೆ'ಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸುವ ಭದ್ರಕಾಳಿ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜನಪದ ಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿ ಸ್ತಂಭ ಅಥವಾ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೂ ಅಪವಾದವೂ ಇರುವಂತಿದೆ. ಬೆಕ್ಕೆಸೊಡ್ಲೂರಿನ ಮಂದತವ್ವೆ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾಕ್ಷಿ ಆಗಬಹುದು.[17] ಕೊಡವ ಮಾದರಿಯ ಕುಣಿತಗಳು, ಸುಗ್ಗಿ ಕೋಲಾಟಗಳು, ಬಿಲ್ಲಾಟಗಳು, ಬೇಟೆಯ ಅಣಕು ಆಟಗಳು, ಹಾಸ್ಯರೂಪಕಗಳು ಸುಗ್ಗಿಕೋಟೆಗಳ ಮುಂದೆ ಅಣಿಪ ಸನಿಹದ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೊಡಗಿನ ಭಾಗವೂ ಆಗಿದ್ದ ಸಕಲೇಶಪುರ ತಾಲೂಕಿನ (ಹಳೆ ಮಂಜರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ) ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿದೇವರಕಟ್ಟೆ ಮಂಟಪ, ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬವು ಕೆಲವೆಡೆ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ, ಕೆಲವೆಡೆ ತ್ರೈವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಗೌಡ ಜನಾಂಗ,ವೀರಶೈವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿ ಇತರರು ಅಂದರೆ ಸರ್ವಮತೀಯರೂ ಮುಂದಾಗಿ ಬಂದು ಆ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭದ್ರಕಾಳಿ, ದುರ್ಗೆ, ಪಾರ್ವತಿ , ದೇವೀರಮ್ಮ, ವಳಗರಮ್ಮ , ಮಾರಮ್ಮ , ಕೆಂಚಮ್ಮ , ಚೌಡಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಸ್ತ್ರೀದೇವತಾ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ, ಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮವೊಂದರಲ್ಲಿ ಗಂಡುದೇವತೆ ಇದೇ ರೀತಿ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವಾಗಿದ್ದಾನೆ.[18] ಹೀಗೆಯೇ ಕೊಡಗಿನ ಹುಲುಕೋಡು ಹಾಗು ಕಿತ್ತೂರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ದೇವರಾಗಿ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

---

17 ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಡಗಿನ ವೀರರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೆಕ್ಕೆಸೊಡ್ಲೂರಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಮಂದತವ್ವನ ಸ್ತಂಭವು ತಂಪು ಮರಗಿಡಗಳ ವೃತ್ತ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ ಮಾದರಿಯ ಈ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಕಮಲದ ಬಿಡಾವಣೆ ಇದ್ದು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸುಗ್ಗಿ ಸ್ತಂಭವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡ ಮಾಸ್ತಿ ಸ್ತಂಭವಾಗಿರುವಂತಿದೆ. ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಡಗರ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ೧೨ ದಿನಗಳ ಹಬ್ಬ ಕೆಂಡಕೊಂಡ ಸಹಿತ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಮಂದವ್ವ 'ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿ' ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮೀಣರ ನಂಬಿಕೆ. ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ತೋಳನಂತಿರುವ ಕುರುಹು ಇದೆ.

18 ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹುಲುಕುಂಟೆ ಗ್ರಾಮದ ರಂಗನಾಥದೇವರು ಬೇಟೆರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಡಿಸೆಂಬರ್-ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ದೇವರ 'ಕೋಲುಬೇಟೆ' ಹಬ್ಬ ಮತ್ತು ೨ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಲಂಕೃತ ಕಟ್ಟೆ(ಚತುರಸ್ರ ತೆರೆದ ಮಂಟಪ)ಯ ಬಳಿ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯೊಡನೆ ಒಂದು ಬೇಟೆಯ ಮಿಕವನ್ನು (ಕೋಲಿಗೆ ಸಿಗಿಸಿದ್ದ ಮಿಕ ಬಲಿ) ಮುಂದಿಟ್ಟು ಹಬ್ಬದಾಚರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವೈಷ್ಣವ ದೇವರಿಗೆ 'ಬೇಟೆಯ ಭಕ್ತಿ' ಇದೆ.

ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳ ಬಳಿ ಇರುವ ಶಾಸನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಆ ಕಟ್ಟೆಗಳು ವೀರರ ಸ್ಮಾರಕ ಕಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವ ರೂಢಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಲೇರಿ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಡನಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಳಿ 'ದಂಡಿನ ಮಾರಮ್ಮ' ಮರದ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿಯ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ ಸಂಕೇತಗಳೊಡನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಭದ್ರಕಾಳಿಯನ್ನು ಸಮೂಹ ತ್ರಿಶೂಲ ನೆಲೆಯಿಂದ ಸೂಚಿಸಿ ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರ ಮೂಲ ಪುರುಷ ಮೊದಲು ನೆಲೆನಿಂತ ಹಾಲೇರಿಯಿಂದ ಆ ಅರಸರು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ಮುನ್ನ ಈ ದಂಡಿನ ಮಾರಮ್ಮನ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ವಿಜಯದ ನಂತರ ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಜನಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಲೇರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭದ್ರಕಾಳೇಶ್ವರಿಗೆ ಉಗಾದಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯ ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಬ್ಬದ ಸಡಗರ ತುಂಬಿಬಂದು ಹಬ್ಬದ ಉತ್ಸಾಹ, ಉತ್ಸವ, ದಾಸೋಹ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಗಳಾದ ಕೈತಲೆಆಟ್, ಕೊಂಬಾಟ್ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆ, ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡು ಗ್ರಾಮೀಣರಿಗೆ ಜೀವಂತ ಹರುಷ ತಂದಿರುವ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ಯಡೂರು, ಚೌಡ್ಲು, ನಗರೂರು, ಕುಮಾರಹಳ್ಳಿ, ತಲ್ತರೆಶೆಟ್ಟಳ್ಳಿ, ಹುಲುಕೋಡು, ಕಿತ್ತೂರುಗಳ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ–ದೇವರುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉದೇವಾರಕೆ–ಹೊಸಕೋಟೆ, ಕಾಗ್ನೋಡು, ಉತ್ತೇಳು, ಅಬ್ಬನ, ಹಾರ್ನಳ್ಳಿ, ಕೋಡಿಮಠದ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ–ದೇವರುಗಳು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು ಭೈರಾಪಟ್ಟಣದ ಉಯ್ಯಾಲಿ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಗಳು ಸಮಾನ ಮೂಲಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವೈಭವಾಚರಣೆಗಳಿದ್ದರೆ ಮರುವರ್ಷ ವೀರಗಲ್ಲು ಸಮೂಹದ ಬಳಿ ಹರಿಸೇವೆ (ಹರಸೇವೆ) ಅಂದರೆ ವೆಂಕಟರಮಣನ ಸೇವೆ ಅಥವಾ ವೀರಭದ್ರನ ವಡೆಬು ಸೇವೆ(?)ಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಂಚರಾಯ-ಮುತ್ತುರಾಯನ ಪೂಜೆಯೂ ಜೊತೆಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಾಮಧಾರಿಗೌಡರಲ್ಲಿ 'ಹರಿಸೇವೆ' ಎಂದೇ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದರೂ,[19] ಭೈರವ ಪೂಜೆ, ಹೆದ್ದೇವೆರ(ನಾಗ)ಪೂಜೆಯೂ ಸಹಭಾಗಿ ಆಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

---

19 ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ ಅರಕಲಗೂಡು ತಾಲೂಕು ಸೋಂಪುರ ಹೋಬಳಿ ಮುಸಕತ್ತೂರಿನ ಶಂಕರಲಿಂಗ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಬಳಿ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ (ಏಪ್ರಿಲ್) 'ಅಳಗ ಜಂಪ'ವನ್ನೂ ೧೨ ವರುಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ವೀರಶೈವರು ನಡೆಸುವ ಮೂರುದಿನಗಳ ದೇವರಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೈಜವಾಗಿ ಇದು 'ಹಲಗೆ ಜಂಗು' ಹಿಡಿದು, ಧರಿಸಿ ಆಡುವ ಕುಣಿತ. ವೀರಭದ್ರನ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಜತನ ಮಾಡಿರುವ ೨೫ ವೀರಭದ್ರ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಹಲಗೆ ಹಿಡಿದು ಮುಂಡಿಗೆ 'ಜಂಗು' ಕಟ್ಟಿ ಹಲಗೆ ಕುಣಿಸುವ ಆಟ. 'ದೇವರ'ನ್ನು ಒಂದು ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹಾಸಿದ ಬಟ್ಟೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಗ್ರ ಬಾಳೆ ಎಲೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನ ಚೂರುಗಳು. ಕುಣಿತದ ಉಗ್ಗಡಣೆಯ ನಡುವೆ ಒಂದು ಮಂಡಿಕೊಟ್ಟು ಬಗ್ಗಿ ಬಾಯಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು 'ಹರಸೇವೆ' ಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಆಚರಣೆ. ಶಂಕರಲಿಂಗನ ಗುಡಿಯಿಂದ ಹಲಗೆಯವರು ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಜ್ಜೆಗೆ ಇಡಿಗಾಯಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಈಗಿನ ತಿರುಪತಿ ಒಕ್ಕಲಿನ 'ಹರಿಸೇವೆ' ಹಿಂದೆ ವಡೆಬು ಉಗ್ಗಡಣೆಯೊಡನೆ ವೀರಭದ್ರನ 'ಹರಸೇವೆ' ಇವೆಲ್ಲ ಆಗಿದ್ದುದರ ಸಂಕೇತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತಿರುಪತಿಯ ಮೂರ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರನಾಗಿ ರೂಪಾಂತರವಾದ ಮೇಲೆ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ 'ಹರಭಕ್ತಿ', 'ಹರಿಭಕ್ತಿ–ಹರಿಸೇವೆ'ಗೆ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿರಬೇಕು. ವಿಷ್ಣುವಾದರೋ 'ಫಾಲಾಕ್ಷ ಸಖಿ' ನಲ್ಲವೆ ? ಮುಸಕತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವರು ಮಾತ್ರ ಈ 'ಹರಸೇವೆ'ಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮುಸಕತ್ತೂರಿನ ಈ ಆಚರಣೆಗಳ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸೋಂಪುರದ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಬಸವರಾಜ್ ಅವರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಡರು ಇಟ್ಟು, ದೇವರಿಟ್ಟು ತೂಗುವ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ಬದುಕಿನ ಸಂತೋಷದ ಬೆಳಕನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಪಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹಾಗೂ ಆಗಮೋಕ್ತ ದೇವ ವಸಂತೋತ್ಸವದ ತದ್ಭವ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ರೀತಿ ಎಂದು ಇರಬೇಕು. ಭಾರತೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಲೇಪನವು ಈ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಒದಗಿ 'ದೇವರ' ಪ್ರತೀಕಗಳ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೇ ಸಮೂಹ ಆಚರಣೆಗಳ ಜಾಯಮಾನ. ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚನೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮನೆದೇವತೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗೌರವ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮ ವಂಶಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುವ, ಜನಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕೂಡ ಆಗಿರಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಯಡೂರು ಹಾಗೂ ಇತರೆಡೆಯ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳ ಬಳಿ ಇಡುವ ಮುಖವಾಡಗಳು ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಮುಖ ಗೌಡ ಮನೆತನಗಳ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮೂಲ ಮನೆತನದವರ ಹಕ್ಕಿನವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಡುಬಿದ್ರೆಯ ಕೊರ್ನಾಯ(ಬ್ರಾಹ್ಮಣ) ಮನೆತನದ ಖಡ್ಗೇಶ್ವರಿ ಅಲ್ಲಿನ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮನೆತನದ 'ದೇವರ' ಮುಖವಾಡಗಳು ಅನ್ಯರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಗೆ ತಂದು ಪೂಜಿಸುವುದುಂಟು.[20] ಇನ್ನು ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ 'ಬೇಟೆ'ಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾದರೂ ಏನು ? ಬಹುಶಃ ಮನೆತನದ ಹಿರಿಯರು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಜನ ಸೈನಿಕರಾಗಿದ್ದು ಕಾಳಗ ಅಥವಾ ಬೇಟೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ರಾಜನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಿರಾಮ ವೇಳೆಯ 'ಶಿಕಾರಿ' ಪದ್ಧತಿಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಂಜೂರಾತಿ ಪಡೆದು ದೇವರಹಬ್ಬದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೂ ಆಗಿ 'ಬೇಟೆ' ಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಕೊಡಗಿನ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನ ಕಾಲದ ಬೇಟೆಯೊಂದರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುವುದುಚಿತ.[21]

ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸಹಜವೆನಿಸಿದರೂ ಹಾಸನ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿನ 'ಬೇಟೆ' ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗದು ಎಂದು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹತ್ತರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳ ಅವಧಿಯ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗಳು ಹತ್ತರಿಂದ ಹದಿನೆಂಟನೆ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಹಂತಗಳು ಜನಪದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

೧. ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ ತೆಗೆಯುವುದು : ಒಂದು

---

20 ಕೆ. ಹೊಸಕೋಟೆಯ ಕೆಂಚಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಏಳು ಮುಖವಾಡಗಳು ಹರಿಹಳ್ಳಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕರ ವಶದಲ್ಲಿವೆ.

21 ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯ ಕಲಿಸಂದ ೪೯೦೮ ಕ್ಷಯ ಸಂ. ಚೈತ್ರ ಶುದ್ಧ ೭ರಲ್ಲಿ ಯಡವನಾಡು ತಾಲೂಕಿನ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಯ ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಬ್ಬುಲಿ, ಕಡವೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೃಗಬೇಟೆಯ ನಂತರ, ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ೨೬ ಆನೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಅವುಗಳ ತಲೆಯನ್ನು ಮಡಗಿಸಿ 'ಆನೆತಲೆ ಕಟ್ಟೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟ—'ರಾಜೇಂದ್ರನಾಮೆ', ಪುಟ ೨೭೯-೮೩. ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರಾಗಿ ಈಗ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ 'ನಗರೂರು' ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ-ಯಡೂರು ಹಾದಿಯ ಕಲಕುಂದೂರು ತಿರುವಿನವರೆಗೆ 'ಹಾಲೆಕಟ್ಟೆ ರಸ್ತೆ' ಎಂದಿರುವುದು 'ಆನೆತಲೆ ಕಟ್ಟೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ರೂಪಾಂತರವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಲಕುಂದೂರಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹಾಲೆಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದು ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಹಾಲೆಮರದ ಎರಡು ಗೂಟಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಹೂ ಅಲಂಕಾರದ ಪೂಜೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ—ಹರತಿಸಿರಿ, ಪು. ೭೧೯. ಅಂದರೆ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಹಾಲೆಮರದವು ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದುದರ ಸೂಚನೆ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ರಾಜೇಂದ್ರನಾಮೆಯಲ್ಲಿ (ಪು. ೨೮೨) ನಗರೂರಿಗೆ ಸಮೀಪವಿರುವ ಕುಸುಬೂರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವದ ಒಳಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಆನೆ ಸಿಕ್ಕಿ, ಅವುಗಳ ತಲೆಗಳನ್ನು—ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಯ ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ೨೬ ಆನೆ ತಲೆ ಇಡಿಸಿದ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ–ಇಟ್ಟು 'ಆನೆತಲೆ ಕಟ್ಟೆ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖದ ಕಾರಣ ನಗರೂರಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ 'ಆನೆತಲೆ ಕಟ್ಟೆ' ಆಗಿರಬೇಕು.

ಹೊಸ ಅಶ್ವಿನಿ ಮಳೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಎಂಟು–ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ಮುಂಚಿನ ಭಾನುವಾರ ಅಥವಾ ಗುರುವಾರ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಸಾರಿ ಹಬ್ಬದ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು.

೨. ಚೌಡಿಗೆ ಕೊಡುವುದು : ಬೆಟ್ಟ ಅಥವಾ ಕಾಡಿನ ಮರದ ಬುಡದ ಬಳಿ ಇರುವ ಚೌಡಿಯ (ಚೌಡೇಶ್ವರಿ?) ಸಾಂಕೇತಿಕ ಶಿಲೆಗೆ ಪ್ರಾಣಬಲಿ ನೀಡುವುದು. ಇದರ ನಂತರವೆ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ.

೩. ಬೀರೇ ದೇವರಿಗೆ ವೀಳ್ಯ ಚೆಲ್ಲುವುದು : ಒಂದೇ ಮರ ಇರುವ ಬನ(?)ವಾದ ಬೀರೇ ದೇವರ ಬನದಲ್ಲಿ ವೀಳ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟು ಗ್ರಾಮದ ಒಳಿತಿಗೆ, ಮಳೆ-ಬೆಳೆಗೆ, ಹಬ್ಬದ, ಬೇಟೆಯ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಡುವಿಕೆ.

೪. ಸಾರು ಅಥವಾ ಸಾರುವೆ ಹಾಕುವುದು : ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಕುರಿತು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದು, ಹರಿಜನ ಕುಳವಾದ 'ಮೊದ್ಲೆ'(ಮೊದಲನೆಯವ?)ಯ ಸಾರುವೆ ಮಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ.

೫. ಹಣ್ಣು ಕಾಯಿ ಹೇಳಿಸುವುದು : ಕುಳವಾಡಿಯ ಮೂಲಕ 'ಬೆಂಗಲು' ಆಚರಣೆ ಆರಂಭವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳಿಸುವುದು.

೬. ಬೆಂಗಲು ಆಚರಿಸುವುದು : ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 'ಅಶುದ್ಧ' ಆಗದಿರಲು ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳೇ 'ಬೆಂಗಲು' ಆಚರಿಸುವುದು. ಬೆಂಗಲಾಯಿತು ಎಂದರೆ ಮೈಲಿಗೆ ಆಯಿತು ಎಂದರ್ಥ. ಹಬ್ಬದ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ನೇಮವನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಒಂದು ರೀತಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸ್ವಯಂ ನಿರ್ಬಂಧವಾಗಿದೆ. 'ಮೊದ್ಲೆ'ಯು ಈ ನೇಮಗಳನ್ನು ಸಾರುವೆ ಹಾಕುತ್ತಾನೆ-ಒಣಗು ಮುರೀಬೇಡಿ. ಹಸಿ ಕಡಿಬೇಡಿ. ಊರು ಒಳಗೆ ಇದ್ದವರು ಒಳಗೆ ಇರಿ. ಊರು ಹೊರಗೆ ಹೋದವರು ಹೊರಗೆ ಇರಿ; (ಆಕಸ್ಮಾತ್ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲೇಬೇಕಾದವರು ಹೋಗಿ ರಾತ್ರಿಯೆ ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು. ಹಗಲಿನಲ್ಲಲ್ಲ ; ಆಕಸ್ಮಾತ್ ಹಗಲು ಬಂದು ಊರಿನ ಯಾವುದೇ ವಾಸದ ಮನೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೂ ಮನೆಯ ಒಳಗಿನವರೆಲ್ಲರೂ ಅಂದು ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಮೈಲಿಗೆ ಆದಂತೆ ಎಂಬಂತೆ ಭಾವನೆ ಇದೆ). ಓಡುವ ಎತ್ತು ಒರಬಾರದು. ದೋಸೆ ಕೊಟ್ಟು ಹಾಕಬಾರದು. ಚಪ್ಪಲಿ ಮೆಟ್ಟಬಾರದು. ಹೊಲಗದ್ದೆ ಉಳಬಾರದು–ಬಹುಶಃ ಪೂರ್ಣಗಮನವೂ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಯಶಸ್ಸಿನತ್ತ ಇರಲೆಂಬ ಆಶಯವಿದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಸೂತಕದ ಬಾಣಂತಿಯೂ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಊರ ಹೊರಗಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಆಕೆಗೆ ಊರೊಳಗಿರಲು ರಿಯಾಯಿತಿ ಇದೆ. ಸಾವು ಆದವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮನೆಯ ಜನ 'ಬೆಂಗಲು' ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ; ಮಣ್ಣು ಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಂಧುಗಳ ಪೈಕಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಹೊರಾಣ' ಕೊಡುವುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.[21-ಅ]

೭. ಊಲು ಏರಿಸುವುದು : ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳ ತುದಿಯ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯ ಕೆಳಕೇಂದ್ರ ಕೊಕ್ಕೆಯಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಪಳಿ ಅಥವಾ ಕೊಳವೆಯ ತುದಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಹಲಸಿನ ಮರದ ಮಣೆಯ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ತುಪ್ಪದ ದೀಪ(ಸೊಡ್ಲು)ಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ತೂಗಲು ಅನುವು ಮಾಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ 'ರಥ ಏರಿಸುವುದು, ರಥ ತೂರಿಸುವುದು, ದೇವೀನ ಹಸೆ ಕೂರಿಸುವುದು' ಎಂದೆಲ್ಲ ಹೇಳುವುದುಂಟು.

೮. ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗುವುದು : ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಿಕಗಳ ಬೇಟೆ ಆಡಿ ಬಲಿ ತರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಕಡವೆ ಕಡಿಯಲು ಹೋಗುವುದು' ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೯. ದೊಡ್ಡ ಸುಗ್ಗಿ : ಕಾಡಿನಿಂದ ತಂದ ಬೇಟೆಯನ್ನು ದೇವರಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿಟ್ಟದ್ದುದನ್ನು ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಕುಣಿತ, ಪೂಜೆ ಇರುವ ದಿನವೇ ದೊಡ್ಡಸುಗ್ಗಿ. 'ರಾತ್ರಿ ಸುಗ್ಗಿ'ಗೆ ಈ ಮಾತು ಬಳಸುವುದುಂಟು.

21-ಅ ಹೊರಗಿನವರಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಕಾರಣ ಹೊರಗೆಹೆಣ < ಹೊರಹೆಣ < ಹೊರೆಣ < ಹೊರಾಣ ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವಂತಿದೆ.

೧೦. **ಹೊನ್ನಾರು ಉತ್ಸವ :** 'ಗಂಡು–ಹೆಣ್ಣು' ವೇಷ ಧರಿಸಿದ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡಸರು ನೇಗಿಲ ನೊಗ ಹೊತ್ತು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಸಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಭತ್ತ, ಕಡಲೆ, ಹುರುಳಿ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಕನ್ಯೆಯು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸುಗ್ಗಿಮಂಟಪ(ಕಟ್ಟೆ) ಹಾಗೂ ಕೆಂಡಕೊಂಡದ ಸುತ್ತ ಬರುವ ಉತ್ಸವ. ಸೊಡ್ಲುವನ್ನು ಮುಂದೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಲವೆಡೆ ಈ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ವೃಷಭ (ಬಸವ)ನ ಅಡ್ಡೆ ಹೊತ್ತು ವೀರಭದ್ರನ ವಡಬುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ 'ಹರಸೇವೆ' ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

೧೧. **ಹೆದ್ದೇವರ ಪೂಜೆ :** ಕಾಡು ಅಥವಾ ಮರಗಳ ಸಮೂಹಗಳ ನಡುವೆ ತಂಪುದಾಣದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಆದಿಸ್ಥಾನದ ದೇವರು ಹೆದ್ದೇವರೆನಿಸಿದೆ. ಹೆದ್ದೇವರ ಬನದ ಈ ದೇವರು ಹುತ್ತಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಸಿಲಿಂಡರಾಕೃತಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊಳವೆಯ ಕಂಠದ ಮೇಲೆ ಶಂಕುವಿನಂತಹ ಕವಚವಿಟ್ಟ ಆಕೃತಿಗಳ ಸಮೂಹವಾಗಿರುವುದುಂಟು.[22] ಈ ಹುತ್ತಗಳಿಗೆ ಹಾಲು ಎರೆದು ತುಲಾಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕದಿರನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ ; ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಸಂಕೇತವೂ ಆಗಿದೆ. ನಾಗಾರಾಧನೆ ಚೇತನದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರತೀಕವೂ ಅಲ್ಲವೆ ?

೧೨. **ಮಲ್ಲು ಸುಗ್ಗಿ :** ಒಣಗಿದ ಬಾಳೆತರಗಿನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಪೊರಕೆಯಂತೆ ಕಟ್ಟಿ ಶೃಂಗರಿಸಿ ತಂದು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತ ಮೂರುಬಾರಿ ಸುತ್ತಿ ಹತ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ತರಗು ಉರಿದು ಮಿಕ್ಕ ಹಿಡಿಯನ್ನು ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾರಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಸುಗ್ಗಿಆಟ, ಬಾನಿನ ಬೆಂಕಿ ಉಂಡೆಗಳ ಚೆಲ್ಲಾಟದಂತೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ರೋಚಕ ದೃಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ತರಗಿನ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಮನೆಗೆ ಒಯ್ದು ಶುಭದ ಕಡ್ಡಿಗಳೆಂದು ಮಾಡಿಗೆ ಸಿಗಿಸುವುದುಂಟು.

೧೩. **ಬಿಲ್ಲು ಸುಗ್ಗಿ :** ಕೊಂಡದ ಸುತ್ತ ನೆಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಗರಗತ್ತಿಕಾಯಿ ಚುಚ್ಚಿ ಮಾಡಿದ ಬಾಣವನ್ನು ಬಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಹೊಡೆಯುವ ಆಟ ; ಕೆಲವೆಡೆ ಇದು ಅಣಕು ಬಿಲ್ಲಾಳಗದ ಆಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ.[23] ಕೆಲವೆಡೆ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಯನ್ನು ಮರದ ತುದಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಗುಂಡು ಹೊಡೆಯುವ ಆಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ.[24]

೧೪. **ರಾತ್ರಿ ಸುಗ್ಗಿ :** ಪೂಜೆ, ಕುಣಿತಗಳಿಂದ ಒಡಗೂಡಿ ಕೆಂಡ ತುಳಿಯುವ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸುಗ್ಗಿಯ ದಿನ, ಮಹತ್ವದ ದಿನ.

೧೫. **ಹಗಲು ಸುಗ್ಗಿ :** ರಾತ್ರಿ ಸುಗ್ಗಿಯ ಮರುದಿನದ ಈ ಸುಗ್ಗಿಗೆ 'ಮರಿಸುಗ್ಗಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ರೂಢಿಯ ಪೂಜಾ ಕೈಂಕರ್ಯ–ಫಲಪೂಜೆ, ಮಂಗಳಾರತಿ ನಡೆದು ಪ್ರಸಾದ ವಿನಿಯೋಗದ ದಿನ.

೧೬. **ಮಡೆ[25] :** ಮಡಿಯಿಂದ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ಸುಗ್ಗಿದೇವರಿಗೆ ಎಡೆ ನೀಡುವುದು, ಆರತಿ ಹೊತ್ತು ಹೋಗುವುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಇದು ಬೇಟೆಯ ಮಾಂಸದ ಎಡೆಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನಿಡಲು ನೆಲೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ.

---

22 ಈಗ ಸಕಲೇಶಪುರ ತಾಲೂಕು ಹೇರೂರುವಿನ ಹೆದ್ದೇವರ ಬನದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಆಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಹುತ್ತದ ದೇವರು>ಹುತ್ತ ದೇವರು>ಹುದ್ದೇವರು>ಹೆದ್ದೇವರು ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಆಗಿರಬಹುದು.

23 ಕೊಡಗಿನ ಯಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

24 ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕೊಡವರ 'ಕೈಲ್‌ಪೊಳ್ದು'ಹಬ್ಬದ 'ತೆಂಗಿನ ಈಡು' ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

25 ನೆಲಮಂಗಲ ತಾಲೂಕಿನ ಶಿವಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಯುಗಾದಿ ಹಬ್ಬದ ತಕ್ಷಣದ ಮಂಗಳವಾರದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರನ ಸತಿ ಹೊನ್ನಾದೇವಿಯ ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಬಸರಿ ಮರದ ಕೊಂಬೆಯನ್ನಿರಿಸಿ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳ ಪೂಜೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಆ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಕಮಲತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಾದೇವಿಗೆ ನಡೆಮುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅರ್ಪಿಸುವ 'ಆರತಿ ಹಾಗೂ ಮುತ್ತೈದೆ ಎಡೆಗೆ' 'ಹೊನ್ನಾದೇವಿಯ ಮಡೆ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೆಸರಿದೆ. ಹರಿಜನ, ಬೋವಿಗಳೂ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆರತಿ ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತಾರೆ—ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ : 'ಜಲದೇವಿ ಬಿದಲೂರು ಗಂಗವ್ವ', ಗ್ರಾಮಸುದ್ದಿ, ಸಂಚಿಕೆ ೫-೭-೮೬.

೧೭. ಓಕುಳಿ : ಬಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಜನರಿಗೆ ಎರಚುವುದು.

೧೮. ಕೇಲು : ಗಂಗೆ ತುಂಬಿದ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಶೃಂಗರಿಸಿ ನಡೆಸುವ ಪೂಜೆಯೇ 'ಕೇಲು ಪೂಜೆ'.

೧೯. ಊಲು ಇಳಿಸುವುದು : ಹೊನ್ನಾರು ವಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಏರಿಸಿದ್ದ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಹಾಗೂ ಹೊನ್ನಾರು ದಿನದಂದು ಉಯ್ಯಾಲೆ ಮಣೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟ ದೀಪ (ಸೊಡ್ಲು)ಗಳನ್ನೂ ಇಳಿಸುವುದು, ಅಂದರೆ 'ರಥ ಇಳಿಸಿ' ಹಬ್ಬದ ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡುವುದು.

ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಾರೀಪೂಜೆ, ಕೇಲುಪೂಜೆ, ಓಕುಳಿ, ಸೂರಣ್ಣಿ ಬಿಡು ವುದು (ಹಣ್ಣು–ದವನ ಎಸೆಯುವಿಕೆ), ಮುಂಡಸ್ಥಾನ (ಉರುಳುಸೇವೆ), ಕುದುರೆ ಸುಗ್ಗಿ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ 'ಎಮ್ಮೆ ಸುಗ್ಗಿ'ಯ ಸ್ವರೂಪ ಈಗ ಬದಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇತಿಹಾಸದ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಂಡು ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿರುವ ಚಹರೆಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ ; ಜೊತೆಗೆ ಕಾಲದ ನಿಯಮ, ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳೂ ಕಾಣು ತ್ತವೆ.

ಈಗ ವಿವಿಧ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣಾ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆನ್ನುವ ತುರ್ತಿಗೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರ ದಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ಆ ನೆಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜನಪದ ಜಾಯಮಾನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ–ಮುನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಡಲಾಗಿದೆ.

ಯಡೂರಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ-ಇತಿಹಾಸ : ಸೋಮವಾರ ಪೇಟೆಯ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಕಿ. ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಇತಿ ಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಡೂರು ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಇದು ಯಡೆಯೂರು ಎಂದಿದ್ದಿರಬೇಕು.[26] ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿ (ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಹಾಳಾರ್‌ಮಕ್ಕಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಚಲಿತ)ಎಂಬ ಹಳೆಯೂರಿನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿತ್ತು.[27] ಈಗ ಅದು ಪಾಳು. ಈ ಮಕ್ಕಿ ಯಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳಿದ್ದುವು. ಈಗ ಗದ್ದೆಗಳಾಗಿರುವ ಇದರ ನೆರೆಯ ತಾಣಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ 'ಮಲ್ಲನ ಕೊಪ್ಪ'(ಹೊಸ ಯಡೂರು ಗ್ರಾಮದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿದೆ) ಎಂಬ ನೆಲೆ ಇತ್ತು. ಮಲ್ಲನ

---

26 i) ಕೊಲೆಗಲ್ಲುಗಳ ಸಮೂಹವಿರುವ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಮೂರು ಮಾಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಾಳದ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಎಡೆಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ರೂಢಿಯಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತಗೊಂಡ ಹೆಸರು. ಎಡೆಯೂರು > ಎಡೂರು > ಯಡೂರು. ಈಗಿನ ಯಡೂರು ಹಿಂದಿನ ನೆಲೆ 'ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿ'ಗೂ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕಿ.ಮೀ. ಅಂತರವಿದ್ದು ನಡುವೆ ಈ ಮಾಳಗಳಿವೆ. ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿಯ ಸರಹದ್ದಿಗೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಬೇರೊಂದು ಹೆಸರು ಇದ್ದಂತಿದೆ.

ii) ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೭೫ರ ನಂದಿಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹಡಿಯಱ 'ಕಿರಿಕಣ' ಹಾಗೂ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಗಣಗೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಪಡಿಎರ ಬಾನಮ್ಮ ರಾಜನ ಪುತ್ರ...' ಎಂಬ ಪದಗಳಿವೆ. ಅಂದರೆ ಹಡಿಯಱ = ಪಡಿಎರ ಆಗಿರಬಹುದಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ– ಪಡಿಯಱ > ಅಡಿಯಱ > ...ಅಡಿಯೂರು > ಅಡೂರು > ಯಡೂರು ? ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಗಮನಿಸಿದರೆ 'ಬಾಗಿಲ ಊರು' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಒದಗುತ್ತದೆ. 'ಹಡಿ' ಎಂದರೆ 'ಬಾಗಿಲು' ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಅಂದರೆ ಊರು ಬಾಗಿಲು ಯಾವುದು ? ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭವೇ ಅದಾಗಿರಬೇಕು. ಹಾಲುಕೋಡು ಹಾಗೂ ಕಿತ್ತೂರು ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳು ಊರು ಸ್ಥಾಪನೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಊರಿನ ಬಾಗಿಲು ಕೂಡ ಆಗಿಲ್ಲವೆ ? ಅಂತಾಗಿ ಯಡೂರು ಅಥವಾ ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿ ಇರುವ ನೆಲೆಗೆ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 'ಪಡಿಎಱ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಶಾಸನೋಲ್ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಅದು ಊರಿನ ಹೆಸರೂ ಆಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವರ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಆ ಶಾಸನದ ಕದಂಬ ತೋಳೂರ ಮುದ್ದರಸನಿದ್ದಿರಬೇಕು.

27 ಪಾಳುಊರೆ > ಪಾಳಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಹಾಳಾರ್‌ಮಕ್ಕಿ > ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿ ಎನ್ನುವುದೇ ಸೂಕ್ತ. ಮಕ್ಕಿಗದ್ದೆ ಎಂದರೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಗದ್ದೆಗಿಂತ ತುಸು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ತೇವಾಂಶ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಒಂದು ಅಂಚಿಗಿರುವ ಗದ್ದೆ. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಒಡೆದ ಬಂಡೆಗಳ ನಡುವೆ ಕಟ್ಟೆಯ ಅವಶೇಷವಿದೆ. ಸುತ್ತ ಗದ್ದೆಗಳಿವೆ.

ಕೊಪ್ಪದಿಂದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದೂವರೆ ಕಿ. ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ (ಅಬ್ಬಿಮಠದ ಬಲಬದಿಗೆ), ಬಹುಶಃ ಮಲ್ಲನಾಯಕನಕೋಟೆ ಇಲ್ಲಿಯದೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ಈ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಲು ಎದುರಿನ ಅಬ್ಬಿಹೊಳೆ (ತೊರೆ)ಯ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಇಟ್ಟಿಗೆಗದ್ದೆಯಿಂದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಪಡೆದರಂತೆ. ಇನ್ನು ಮಲ್ಲನಕೊಪ್ಪದ ಬಳಿ ಹಳೆ ಮನೆದಳಗಳಿದ್ದುವು. ಅಬ್ಬಿಮಠದ ಎಡಕ್ಕಿರುವ ತಡಸಲು (ಜಲಪಾತ=ತಲೆತೊರೆ) ಬಳಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇಗುಲದ (ಇದರ ಬಳಿಯ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೫೬ರ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನವು ಹೆಸರಿಸುವ ದೇವರು) ಎದುರಿಗೆ ಕಾಣುವ ತೇರುಗದ್ದೆಯ ಬಯಲು, ವೀರಭದ್ರ ಶಿಲ್ಪವಿರುವ ಶಿಥಿಲ ಶಿಲಾನಂದಿ ಕಂಬ, ಇವುಗಳಿಗೂ ಸಮೀಪವೇ ಇದ್ದ ಹಿಂದಿನ ಯಡೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ದೇವಿಯರ ಮುಖವಾಡ ಸಹಿತ ಹೊತ್ತು ಹೋಗಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಾಗ ಮಲ್ಲನಕೊಪ್ಪ, ಕೆಳಗಣ ಹಾಗೂ ಮೇಗಣ 'ಅಜ್ಜಿಬನಗಳ' ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಈಗಿನ ಯಡೂರಿನ 'ಅರಮನೆ ಬರಿ'ಯ ಮುಂದೆ ತಂದು ನೆಡಲಾಗಿದೆ. ಊರು ಪಾಳುಬಿದ್ದಮೇಲೆ ಹಳೆಊರಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದೂವರೆ ಕಿ. ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮ 'ಹೊಸಬೀಡು'ವಿಗೆ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಈಗ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಇದ್ದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೭೫ರ ಕದಂಬ ದುದ್ದರಸನ ಕುರಿತಂತೆ ಅವನ ತಮ್ಮ ಜುಂಜರಸ ಹಾಕಿಸಿದ ವೀರಶಾಸನವು[28] ಈಗಿನ ಯಡೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದ ಕಾರಣ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಾಲುಗಳು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ೧೧ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಬಹುದು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಕೆಱೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ....ಯಮುನೆತ್ತಿಸಿ....ರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ್ಗೆ ಚತ್ರಮಂ ನಿಲಿಸಿ ತೊಱೆಗಱ್ದೆಯ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು", 'ಕುಲಸ್ತ್ರೀ ಚಿಕಲದೇವಿ'ಯೂ ರಾಜನನ್ನು ಬೆಸಗೊಂಡಾಗ ಎನ್ನುವ ಅಂಶದಿಂದ ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಭಾರಿ ಭಾರದ ಸ್ತಂಭಗಳಾಗಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸ್ತಂಭಗಳಿದ್ದುವು ಎಂದು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವುದಾದರೆ ಈ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ರಚನೆ (ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿಯ ಬಳಿ)ಯು ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ತೋರಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.[29] ಜೊತೆಗೆ ಕೆರೆಯೊಂದು ಹಾಗೂ ತೊರೆಗದ್ದೆಯೂ ಇದ್ದುದು ಇಂದಿಗೂ ಜನಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಎದುರಿನ ಅಬ್ಬಿಹೊಳೆಯ ಬದಿಗಿರುವ ಗದ್ದೆಗಳು ಇಂದು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿರುವ 'ತೊಱೆಗಱ್ದೆ' ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಯಡೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ 'ಅಕ್ಕ'ನಂತೆ ; ನೆರೆಯ ಹಾನುಗಲ್ ಶೆಟ್ಟಿಹಳ್ಳಿಯ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ (ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬ ಈಗ ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ) 'ತಂಗಿ'ಯಂತೆ–ಎಂಬ ಜನಪದ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸದ ಎಳೆಯೊಂದು ಅವಿತಿರುವಂತಿದೆ. ಕಾರಣ, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೫೦ರ ನಂತರ ಗೋವೆಯ

28 ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೧, (ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆವೃತ್ತಿ) ಯಡೂರು ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೫ ; ಈ ಶಾಸನದ ದುದ್ದರಸನು ಕದಂಬ ವಂಶಕನೇ ವಿನಾ ಬಾಣವಂಶಿಕನಲ್ಲ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾದ ಚರ್ಚಾ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ 'ಹರತಿಸಿರಿ', ಪು. ೭೦೨–೧೬ ನೋಡಿರಿ.

29 'ಯಮುನೆತ್ತಿಸಿ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಶಿಲಾಭಾರವನ್ನೆತ್ತುವುದು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ನೆಲಮಂಗಲ ತಾಲೂಕು ತ್ಯಾಮಗೊಂಡ್ಲು ಬಳಿಯ ಅಥವಾ ಕಳಲುಘಟ್ಟದ ಸನಿಹಕ್ಕಿರುವ ಬಿದಲೂರು ಗಂಗವ್ವನಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಕೋಣನಕಟ್ಟೆಯ ಜೋಡಿಸ್ತಂಭಗಳು ವಿಳುಕನ್ಯೆಯರಿಂದ ರೂಪಿತವಾದುವೆಂದು ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾದ ಕತೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವನಿತೆಯರಿಂದ ಮಂಗಳವಾರ, ಶುಕ್ರವಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪದೆ ಪೂಜಾಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. (ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ 'ಜಲದೇವಿ ಬಿದಲೂರು ಗಂಗವ್ವ' : ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್, ಗ್ರಾಮಸುದ್ದಿ, ೧೭–೫–೮೬ ರಿಂದ ೨೧–೬–೮೬ ನೋಡಿ). ಈ ಅಂಶವು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಜನಪದೀಯ ಆಚರಣೆಗೆ, ಶಾಸನ ಸಂಗತಿಗೆ ಸಂವೇದೀ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ನೀಡುವಂತಿದೆ. ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ಕಾರಣ (ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಅಲ್ಲ !) 'ಯಮುನೆತ್ತಿಸಿ' ಎನ್ನುವ ಪದಕ್ಕೆ 'ಹೂಳು ಎತ್ತಿಸಿದೆ' ಎಂಬ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತ 'ಭಾರವನ್ನೆತ್ತಿಸಿದ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಸೂಕ್ತ.

ಕದಂಬವಂಶದ ಒಂದನೇ ಜಯಕೇಶಿ ಕದಂಬರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನದ ಕದಂಬ ದುದ್ದರಸನು ತನ್ನ ತರುಣ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯನಾಗಿ ಪಾಲುಗೊಂಡಿದ್ದು ನಂತರ ಹಾನುಗಲ್ಲು ಕದಂಬ ವಂಶದ ಹರಿಕೇಸರಿಯು ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬೦೦೦ವನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೊಡನೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಆ ವಂಶದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕೊಡಗಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ನಿಂತು ತರಬೇತಿ ಪಡೆದು ನಂತರ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿರಬೇಕು.[30] ವಂಶದ ನೆಲೆ 'ಹಾನುಗಲ್ಲು'ವಿನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಯಡೂರು ಬಳಿ 'ಹಾನುಗಲ್ಲು'ಅನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವಂತೆ, ಇಂದು ಅದು ಯಡೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಎರಡೂವರೆ ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ಹಾನುಗಲ್ಲು ಅಂಚೆಗೆ ಯಡೂರು ಸೇರಿದೆ. ಯಡೂರಿನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ತೋಳೂರುಶೆಟ್ಟಳ್ಳಿ ಇದೆ. ಹಾನುಗಲ್ ಶೆಟ್ಟಳ್ಳಿಯ ಜೊತೆಗೆ ದುದ್ದರಸನ ಕಾಲಾನಂತರ ಅವನ ತಮ್ಮ ಜುಂಜರಸ ಯಡೂರನ್ನು ಆಳಿರುವಂತಿದೆ. ದುದ್ದರಸನ ಮಗನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಹೆಸರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ತೋಳೂರು ದುದ್ದರಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೭೫ರ ನಂದಿಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ.[31] ಇತಿಹಾಸದ ಅನುಕೂಲ ಕಾಲಮಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಾತನ ಹೆಸರು ಮೊಮ್ಮಗನಿಗೆ ಬರುವ ರೂಢಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ತೋಳೂರ ದುದ್ದರಸ ಯಡೂರುಶಾಸನದ ದುದ್ದರಸನ ಮೊಮ್ಮಗನಾಗಿರಬೇಕು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ನಾಯಕನಂತೆ ಮಾತ್ರ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾದಂತಿದೆ. ಯಡೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ 'ಅಕ್ಕ', ಹಾನುಗಲ್ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ 'ತಂಗಿ' ಆಗಿರುವ ಕತೆ ಅಂತಾಗಿ ಮಹತ್ವದ್ದು.

ಯಡೂರು ಶಾಸನದ ಸಂಗತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ ಮುಂತಳದಲ್ಲಿ 'ಕೀಜ್ಗುಂಟೆ'ಯಂತೆ ಕಾಣುವ (ಅಂಗಾತ ?) ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಮಲಗಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ಎರಡು ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಗಳ ರೇಖಾಗೆತ್ತನೆಯೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ 'ಸಂಹಥನಾಡು' ಹಾಗೆ 'ಪಾಕುಂವಾಡಿ'–ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಗೆ ಇದ್ದ ಹೆಸರು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರೊಂದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ.

ಇನ್ನು ಅಬ್ಬಿಮಠದ ತಡಸಲಿನ ಎಡಕ್ಕಿರುವ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಗುಡಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೫೭ರ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನ ಚೆಂಗಾಳ್ವರ ಕೊಡುಗೆಯ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ನೀಡುವಂತಿದೆ.[32] ದುರ್ಬಲರಾಗಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದ ಚೆಂಗಾಳ್ವರ ೧೪ನೇ ಶತಮಾನಾರಂಭದಿಂದ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ವರುಷಗಳವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಿರುವಲ್ಲಿ, ಬಹುಶಃ ಪುನರ್ ಸಂಘಟನೆಯ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕೊಡಗಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕರಂತೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಸಂಭವನೀಯ ಆಧಾರ ಈ ಶಾಸನವಾಗಬಹುದು. ಮಲ್ಲನಾಯಕ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಡೂರು–ಅಬ್ಬಿಮಠದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದು, ಈ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇಗುಲ ಸ್ಥಾಪನೆ ಹಾಗೂ 'ತೇರು' ನಡೆಸುವ ಆಚರಣೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. 'ತೇರುಗದ್ದೆ ಬಯಲು' ಈಗಲೂ ಇದ್ದು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಒಡೆದು ಬಿದ್ದ ನಂದಿಕಂಬವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಚೆಂಗಾಳ್ವರೇ ಇಲ್ಲಿದ್ದರೋ ಅಥವಾ ಅವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಮಲ್ಲನಾಯಕ ಆಳಿದನೋ ಎಂಬುದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಿಂದ ನಂಜರಾಯಪಟ್ಟಣದತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿನ ನೆಲೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆನೆ 'ಬೇಟೆಯ' ಕಾರಣ, ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಕಾರಣ ಅವರ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿರಬೇಕು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಈಗ್ಗೆ ೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನವರೆಗೂ ಕೆಂಜಿಗೆ ಮೊಜಡಿವ (ಕೆಂಜಿಗೆ ಮುಳ್ಳಿನ

30 ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ : 'ಕೊಡಗಿನ ಕೊಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳು', ಹರತಿಸಿರಿ, ಪು. ೨೧೫–೧೬

31 ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೧ (ಪರಿಷ್ಕೃತ), ನಂದಿಗುಂದ ೮೭ (೭೩), ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೫, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ತಾಲೂಕು

32 ಚೆಂಗಾಳ್ವರು ವೀರಶೈವರಾದ ಮೇಲೆ ಚಟ್ಟದಪುರದ ಅನ್ನದಾನಿ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನ್ನು ಕುಲದೇವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪರಂಪರೆ ಗಮನಾರ್ಹ.

ದಿಬ್ಬ-ಕಾಡು) ಆಗಿದ್ದುದು ಜನಪದರು ಕಂಡ ಸತ್ಯ.[33] ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರು ಈ ಕಾರಣ 'ಅರಮನೆ' ಹಾಗೂ ಕಡಂಗ (ಮಣ್ಣಿನ ದಿಬ್ಬದ ಕೆಳಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕಂದುಕ ಗಳಂತಹ ರಚನೆ)ಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರುವಂತಿದೆ.[33-ಅ]

ಹೊಸ ಯಡೂರಿನ ಬಳಿಯ ಅರಮನೆ ಬರಿ(ಇಳಿ ಜಾರು)ಯ ಕೆಳ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಇದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ನೂರಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಡಂಗದ ಅವಶೇಷ ಗಳು ಎತ್ತರವಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ, ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಆದಿ ಹಕ್ಕುದಾರರಾಗಿ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆ(ಅರೆ)ಯ ಮೇಲೆ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ 'ಕಲ್ಲಾರೆ ದೊಡ್ಡೇಗೌಡನ' ಮನೆತನದವರು, ಹಸಿಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿ ವಾಸಮಾಡಿ ಎಂದು ರಾಜರಿಂದ ಆಜ್ಞಾಪಿತರಾದ ಮೊದಲಿಗೆ ಜೈನಿಗರಾಗಿದ್ದ 'ಅಸೇಗೌಡ' ಮನೆತನ ದವರು[34] ಹಾಗೂ ಹಲಸಿನಮರದಗೌಡನ ಮನೆತನ ದವರು ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಬಾಧ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅರಮನೆ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮದ ಏಳು ಬನಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ವರುಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭ ದಲ್ಲಿ ಹಂದಿಯ ಬಲಿಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ರಚನಾಶಿಲ್ಪ : ಮೂರು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ೨೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಶಿಲಾ ಸ್ತಂಭಗಳು ಆರು ಅಡಿಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿದ್ದು ಮೇಲೆ ಶಿಲಾ ಕಳಶಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯ ತಳಕೇಂದ್ರ ದಲ್ಲಿ ಕೊಕ್ಕೆ ಇದೆ.[35] ಸ್ತಂಭಗಳ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ ಬುಡ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ ಗುರಾಣಿ ಹಿಡಿದು ಹುಲಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ವೀರರ ಹಾಗೂ ಆನೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಪ್ರಣಾಮ ಮುದ್ರೆಯ ಸ್ಥಾನಕಮೂರ್ತಿಗಳ ತೆಳುವಾದ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಕಿರೀಟ ಲಾಂಛನವೂ ಇದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ತಂಭದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ್ಶ್ವ ದಲ್ಲಿರುವ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪದ ವೇಷಭೂಷಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯ ದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಅದು ದುದ್ದರಸನದೇ ಅಥವಾ ಹಾಲೇರಿ ಅರಸನದೇ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದು. ಕಾರಣ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಂಡರಣೆ ಆದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಭಾವ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಕ್ರಿಯಾಭಂಗಿಗಳು ವೀರಭಾವವನ್ನು ಪೋಷಿಸು ವಂತಿವೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಸುಮಾರು ಆರಡಿ ಎತ್ತರದ ಶಿಲಾದೀಪಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ರೇಖಾಗೆತ್ತನೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಯೂರ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವ ರಿಗೆ ಹರಕೆ ಆಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಲಾಲೇಖವಿದೆ.[36] 'ಗಾಣಿಗನ ಆಟ'ನಾಟಕ ಆಡಿ ಬಂದ ಹಣದಿಂದ ದೀಪ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರಂತೆ.[37] ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂದಿ ರುವ ಅಂಕಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ೨.೩ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಗಂಭೀರ ಭಂಗಿಯ ಹಸ್ತಿಯ ಶಿಲ್ಪವೊಂದಿದೆ. 'ಮೊದ್ನೆ'ಯನ್ನು ಈ ಹಸ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ.

---

33 ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಯಡೂರಿನ ಶ್ರೀ ಜೆ. ನಾಗರಾಜು ಅವರು ತಿಳಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೮೬ರ ಮಡಿಕೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಎಡೆನಾಡು ಸಪ್ತರಿ ಮಧ್ಯೆ....ಪೂರ್ಬ್ಬಸ್ಯದಿಸಿ ಕೆಂಜಿಗೆ ಮೋಲ್ರಡಿಎ ಗಜಸೆಲೆಯ ಕರಿವಳ್ಳಿಯ ಕೊಟ್ಟಗರ ಬಿದಣಗುಪ್ಪೆ' ಎಂಬ ಸಾಲಿನ ಅರ್ಥ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

33-ಅ ಕಡಂಗಗಳು ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರಿಗೆ ಮುನ್ನವೇ ಇದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೂಪ ಒದಗಿದ್ದು ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಆಗಿದೆ.

34 ಯಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಜೈನಬಸದಿ, ಜಿನವಿಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳಿದ್ದುವು. ಈಗ ಆ ವಿಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಆ ಕುರಿತ ಶಾಸನ ಗಳನ್ನು ಕಲಕುಂದೂರಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ರಾಜ ಹೊಸದಾಗಿ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿ ವಾಸ ಮಾಡಿ ಎಂದದ್ದನ್ನು, 'ಹಸಿಗೋಡೆ> ಅಸಿಗೋಡೆ>ಅಸಗೌಡ>ಅಸೇಗೌಡ' ಎಂಬ ರೂಪಕ್ಕೆ ಮನೆತನದ ಹೆಸರನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತಿದೆ.

35 ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಬಂಗಾರ ದಾನ ಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಂಪೆಯ ತುಲಾಭಾರ ಸ್ತಂಭದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಇದು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದರೂ ಕದಂಬ ದುದ್ದರಸನು ತುಲಾಭಾರಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಪುರಾವೆ, ಐತಿಹ್ಯ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಂಪೆಯ ಮಾದರಿಯಂತೆ ಕಟ್ಟೆಯ ನಡುವೆ ನಡೆದುಹೋಗಲು ಎಡೆ ಇಲ್ಲ. ಬಾಗಿಲುವಾಡದಂತೆ (ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲ) ಕಾಣಬರದು. ಬದಲು ದೇವದೀಪದ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

36 ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೧(ಪರಿಷ್ಕೃತ)ರಲ್ಲಿ ಈ ಲೇಖ ದಾಖಲಾಗಿಲ್ಲ.

37 ಈ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದವರು ಯಡೂರಿನ ಶ್ರೀ ಎ. ಯು. ರುದ್ರಪ್ಪನವರು.

ಜನಪದ ಆಚರಣೆ : ವರ್ಷದ ಹೊಸಮಳೆ ಅಂದರೆ ಅಶ್ವಿನಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಭರಣಿ ಮಳೆ ಆಗುವ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ.[38] ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ ತೆಗೆದು ನಂತರ 'ಹಣ್ಣು ಕಾಯಿ ಹೇಳಿಸುವುದು' ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಶುಕ್ರವಾರ ಹಬ್ಬದ ಆರಂಭದ ದಿನ. ಈ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಬೇರೆ ಯಾವ ಸಮಾರಂಭವನ್ನೂ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ ತೆಗೆದ ಭಾನುವಾರದ ನಂತರದ ಗುರುವಾರದಂದು ಬೀರೇದೇವರ 'ಬನ'ದಲ್ಲಿ ಬೀರೇದೇವರಿಗೆ ವೀಳ್ಯ ಚೆಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಗೈಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

ಶುಕ್ರವಾರದ ರಾತ್ರಿ 'ಮೊದ್ನೆ'[39]ಯಿಂದ ಸುಗ್ಗಿ ಬನದಲ್ಲಿ ಒಂದನೇ ಸಾರುವೆ 'ಜೆಂಗಲು' ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ೨ನೇ ದಿನ ಶನಿವಾರವೂ ಇದೇರೀತಿ ಸಾರುವೆ. ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಭಾನುವಾರ ರಾತ್ರಿ ಎಂಟು ಘಂಟೆಗೆ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳ ನಡುವೆ ರಥ ಏರಿಸುತ್ತಾರೆ (ಊಲು ಏರಿಸುವುದು). ಅಂದರೆ ಹಲಸು, ಸಂಪಿಗೆ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಾಂತಿ ಮರದ ಜೋಡಿಸಿದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ 'ಸೊಡ್ಲುಮಣೆ'ಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಪಳಿ ಅಥವಾ ಪೈಪಿನ ಕೆಳತುದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ, ಸ್ತಂಭದ ಕೇಂದ್ರ ಕೊಕ್ಕೆಯಿಂದ ಇಳಿ ಬಿಡುವುದು ; ದೊಡ್ಡ ಅಜ್ಜಿ ಬನದಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕ ಎರಡು ಮೂರು ಮೊತಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಹಣತೆಗಳಿಗೆ ಬತ್ತಿ, ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಹತ್ತಿಸಿ ತಂದು ಈ ಮಣೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ತೂಗುವುದು ; ರಥ ಏರಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಣೆಯ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಭತ್ತ, ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯವರು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ರಾಶಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ದೇವರ ಪಡೆಕಾರರು ಐದು ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಮಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ವೀಳ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪ್ಪಣದೊಡನೆ ಇಟ್ಟು ನಿವೇದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಲ್ಲಾರೆ, ಅಸೇಗೌಡಿ ಹಾಗೂ ಹಲಸಿನ ಮರದ ಮನೆಯವರು ಮೂರು-ಮೂರು ಬಾರಿ ಸೊಡ್ಲುಮಣೆ ಸೊಡರನ್ನು ತೂಗಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಇತರರಿಗೆ ಅವಕಾಶ. ಭತ್ತ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವಲ್ಲಿ ಮೂರು-ಮೂರು ಕಾಳು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು 'ಲಕ್ಷ್ಮಿ' ಕಾಳೆಂದು ಮನೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

ನಂತರ ಈ ಭಾನುವಾರ ರಾತ್ರಿ ಕಡವೆ ಕಡಿಯಲು ಬೀಟೆ ಮರದ ಹೊಂತೆ ಹತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಡಿನ ಬಾಂದು ಕಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕಾಡಿನತ್ತ ಮೂರು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಎಸೆದು, ಹಾಲು ಬರುವ ಮರಕ್ಕೆ ಮಚ್ಚಿನಿಂದ ಮೂರು ಏಟನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಊದುಬತ್ತಿ ಹತ್ತಿಸಿ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾರೆ.

ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ ಸೋಮವಾರ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗೆ ದೇವರಕಾಡಿಗೆ ದೇವರ ಪಡೆಕಾರರು ಸೇರಿದಂತೆ ಐದು ಜನರು ಹೋಗಿ ನಿವೇದನವಿಟ್ಟು ಮೂರು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೆಸೆದು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಐದನೇ ದಿನ ಮಂಗಳವಾರ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಮುಂಜಾನೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗೆ ಊರಿನ ಬೇರೆ ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಹೊರಟು ಕಾಡಿನ ಬೇಟೆ ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆರನೇ, ಏಳನೇ ದಿನ ಅಂದರೆ ಬುಧವಾರ ಗುರುವಾರಗಳಂದೂ ಹೀಗೆಯೆ. ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಗೊರಸಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಂದರೆ ಕುರಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕಡವೆ, ಜೊರುಕ, ಹಂದಿ, ಹುಲ್ಲೆ, ಇಂತಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೇಟೆ ಆಡಿ ತರಬೇಕು. ಬೇಟೆ ಹೊಡೆದವರಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಕಂಪ್ಪಣವನ್ನು ಆ ಮಿಕದ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ದೇವರ ಪಡೆಕಾರರು, ಬೇಟೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಹಲಸಿನ ಬೊಡಕು(ಕಾಯಿ), ಬಾಳೆಕಾಯಿ (ಕನಿಯನ್ ಬಾಳೆ)ಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಮರಗಳಿಗೆ ಗುಂಡು ಹೊಡೆದು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ ತಂದು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ

---

38 ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ದೇವರಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವರು ಸರ್ವಶ್ರೀ ಎ. ಯು. ರುದ್ರಪ್ಪ, ಎ. ಸಿ. ಗಣೇಶ್, ಡಿ. ಟಿ. ಚಂಗಪ್ಪ, ಎ. ಕೆ. ವೀರಪ್ಪ, ಧರ್ಮಪ್ಪ, ಜಂಗಮರ ನಾಗರಾಜು ಮತ್ತು ಮುಖಂಡ ಸೋಮಯ್ಯನವರು.

39 ಜಿಂಕೆ ಚರ್ಮ ಬಳಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ, ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರ, 'ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ತಾವರೆ ಹೂ' ಲಕ್ಕಿಸೊಪ್ಪುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಮೃದಂಗರೂಪದ ಆಕೃತಿಯೇ 'ಮೊದ್ನೆ'. ಇದನ್ನು ಹೊತ್ತುಬರುವ ಪರಿಜನ ಕಾಳಕ್ಕೂ 'ಮೊದ್ನೆ'ಯವನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಬಂದು ಮುಂದಿಟ್ಟು ನಿವೇದಿಸಿ ಆ ದಿನದ 'ಮಡೆ'ಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು 'ಮಡೆ'ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಎಂಟನೇ ದಿನ ಶುಕ್ರವಾರ ಗ್ರಾಮದ ಜನತೆಗೆ ಔತಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಬೇಕು. ನಂತರ ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವವರೆವಿಗೂ ಕೊಡವ ಮಾದರಿಯ ಹಾಗೂ ಗೌಡರ ಮಾದರಿಯ ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಈ ಶುಕ್ರವಾರದಂದೇ ನಿಜವಾದ ಹಬ್ಬ ಆರಂಭವಾದಂತೆ. ಈ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಬಾಣ ಬಿರುಸು, ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ, ಕತ್ತಿವರಸೆ ಎಲ್ಲ ಉಂಟು. ಆ ರಾತ್ರಿ ಅಜ್ಜಬನದಿಂದ ದೇವರ ವಡೆಕಾರರು ಸೊಡ್ಲು ತರುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿಗೆ, ಚಿಬ್ಬಲು ಮುಖವಾಡ ತಂದವರೂ, 'ಮೊದ್ನೆ'ಯವರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ತೋರಣದ ಮುಂದೆ ಹಾಕಿರುವ ಕೊಂಡವನ್ನು ಹಾಯುವಲ್ಲಿ 'ಮೊದ್ನೆ'ಯವನಿಗೆ ಆವೇಶ ಬರುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಸೊಡ್ಲು ಹಿಡಿದ ಇಬ್ಬರು ವಡೆಕಾರರು, ಸತ್ತಿಗೆ, ಚಿಬ್ಬಲು ಹಿಡಿದ ಆರು ಜನರು ಹಾಗೂ ಮೊದ್ನೆಯವನು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತ ಮೂರು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬಂದು ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸೊಡ್ಲು ಚಿಬ್ಬಲುಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಾರೆ. 'ಮೊದ್ನೆ'ಯವನು 'ಮೊದ್ನೆ'ಯನ್ನು ಆನೆಯ ಬೆನ್ನ ಮೇಲಿಟ್ಟು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಪೂಜಾದಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಡೆ ಇಡುವಲ್ಲಿ ಬೈನೆಕಳ್ಳಿನ ಬಳಕೆ ಉಂಟು. ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಎಳನೀರಿನ ಬಳಕೆ.

ಒಂಬತ್ತನೇ ದಿನ ಶನಿವಾರ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಸವನ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ದೇವರಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮೀಯಿಸಿ ಅಡ್ಡೆ (ಕುರುಜು ಮಣೆ) ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಬರುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನ ವಡಬುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು 'ಹರಸೇವೆ' ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಣೇವು ಹಾಕುವುದು ಎನ್ನುವುದೂ ಉಂಟು. ಮುಂದೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ತಲುಪಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹತ್ತುಗಂಟೆಗೆ ಪ್ರಸಾದ ವಿತರಣೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 'ಮೊದ್ನೆ'ಯವನು 'ಹೆದ್ದೇವರ ಸಾರು' ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಎರಡನೇ ಬೆಂಗಲು–'ಹೆದ್ದೇವರ ಬೆಂಗಲು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಹೆದ್ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆ ಸಂಬಂಧ.

ಭಾನುವಾರ 'ಮೊದ್ನೆ'ಯವ ಹಾಗೂ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಬಿಳಿ ಉಡುಪು ತೊಟ್ಟು ಬೆಂಗಲು ಆದವರ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಮನೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮೊದ್ನೆ ಪೂಜೆ, ಪಡಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಂದು ಕೆಳಗಣ ಹಾಗೂ ಮೇಲಣ ಅಜ್ಜಬನಗಳಿಗೆ[40] ದೇವರ ವಡೆಕಾರರು ಹೋಗಿ ಪೂಜಿಸಿ ಸೊಡ್ಲುಗಳನ್ನು ತಂದು ಹೆದ್ದೇವರ ಬನಕ್ಕೆ ವಾದ್ಯ ಸಮೇತ ರಾತ್ರಿ ಎಂಟುಗಂಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು–ಮೂರು ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಇಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ 'ಸೊಡ್ಲು'ದೀಪಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಾರೆ. ಮಡಕೆಗಳ ಕಂಠದ ಸುತ್ತ ಸಂಪಿಗೆಹಾರ ಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಸೊಡ್ಲು' ಹೊತ್ತ ಇಬ್ಬರು ದೇವರ ವಡೆಕಾರರು, 'ಮೊದ್ನೆ', ಚಿಬ್ಬಲಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿಗೆ ಚಾಮರ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಿ ವೀಳ್ಯದ ಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು–'ಈ ಏಳು ಜನರೂ ಪೂಜೆಗೆ ಹೆದ್ದೇವರ ಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಹರಕೆ ಇದ್ದವರು ಪದ್ದೆ ಮಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೆದ್ದೇವರ ಮಂಟ-

---

40 ಒಂದು ಗಿಡದ ಕೆಳಗೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪೇರಿಸಿರುವ ನೆಲೆಯು ಕೆಳಗಣ ಅಜ್ಜಬನ. ಸೊಡ್ಲುಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಮಾಡಿರುವ ಗೂಡೇ ಮೇಲಣ ಅಜ್ಜಬನದ ನೆಲೆ. ಎರಡೂ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೀಪವಿಟ್ಟು ತರುವ ರೂಢಿಯು ಅವು ಸಮಾಧಿನೆಲೆಗಳೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಅಜ್ಜನದು. ಇನ್ನೊಂದು ಅಜ್ಜಿಯದು. ಅರ್ಥಾತ್ ಸಂದುಹೋದ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣಿನದು. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಾಳೂರುಮಕ್ಕಿಯಿಂದ 'ಅರಮನೆ ಬರೆ'ಗೆ ಸಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆದಾಗ ವೀರಮರಣ ಅಪ್ಪಿದ ವೀರ–ಮಾಸ್ತಿಯರ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳವೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹಬ್ಬ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅಜ್ಜಬನದ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ದೀಪ ಇಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಮುಂದಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ತರುವ ಕಾರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥ ಹುಡುಕುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಈ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಏಳು ಗ್ರಾಮದೇವತಾ ಬನಗಳು-ಬಟವಾಳ ಬರಂಜೋಡಿ, ಗ್ರಾಮದೇವತಾ ಉಡುವೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಜ್ಜಬನಗಳೂ ಸೇರಿ ಬಹುಶಃ 'ಸಪ್ಪಮ್ಮ ತಾಯಿ'ಯರ ನೆಲೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಪದ ಸುತ್ತ ಉರುಳುಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಡೆಕಾರರು ವೊದ್ನೆ ಸಹಿತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸ್ವಂತ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಗಳನ್ನಿಡುವರು. ಮತ್ತೆ ಮಡಿಯಾಗಿ ಹೊಸಬತ್ತಿಗಳನ್ನು 'ಸೊಡ್ಲು'ಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿ ಹಚ್ಚಿ, ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮೂರು ಬಾರಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬಂದು ಮೇಲಣ ಅಜ್ಜಿಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಸೊಡ್ಲುಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭಾನುವಾರ ರಾತ್ರಿ ಅಜ್ಜಿಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಮನರಂಜನೆ ಹಾಗೂ ಶೌರ್ಯ ಕೌಶಲ್ಯಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವಾದ 'ಮಲ್ಲು ಸುಗ್ಗಿ' ಉಂಟು.

'ಮಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ'ಯಲ್ಲಿ ಬಾಳೆತರಗುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ (ಪೊರಕೆಯಂತಹ ರಚನೆಯ) ಅಲಂಕೃತ ಹಿಡಿಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಏಳುಜನ ವಡೆಕಾರರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತ ಹಾವಿನ ಪಥದಂತೆ ಚಿಗರೆಗಳಂತೆ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಬಂದು, ನಂತರ ತರಗಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಉರಿದ ತರಗಿನ 'ಹಿಡಿ'ಯನ್ನು ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳ ಎತ್ತರ ಮೀರಿ ಮುಂಬದಿಯಿಂದ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಎಸೆಯುವ ಆಟ ಬೆಳಕಿನ ಚೆಂಡಿನಾಟದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಂತೇ ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತರವರೆಗೂ ನಡೆವ ಈ ಕುಣಿತವನ್ನು 'ರಾತ್ರಿಸುಗ್ಗಿ' ಎನ್ನುವುದುಂಟು.

ಮರುದಿನ ಸೋಮವಾರ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹಬ್ಬದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ 'ಮೊದ್ನೆ'ದೇವರು ಕಪ್ಪು ದೊಡ್ಡ ಅಜ್ಜಿಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ರೂಢಿ. ಆಗ ವಡೆಕಾರರು ಎಚ್ಚರವಹಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಅಂದು 'ಸಬ್ಬಮ್ಮ ತಾಯಿ'ಯ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಅಕ್ಕಿ ವೀಳ್ಯದ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿಗೆ ಚುಚ್ಚಿರುವ ಸತ್ತಿಗೆ ಸಹಿತ ಇರುವ ಅಡ್ಡೆಯನ್ನು ಸುಗ್ಗಿಯಕಟ್ಟೆ ಮೇಲಿಡುವರು. 'ಊಲು'ವಿಗೆ ಕಕ್ಕೆಸೊಪ್ಪು-ಹೂ, ಆನೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟಿರುವ ಮೊದ್ನೆಗೆ ಕಕ್ಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ಹೂ, ರೇಷ್ಮೆ ಹುಲ್ಲಿನಂತಿರುವ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ 'ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ತಾವರೆ' ಹೂ ಮುಡಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಮೊದ್ನೆ'ಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತವರು ಅದಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರೆ, ಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೊತ್ತವರು ಅದಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಕೆ ಪ್ರಸಾದಗಳೆಲ್ಲ ಮುಗಿಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕರ ಸಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಜನಪದ ಕಲೆ ಮನರಂಜನಾ ಪ್ರಹಸನಗಳು ನಡೆಯಲಾರಂಭ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂಳೆಕುಣಿತ, ವಡ್ಡರ ಒರಟು ವಹಿವಾಟುಗಳನ್ನು ಅಣಕು ಮಾಡುವಂತೆ ಸಂಭಾಷಣೆ ಅಭಿನಯ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸೂಳೆಯ ಬದುಕಿನ ಹೆಣ್ಣಿನ ಅಸಹಾಯಕತೆ ಕುರಿತ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಡವೆ ಬೇಟೆಯ ಅಣಕು ಆಟವನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮುಂದಿನದು ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ. ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣ ಹಿಡಿದು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳು ಬಿಲ್ಲಾಳಗಕ್ಕೆ ಎದುರು ಬದರು ಕಟ್ಟೆಯ ಎರಡೂ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಮುಂಚೆ, ಡೊಂಕು ಡೊಂಕಾಗಿ ಜಿಗಿಯುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿಬಂದು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ನಾಯಕನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಅಣಕು ಕಾಳಗ ಆರಂಭ. ಮೂರು ಬಾರಿ ಇದು ನಡೆದ ನಂತರ 'ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ'ಯ ಬಾಣವನ್ನು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲ್ತುದಿಯನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುವಂತೆ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.[41] ವಡೆಕಾರರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಬಿಲ್ಲು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ ಮುಕ್ತಾಯ. ಆ ನಂತರ ಫಲ ಪ್ರಸಾದ ವಿನಿಯೋಗ.

ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುದ್ದರಸನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತರಾದ ಲೆಂಕರು, ಕೀಳ್ಗುಂಟೆಯವರು, ಸೈನಿಕರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ರೂಢಿ ಹಾಗೂ ಬದುಕಿನ ರೀತಿಯನ್ನು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಹೀಗೆ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವಂತಿದೆ.

ಹಬ್ಬದ ಕೊನೆಯ ದಿನ ಮಂಗಳವಾರ ಅಂದು ಊಲು ಇಳಿಸುವಲ್ಲಿ ವಡೆಕಾರರು ಒಂದು 'ಸೊಡ್ಲು' ತಂದು 'ರಥ ಇಳಿಸಿದ' ಮೇಲೆ ಬೋರೆದೇವರ ಬನಕ್ಕೆ 'ಊಲು'ವನ್ನು ಒಯ್ದು ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಸೊಡ್ಲನ್ನು ಅಜ್ಜಿಬನಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಬಂಡಾರದ ಲೆಖ್ಖ ಹಿಡಿದು ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಮಂಡನೆ. ನಂತರ ಹಬ್ಬ ತೀರ ಮುಕ್ತಾಯ.

---

41 ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ 'ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ'ಯಲ್ಲಿ ಬಂದೂಕಿನಿಂದ 'ತೆಂಗಿಗೆ ಈಡು'.

ಈ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಯಡೂರಿನ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರಿಗೆ ಗ್ರಾಮದ ಪರವಾಗಿ ಹರಿಜನ 'ಮೊದ್ನೆ' ಬಿನ್ನಹ, ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ ಕೋಲು ಆಸರೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಅರ್ಪಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ದಲಿತ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮೀಣರು ನೀಡಿರುವ ಗೌರವ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ದೇವತಾ ಮುಖವಾಡಗಳು ಭದ್ರಕಾಳಿ, ದುರ್ಗೆ, ಕಾಳಿ ಹಾಗೂ ಪಾರ್ವತಿ ಅವತಾರ ಎನ್ನುವ ಪ್ರತೀತಿ, ಯಡೂರಿನ ಏಳು ಗ್ರಾಮದೇವತಾ ಬನಗಳಿಗೆ ಬಲಿ ಪೂಜಾದಿಗಳ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ವಿನಾಶದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡ ವೀರಭದ್ರನ ಸತಿ ಭದ್ರಕಾಳಿ ಮತ್ತು ಚೌಡೇಶ್ವರಿಯರ ಆರಾಧನೆ–ಇವೆಲ್ಲ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಆರಾಧನಾ ಸಂಕೇತವಾಗಿವೆ.

ಮೈಸೂರು, ತುಳುನಾಡು ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಗೌಡ ಜನಾಂಗಗಳು, ತಮ್ಮ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲ ಬರುವ ಮುನ್ನವೂ ಇದ್ದ ಗೌಡ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿನ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು, ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭದ ಹಾಗೂ ಅದರ ಬಳಿಯ ವೀರಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸಮೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ಜನಪದ ಆಚರಣೆ ಹಾಗೂ ಪೂಜಾದಿಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ[42] ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿರುವ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ವಿಸ್ತಾರ ವೈಭವ ಇಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಹಳೆಯ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಇಂದು ಕೇವಲ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಒಂದು ದಟ್ಟ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜಾಯಮಾನದ ಮೂಲಕ ಅದು ಕೊಡಗಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಚೌಡ್ಲುಗುಡಿ–ನಗರೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ

ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ರಚನೆ : ಶಿಥಿಲವಾಗಿರುವ ಆವರಣದ ಕಲ್ಲುಗೋಡೆಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ವೇದಿಕೆ, ಮುಂದಿನ ಹಸ್ತಿದ್ವಯಗಳು, ಸೋಪಾನ ಮತ್ತು ಚತುರಸ್ರ ಮಂಟಪವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ವೇದಿಕೆಯ ನೆಲೆಯು ದೇಗುಲವಾಗಿದ್ದು, ಚತುರಸ್ರಮಂಟಪವೂ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಮಂಟಪವಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈಗ ವೇದಿಕೆಯು ದೇವತೆಯ ಕಟ್ಟೆ ಆಗಿ, ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ 'ಊಲು' ಏರಿಸಿ ಸೊಪ್ಪು ತೂಗುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ ಮಾದರಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಂಭಗಳ ತೆರೆದ ಮಂಟಪವು ಭುವನೇಶ್ವರಿ, ಗೋಪುರ ಹಾಗೂ ಕಳಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಕಮಲ, ಹಂಸ, ನಾಗ-ನಾಗಿಣಿ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕೆಚ್ಚಲ ಹಾಲು ಕರೆಯುವ ಗೋವು–ಇವುಗಳ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ ಕಂಡರಣೆ ಆಗಿದೆ. ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಫಲವೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಭುಜಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಲಗೈ ಎತ್ತಿ ಧಾರೆ ಹುಯ್ಯುವ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಕ ಸ್ತ್ರೀ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವು ಮುಂಬಲಭಾಗದ ಸ್ತಂಭದ ಉತ್ತರ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಿಗಳ ಹಿಂದೆ ಕೊಂಡದ ನೆಲೆಯೂ ಇದೆ. ಅದರ ಮೇಲ್ಬದಿಗೆ ಮರಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ವೇದಿಕೆ ಇದ್ದು 'ದೇವರ ಮನೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಶಿಲಾಸ್ತಂಭ ದೀಪವೂ ಬದಿಗಿದೆ. ಸುಗ್ಗಿ ಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಂಡಂತೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಣ್ಣಂತೆ.[43] ಹೆಣ್ಣು ಕಂಬವು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮುರಿದು ಹೋದರೆ[44] ನೆರೆಯದಿರುವ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಗಂಡು ಕಂಬದೊಡನೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ದೇವರ ಬಸವಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಚೌಡ್ಲಯ್ಯ–ಮೂಡ್ಲಯ್ಯನ ಕಟ್ಟೆ ಎಂದು ರೂಢಿ ಇದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

---

42 ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ : 'ಕೊಡಗಿನ ಕೊಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳು', ಹರತಿಸಿರಿ, ಪು. ೭೧೭-೯

43 ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೈರಾಪಟ್ಟಣದ ಪಾರ್ವತಿ ಗುಡಿ ಎದುರಿನ 'ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬ'ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಗಂಡು, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ.

44 ಮೊದಲಿಗೆ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರ ಸ್ತಂಭಗಳು ಮರದವು ಎಂಬುದರ ಸೂಚನೆ ಇದಾಗಿದೆ.

ಹಾಗೂ ಇದನ್ನು ವೀರಗಲ್ಲುಕಟ್ಟೆ ಅರ್ಥಾತ್ 'ಹರಿ(ರ) ಸೇವೆ ಕಲ್ಲುಗಳ ಕಟ್ಟೆ' ಎಂದೇ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಉಚಿತ. ಇದನ್ನು ಚೌಡ್ಲಯ್ಯನ ತೀರ್ಮಾನದ ಕಟ್ಟೆ ರೂಢಿಗೆ ನಂತರ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಊರಿನ ನ್ಯಾಯ ಪಂಚಾಯಿತಿಯ ತೀರ್ಮಾನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಪಾದಿತ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿವಾದಿಯು ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂದಿರುವ ಚೌಡ್ಲಯ್ಯನ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಶಿವಲಿಂಗಪೂಜಾ ಶಿಲ್ಪವಿರುವ ಚೌಡ್ಲಯ್ಯ-ಮೂಡ್ಲಯ್ಯ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಪ್ರಮಾಣಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಆದ ತೀರ್ಮಾನ ಅಂತಿಮ. ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಬಳಿ ಕಾರ್ಯ ಶುಭಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾದ ಕೇಳಲು ಜನರು ಬರುವ ರೂಢಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.[45]

ಇತಿಹಾಸ : ಇತಿಹಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ ಬಳಿ ಇದ್ದ ಶಾಸನ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ್ದು. ಈಗ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವ 'ಎಣ್ಣೆ ಮಜ್ಜನ ಕಲ್ಲು' ಬಹುಶಃ ಕಳೆದು ಹೋಗಿರುವ ಆ ಶಾಸನವಿರಬೇಕು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತನಾಗಿರುವ ಹರಿಹರದೇವನು ಚಂಗಾಳ್ವನೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೫.[46] ಹೆಂಗಸರಿಗೆ, ಅವರ **ಹೆಣ್ಣು** ಮಕ್ಕಳಿಗೆ, ಹೆಣ್ಣುದಾಸಿಯರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಸ್ತಿಯ ಹಕ್ಕಿನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇವನು ಜಾರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಈ ಶಾಸನದ ಮಾತು.[47] ಶಾಸನದ ೧೨-೧೩ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 'ತೊತ್ತಿನ ಮಕ್ಕಳಿಂಗೆ ಸಲುವುದು ಚವುಡ....ಮಾನೆಯೊಳು' ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ. ಅಂತಾಗಿ ಈ ಗ್ರಾಮ 'ಚವುಡ ತಾವು' ಆಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಮುಂದಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಚವುಡ' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ ಇದ್ದು ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿನ 'ಚವುಡ' ಗ್ರಾಮವೇ ಈಗಿನ ಚೌಡ್ಲು ಗ್ರಾಮವಾಗಿರಬಹುದು.[48] ಚಂಗಾಳ್ವರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೦ ರಿಂದ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರ ಸೀಮೆಯಾದ ಚೌಡ್ಲು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೯ರವರೆಗೆ ಆಳಿರಲೂ ಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.[49] ಆದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೪೫ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವರನ್ನು ಚಂಗಾಳ್ವರು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರ ಸೀಮೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು.[50] ಅಂದರೆ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ 'ಚವುಡ ತಾವ ಮಾನೆ' ಚಂಗಾಳ್ವರ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು 'ಚವುಡ' ಪದ 'ಚೌಡ್ಲು' ಆದದ್ದು ಹೇಗೆ ? 'ಚವುಡ' ಪದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಯವೇ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರೇ ವಿವಿಧ ರೂಪಾಂತರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆಯೇ ? 'ಚವುಡ'ವೇ ಅಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಹತ್ತಿನಿಂದಾಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊತ್ತು ಚೌಡ್ಲಯ್ಯನಕಟ್ಟೆ ಎನಿಸಿತೆ? 'ಮೂಡ್ಲಯ್ಯನ ಕಟ್ಟೆ' ಎಂದೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಕವಾಗಿ ಈ ಉಲ್ಲೇಖ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಚಿತವಾಗಲಿಲ್ಲವೇಕೆ ?[50ಅ] ಎಂಬ

---

45 ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಶ್ರೀ ಸಿ. ಎಂ. ರಾಮಪ್ಪನವರು ಈ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದರು.

46 ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೧ (ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆವೃತ್ತಿ), ಚೌಡ್ಲು ೬೦ (೫೯) ; ಅದೇ, ಪಂಶಾನುಕ್ರಮ, ಪುಟ iii

47 ರಾಜಪರಿವಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಹೆಂಗಳೆಯರ ವರ್ಗವನ್ನು ಬಹುಶಃ ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ. ಈ ಹಕ್ಕು ಪೂರ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ (?) ಚವುಡ ಮಾನೆಯೊಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಶಾಸನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಸಂಬಂಧೀ ಪರಿವಾರವೂ ಇದ್ದ ಸೂಚನೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 'ಮಾನೆ' ಆಗಿದ್ದುದರ ಕಾರಣ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಆಶ್ರಿತರಿಗೆ ಉಂಬಳಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.

48–49 ಶ್ರೀ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಧೂಲೇಕರ್ : ಕನ್ನಡಪ್ರಭ, ಸಂಚಿಕೆ ೪-೫-೧೯೮೬

50 Coorg District Gazetteer, 1965, p. 48

50-ಅ ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ 'ಮೂಡ್ಲಯ್ಯ' ಎಂಬ ವೀರ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಮಡಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ ವೀರಗಲ್ಲನ್ನಿಟ್ಟು, ಕಟ್ಟೆಗೆ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಚೌಡಯ್ಯ, ಮೂಡ್ಲಯ್ಯ ಸೋದರರಾಗಿದ್ದು ಊರಿನ ವೀರ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಿರಬಹುದು.

ಅನುಮಾನಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮುಖ್ಯರೆನಿಸಿರುವ ಗೌಡ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ಹೆಸರುಗಳ ನಡುವೆ 'ಚವುಡ' ಯಾರು ಎಂಬ ಸೂಚನೆ ಲಭ್ಯವಿದೆಯೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚೆಂಗಾಳ್ವರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೯೯ರ ನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಳವಾದ ವಿವೇಚನೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನದ ೧೫ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಕುಂದೂರ ಠಾವ ಮಾನೆಯೊಳು' ಎಂಬ ಸಾಲಿನ ಅರ್ಥ, ಭಾವಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊರಟರೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ 'ಚವುಡ (ಠಾವ) ಮಾನೆಯೊಳು' ಅಥವಾ ಚವ[ಡೂ][ರಠಾವ] ಎಂದು ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡರೆ ಚವಡೂರು>ಚೌಡ್ಲೂರು>ಚೌಡೂರು>ಚೌಡೂಲು>ಚೌಡಲು>ಚೌಡ್ಲು ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಸಹಜ[51] ಹಾಗೂ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚೌಡ್ಲಯ್ಯ-ಮೂಡ್ಲಯ್ಯ ಅವರುಗಳ ಜನಪದ ಕತೆಯೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಊರ ಮುಂದಿರುವ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಪ್ರಾಚೀನ (೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನ ?) ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಕ್ಕಿರುವುದನ್ನು ಚೌಡ್ಲಯ್ಯನಿಗೆ, ಎಡಕ್ಕಿರುವುದನ್ನು ಮೂಡ್ಲಯ್ಯನಿಗೆ ಆರೋಪಿಸಿ ದ್ವೈವಾರ್ಷಿಕ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಬಳಿಯ ಮಂಟಪದ ನೆಲೆ ಅಗಿ ಉಂಬಳಿಯ ಬೀಡಾಗಿ ಅನ್ವರ್ಥಕವಾಗಿ ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಈ ಗ್ರಾಮ ಪಡೆದಿದ್ದುದರ ಸೂಚನೆಯನ್ನೂ ಶಾಸನ ನೀಡುತ್ತದೆ.[52] ಅಲ್ಲದೆ 'ಉಕ್ಕಡ' ಶಬ್ದಾರ್ಥದ ಸಂವಾದಿ ರೂಪ 'ಚವುಡ' ಆಗಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಾಮರ್ಶೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

೧೯೬೭ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಚವುಗ್ರಾಮದವರ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಲಿಂಗಮುದ್ರೆ ಶಿಲಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು' ಎಂಬ ಸಾಲು, ಹೆಗ್ಗಡೆಹಳ್ಳಿಮಠದ ೧೭೩೧ರ ದಾಖಲೆಯೊಂದು ೧೭೦೮ರ ಕೆಳದಿ ಬಸಪ್ಪ ನಾಯಕ, ಶಿವಪ್ಪೊಡೆಯರಿಗೆ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಚವುಗ್ರಾಮದವರ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಗಡಿ ಚಚ್ಚಾರೆ ಬಾರದಂತೆ ಸಮೂದಿಸಿ' ಎಂಬಿರುವ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ[53] ಬರುವ 'ಚವುಗ್ರಾಮ' ಚೌಡ್ಲುವಿಗೆ ಆ ಕಾಲದ ಶಬ್ದರೂಪವಾಗಿ

---

51 ರ ಲ ಗಳು ದ್ರಾವಿಡ-ದ್ರಾವಿಡೇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿದ್ದು ಯಾವುದು ? ಮೂಲದ್ದು ಯಾವುದು ? ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ....'In the Dravidian family of languages this interchange of r and l is one of very common occurance. Sometimes 'l' is corrupted into 'r' ; but in a large number of cases 'r' appears to be the original and 'l' corruption' (ಡಾ॥ ಎಂ. ಬಿ. ನೇಗಿನಹಾಳ, ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೮೨, ಪು. ೯೧) ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಪದಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷರದ ದೀರ್ಘಸ್ವರವು ಹ್ರಸ್ವೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದು ಕನ್ನಡದ ವಿಶೇಷ ಬಗೆ (ಡಾ॥ ಸಂಗಮೇಶ ಸವದತ್ತಿಮಠ : ಕನ್ನಡಭಾಷಾ ಪ್ರಾಸಂಗ, ಕಲ್ಬುರ್ಗಿ, ೧೯೭೯ ಪು. ೧೬೪).

ಈ ಎರಡರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಸೊಡ್ಲೂರು' ಎಂಬ ಶಬ್ದ 'ಸೊಡ್ಲು' ಎಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ತಾಳೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಡಗಿನ ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ ಕಾನೂರು ಹಾದಿಯ ಗ್ರಾಮ : ಬೆಕ್ಕೆಸೊಡ್ಲೂರು>ಬೆಕ್ಕೆಸೊಡಲು>ಬೆಕ್ಕೆಸೊಡ್ಲು ಎಂದು ಜನಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. 'ರ'ಕಾರಕ್ಕೆ 'ಲ'ಕಾರ ಅಳವಡಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಅಂಶವೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. (ಬೆಕ್ಕ, ಬೆಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ 'ಇದು' ಎಂಬರ್ಥ ಕೊಡವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸೊಡ್ಲು ಇದು ಎಂದೇ ಪೂರ್ಣಾರ್ಥ). 'ಚೌಡ್ಲು' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳು ಅನ್ವಯವಾಗಿರುವಂತಿದೆ. ಚೌಡ್ಲುವಿನ 'ಪೊನ್ನಾರು' ಜನಪದ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ 'ಚೌಡ್ಲೂರು' ಎಂದೂ ಬಳಕೆ ಇದೆ.

52 ನಾಲ್ಕು ಪಾದದಿಯ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳ ಪಸೆಯ ನೆಲೆ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗಣಿಸಿದರೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ, ಆಚಾರಕ್ಕೆ, ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

53 ದಾಖಲೆಯ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದವರು ಪೂಜ್ಯಶ್ರೀ॥ ಷ॥ ಬ್ರ॥ ಶಿವಶಂಕರ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು, ಹೆಗ್ಗಡಹಳ್ಳಿ ಮಠಾಧ್ಯಕ್ಷರು.

ಅನ್ವಯವಾಗಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಾದರೆ ಈ ಗ್ರಾಮವು ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ವೀರಶೈವ ಆಚಾರಿಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ನೆಲೆ ಆಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದಾಗುತ್ತದೆ. (ಹೊನ್ನಾರುವಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಮನೆತನದ ಗಂಡು 'ವರ' ಆಗುತ್ತಿದ್ದ).

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೫ರ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕುಂದೂರತಾವ ಮಾನೆ ಬಹುಶಃ ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲಕುಂದೂರಿಗೆ ಅನ್ವಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಚೌಡ್ಲುಬೆಟ್ಟದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಕುಂದೂರು ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಕುಂದೂರು ಚೆಂಗಾಳ್ವರ 'ತಾವ ಮಾನೆ' ಗಡಿತಾಣ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚವುಡು ಗ್ರಾಮ ಕೂಡ ಆಗಿತ್ತು ಎನ್ನಬೇಕು. ಈ 'ಕುಂದೂರು' ಯಡೂರು ಶಾಂತಳ್ಳಿ ನಂತರ ಬರುವ ಈಗಿನ 'ಕುಂದಳ್ಳಿ'ಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗಿಸಿದರೆ ಸಮರ್ಥನೀಯವಾಗಲಾರದು !

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೪೫ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮದೇವ ಬೊಪ್ಪದೇವ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಚಂಗಾಳ್ವರು ಕಿಗ್ಗಟ್ಟುನಾಡಿನ ಪಾಲ್ಪರೆಯಿಂದ ಸಿದ್ದಾಪುರದ ಬಳಿಯ ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರಭಾಗವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು.[54] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೦ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೆ ಉತ್ತರಕೊಡಗಿನ ಭಾಗಗಳು ಚಂಗಾಳ್ವರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದುವು ಎಂಬುದೂ ಶಾಸನೋಕ್ತ.[55] ಅಂದರೆ ಪಾಲ್ಪರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೆ ಅಥವಾ ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದತ್ತ ಬರುವಾಗಲೆ ಚಂಗಾಳ್ವರು ಕೊಡಗಿನ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಕುಂತೂರು, ಕುಟ್ಟ, ನಾಗರಹೊಳೆ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಗಡಿತಾಣ್ಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿರುವಂತೆ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರಭಾಗದ ನೆಲೆಗಳಾದ ಕುಂದೂರು, ಚೌಡ್ಲು, ಹಾಲೇರಿ, ಗರ್ವಾಲೆ, ಯಡೂರು (ಹಡಿಯೂರು) ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ತಾವಮಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯು ಕಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಚಂಗಾಳ್ವರೇ ಈ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ಇದ್ದು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದರೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಇಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸಾಲದು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೯೯ರ ನಂತರ ಅಂದರೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸುಮಾರು ೫೪ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರವೆ ಚೌಡ್ಲುವಿಗೆ ಬಂದರು ಎನ್ನುವುದೂ ಅಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೊದಲೆ ಚೌಡ್ಲು, ಕುಂದೂರು ಅವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವಿದಿತ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೦೦ರ ನಂತರ ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೀಳು ಕಂಡರೂ, ಹೆಸರೇ ಕೇಳಿಬರದು ಎಂದರೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೨ಕ್ಕೂ ಮುಂಚಿನ ಚಂಗಾಳ್ವರಸರಾದ ನಾಗರಾಜ, ರಂಗರಾಜ ಮತ್ತು ಪೆರಿಯಣ್ಣರಾಜರು ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನೇ ಆಳಿದ್ದುದರಿಂದ [55-ಅ] ಚಂಗಾಳ್ವರು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು, ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಚಂಗಾಳ್ವರು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮತ್ತೆ ಉದಿಸಿದರೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೨ರ ನಂತರ ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ನೆರೆಯ ಕಾವೇರಿದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ನಂಜರಾಜಪಟ್ಟಣವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. 'ಚೌಡ್ಲು'ವಿಗಿಂತ ಕಾವೇರಿದಂಡೆ ಹಾಗೂ ಮೊದಲಿನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ದುರ್ಗಮ ಅರಣ್ಯವೇ ನಂಜರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಆಯಕಟ್ಟು ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದು ಎಂಬ ಅಂಶ, ಪೂರ್ವ ಪರಿಚಿತ ವ್ಯವಹಾರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಒದಗಿದ್ದುದು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಅದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಚೌಡ್ಲು ಬೆಟ್ಟದ ಕೋಟೆಗಿಂತ ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಗರ್ವಾಲೆ ಕೋಟೆ ಬೆಟ್ಟವೇ ಆ ಸುತ್ತಲ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ಹಾಗು

---

54 Coorg District Gazetteer, 1965, p. 48

55 ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೧ (ಪರಿಷ್ಕೃತ), ಕೊಡಗು ೩೬, ಪೆರೂರು ಶಾಸನ ; ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯನವರು ಪೆರೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿರುವ 'ಕಾಲ'ವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿ 'ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸ' ಪು. ೫೦ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೦ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

55-ಅ ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಪು. ೬೨

ಆಯುಕಟ್ಟಿನದು. ಆದರೆ ಆ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು ೨೫ ಮೈಲಿಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ–ಸಂಜರಾಯಪಟ್ಟಣ ನೆಲೆಗಳೇ ವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ರಾಜಧಾನಿಯ ಅವಕಾಶಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ 'ಚೌಡ್ಲು' ಗಡಿಠಾಣ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಚೌಡ್ಲುಬೆಟ್ಟದ ಕೋಟೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ 'ನಿಧಿ ದಿಬ್ಬ'ವಿತ್ತು ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕೋಟೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ನಿಧಿ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಏಳು-ಬೀಳುಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಇದ್ದ ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಮರು ಉತ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಂಜರಾಯಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿ ಆಗಿದ್ದರೆ ಚಂಗಾಳ್ವರಿಗೆ ಅದು ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಸಾರ್ಥಕ ಕೊಡಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಚವುಡ' ಈ ಮುನ್ನ ಕೊಂಗಾಳ್ವರಿಂದ ಉತ್ತರ ಕೊಡಗಿನ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಚಂಗಾಳ್ವರು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಾಗ ಅವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದು.

೧೪–೧೫ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಚೌಡ್ಲು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಂಗಾಳ್ವರು ಇದ್ದರು ಎನ್ನುವುದಾದರೂ ಆ ಕಾಲದ ಅವರ ಒಂದು ಶಾಸನವೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣದು; ಕನಿಷ್ಠ ದಾನಶಾಸನಗಳೂ ಸದ್ಯಕ್ಕಂತೂ ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣವು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೫ ಮತ್ತು ೧೨೮೫ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮುನ್ನವೂ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಆಳಿದ್ದುಂಟು.[56] ಆದರೆ ಚೌಡ್ಲುವೂ ಅವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿಲ್ಲ.

ಕೊಂಗಾಳ್ವರು ಹಾಗೂ ಚಂಗಾಳ್ವರು ಶೈವ ಅಥವಾ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರು ಅಥವಾ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು ಎನ್ನಲು ಬಳುಗುಂದದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದ (ಲಿಪಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಅನುಸರಿಸಿ) ಹೊಸ ಶಾಸನವು ಪರೋಕ್ಷ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.[57] ಚೌಡ್ಲಯ್ಯನಕಲ್ಲು ಎಂದು ಆರೋಪಿತವಾಗಿರುವ ವೀರಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನ (ಅಪ್ರಕಟಿತ) ಹಾಗೂ ಶಿವಧರ್ಮ ಪ್ರಭಾವಿತ ಕೈಲಾಸದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಹಾಗೂ

---

56 ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ (ಸಂ.) : ಕೊಡಗಿನ ರಾಜೇಂದ್ರನಾಮೆ, ೧೯೫೯, ಪೀಠಿಕೆ, ಪು. xii; ಇದಲ್ಲದೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವರೂ ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿರಬಹುದು (ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಪು. ೪೪) ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದೊರೆತ ಹೊಸ ಶಾಸನಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪರೋಕ್ಷ ಪುರಾವೆ ನೀಡುವಂತಿವೆ. ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಹರಿಸೇವೆಕಲ್ಲುಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿರುವ 'ಚೌಡ್ಲಯ್ಯನ' ಕಲ್ಲಿನ ವೀರಶಾಸನ ಹಾಗೂ 'ಮೊಡ್ಲಯ್ಯನ'ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿರುವ ಅಂತಿಮ ಹಂತದ ಕೈಲಾಸಾರೋಹಣ ಹಾಗೂ ಶಿವಲಿಂಗ ಪೂಜಾಶಿಲ್ಪಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಅದು ಶೈವಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವೇ ಆಗಿರಲೂಬಹುದು. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ 'ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲು'ಗಳ ನಡುವೆ ಚೌಡ್ಲುಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಮಹದೇಶ್ವರನ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇಗುಲವಿದೆ. 'ಶಕ್ತಿ' ಪಂಥದ ಶ್ರೀಚಕ್ರ ಸಂಕೇತವು ಇಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಚೌಡಿ'ಗೆ ಬಲಿಯ ನೆಲೆಯೂ ಇದೆ.

57 ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ : 'ಕೊಡಗಿನ ಕೊಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳು', ವರತಿಸಿರಿ, ಪು. ೭೨೧; ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹೊಸ ಶಾಸನದ ಪಾಠದಲ್ಲಿ '....ಗೋರುಣಭ[ಪ್ರ] ಗುರೋಪಿ, ಮಾರತೀಬಿ ನಿಂಣಗಣ ಗೋಪತಿಕೋಕ್ಷ' ಎಂಬ ಸಾಲಿದೆ. ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಗೋಪತಿ' ಎನಿಸಿದ್ದ ಶ್ರೀಶೈಲ ಜಗದ್ಗುರು ಚಂದ್ರಗುಂಡ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಗೋಪತಿಯೆ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಅವರ ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ಚೋಳರನ್ನೂ ವೀರಶೈವ ದೀಕ್ಷಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವರು, ಚಂಗಾಳ್ವರು ಒಳಗಾದುದರ ಪುರಾವೆ ಇದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಮಾಡಿದ ಚೆಂಗಾಳ್ವರ ಪಾಲಿಗಂತು ಇದು ಸತ್ಯ.

ಆದೇ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಮಾತು ಹೇಳಲು ಕಷ್ಟ. ಕಾರಣ ೧೨ ಅಥವಾ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಈ ಭಾಗಗಳ ಚಂಗಾಳ್ವರು ಶ್ರವಣಗುಡ್ಡದ ೧೮ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಬಾಹುಬಲಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿರುವಂತಿದೆ. (ಹಂ. ಪ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ : ಗೊಮ್ಮಟ ಬಾಹುಬಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೧, ಪು. ೩೮). ಅಂದರೆ ಅವರೆಲ್ಲ ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೆ ಉಳಿದಿದ್ದರು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಸಪೆದ ಕೆಲವು ಲಿಪಿಯು ಕಾರಣ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರತಿಕೂಲತೆ–ಅನುಕೂಲತೆಗಳ ನಡುವೆ ಆ ಕುರಿತ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯ, ನಿರ್ಧಾರ ತೂಗಾಡಿದರೂ ವಿವೇಚನೆ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪದ ಸಂಕೇತದ ಪರವಾಗಿಯೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬೇಕು.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೨೬ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ನೃಪಕಾಮನನ್ನು ಮನ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಗು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜೇಂದ್ರಚೋಳ ಪೃಥ್ವಿ ಕೊಂಗಾಳ್ವನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು ಹೊನ್ನೂರು ೭೬ ಶಾಸನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.[58] ಕುಸುಬೂರಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಹೊಸಶಾಸನದ ರೀತ್ಯ ಬಹುಶಃ ಈ ಕೊಂಗಾಳ್ವನ ಮೊಮ್ಮಗನಿರಬಹುದಾದ 'ಕೋಳಾಹಳಕೊಂಗ'ನೆನಿಸಿದ ವಿಗಚಾಬ್ಬಿ ಚೋಳ ಕೊಂಗಾಳ್ವದೇವನು,ಸಳ, ಕೋಬಳ, ಸೇನ, ಮಲೆಯಾಳದ ಚೇರ(ಇಮದ್ದೇಯರಸ ಕುಂಞ?)ರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಸಂಗತಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.[59] ಈ ಶಾಸನದ ಗೋವು–ಕರುವಿನ ಶಿಲ್ಪ ತುರುಗೋಳ ಸೂಚಿಸದೆ ಸುರಲೋಕದ ಕಾಮಧೇನು ಸೂಚಿತ ಬಸದಿಯ ಕವಿಲೆ–ಕರು ಶಿಲ್ಪ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ, ಕೊಂಗಾಳ್ವರು ಆ ಹೊತ್ತಿಗೂ ಜೈನರೆ ಆಗಿದ್ದರು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು. (ಮುಳ್ಳೂರು ೭೨, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೫೮ರ ಶಾಸನದ ಶಿಲ್ಪವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಗೋವು–ಕರುವಿನ ಶಿಲ್ಪ ಹೊಂದಿದ್ದು ಬಸದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾಗಿದೆ). ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಹೊಸ ವೀರಶಾಸನದ 'ರಳವೀರಕೋಳಾಹಳ'ನು ಮೇಲಿನ 'ಕೋಳಾಹಳ ಕೊಂಗ'ನೆ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಶೈವಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಾರ್ಕಣೆ ಒದಗುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ; ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯೂ ಒದಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ,'ಕೋಳಾಹಳ' ಎಂಬ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕುಸುಬೂರು ಹಾಗೂ ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಹೊಸ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೮೬ ಹಾಗೂ ೧೦೮೭ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಕುಸುಬೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಕೊಂಗಾಳುವ ಭಟ' ಎನ್ನುವ ಬದಲಿಗೆ 'ಕೊಂಗಾಳುವ ಬಿದ' ಎಂದು ಓದಿಕೊಂಡರೆ ಇತಿಹಾಸದ ಘಟನೆಗಳ ಕುರಿತ ಒಂದು ವಾದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೭ರಲ್ಲಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪೃಥ್ವಿ ಕೊಂಗಾಳ್ವನು ಜೈನಮುನಿಗೆ ಚೈತ್ಯಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು ಪೂರ್ವಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಅನುಕಂಪ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಕಾರಣವೇ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬೇಕು.

ರೈಸ್‌ರ ರೀತ್ಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೬-೧೧೦೦ರ ಕಾಲದ ಕೊಂಗಾಳ್ವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಬಲಾಢ್ಯನೆನಿಸಿದ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಚೋಳ ಕೊಂಗಾಳ್ವನೂ ಆದ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಥವಿ ಕೊಂಗಾಳ್ವನು ಅದಟರಾದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಪ್ಪ ಕೊಡದೆ ಅನಾದರ ತೋರಿದ.[59-ಅ] ಕಾರಣ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೯ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಚಂಗಾಳ್ವರನ್ನು, ಕೊಂಗಾಳ್ವರನ್ನು, ಮಲೆಯಾಳದ ಚೇರರನ್ನು, ಸಿಂಗಲೀಕ ರಾಜರನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎರಡನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ಆತನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.[60] ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೬–೮೭ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೊಂಗಾಳ್ವರಿಂದ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ ಸೋಲಿನ ಸೇಡನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರು ಹೀಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೮೬–೮೯ರ ಅವಧಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವೀರಚೋಳ ಭುವನವೀರ ಕೊಂಗಾಳ್ವದೇವನ ಬಹುಶಃ ಸುತನಾದ ವಿಗಚಾಬ್ಬಿ ಚೋಳ ಕೊಂಗಾಳ್ವದೇವನು ಕಾದು ಮಡಿದಿರುವಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೭೦ರ ವೇಳೆಗೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವರು ವೀರಶೈವ (ಶೈವ ?) ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಸೂಚನೆಯು ವೀರಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ–ಕೊಡುಗೆಗಳು ಅವರಿಂದ ಆದ ಬಗ್ಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಹೊಸವಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಿಂದ[61] ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ.

58 ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಪು. ೪೧–೪೪

59 ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ : ಅದೇ, ಹರತಿಸಿರಿ, ಪು. ೭೨೪

59-ಅ ಕುಸುಬೂರಿನ ಹೊಸ ಶಾಸನದ 'ವೀರ ಚೋಳ ಭುವನವೀರ ಕೊಂಗಾಳ್ವದೇವ' ಇವನೇ ಆಗಿರಬಹುದು.

60 ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಅದೇ, ಪು. ೪೪

61 ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೧ (ಪರಿಷ್ಕೃತ), ಹೊಸವಳ್ಳಿ ೪೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೦

೧೦೭೯ರಲ್ಲಿ ಕೊಂಗಾಳ್ವದಟರಾದಿತ್ಯನು ಗಂಡವಿಮುಕ್ತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ರತ್ನಾಕರರಿಗೆ ಚೈತ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದು, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೫೦ರಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ವೀರ ಚೋಳ ಕೊಂಗಾಳ್ವನು ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತದೇವರ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಇದ್ದುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ[61–ಆ] ವಿದಿತವಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲಿಗೆ ಜೈನರಾಗಿದ್ದರೂ, ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಿದ್ದ ಧರ್ಮದ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ, ಜನತೆಯ ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿದರು ಎನ್ನಬಹುದು; ಹಾಗೆಯೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ವೀರಶೈವ(ಶೈವ ?) ಧರ್ಮ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಸಮಾಂತರ ಉದಾಹರಣೆ ಎಂದರೆ, ಚಂಗಾಳ್ವರು ಅನ್ನದಾನಿ ಚೆನ್ನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರನ್ನು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೆ ಕುಲದೇವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೪೫ರ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ಚಂಗಾಳ್ವರಲ್ಲಿ ಬೊಪ್ಪದೇವನು-ಕೊಡಗು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು–ಶ್ರೀರಂಗನ ಪರಮಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ[61–ಅ] ಎಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ವೀರಶೈವನಾಗಿದ್ದ ಅರಸ ವೈಷ್ಣವದೇವರಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದಂತೆ, ವೀರಶೈವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದ(?) ಕೊಂಗಾಳ್ವ ಕೆಲವು ಅರಸರು ಪೂರ್ವಧರ್ಮದ ಮೇಲಿನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದಲೋ ಏನೋ ಚೈತ್ಯಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಜಿನಮುನಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾಗಬಾರದು ಎಂದೇನಿಲ್ಲ. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವುದಾದರೆ ಕುಸುಬೂರು ಹಾಗೂ ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಹೊಸಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೂಚನೆಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂದಿಗ್ಧತೆ ಅಳಿದು ಹೋಗಬಲ್ಲುದು.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಶಾಸನದ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬ ಎಂದರೆ ಚೌಡ್ಲು ಹೊಸ ಶಾಸನದ 'ರಳವೀರ ಕೋಳಾಹಲ' ಕೊಂಗಾಳ್ವದೇವನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸದೆ ಚಂಗಾಳ್ವನ ಬಿರುದು ಮಾತ್ರ ಎಂದರೆ ಶಾಸನದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪ ಭಾಗದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಚೌಡ್ಲು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ಚಂಗಾಳ್ವ ಅರಸು ಅನ್ನದಾನಿ ಚಂಗಾಳ್ವ(೧೧೦೬–೧೧೭೩)ನು ಹೊಯ್ಸಳರಾಜರ ವಿರುದ್ಧ ಕೊಡಗಿನ ಮಲೆಪರನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೨೪ರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ.[62] ಆದರೆ ಇವರೆಲ್ಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೦ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.[63] ಇದಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೦ರಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಂಗಾಳ್ವರಿಗೂ, ಚಂಗಾಳ್ವರಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಚಂಗಾಳ್ವರು ವಿಜಯಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೭೪ರ ಪನಸೋಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ದಂಡನಾಯಕ ಬೆಟ್ಟರಸನೊಡನೆಯ ಯುದ್ಧದ ಮೊದಲೇ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಪ್ರಭಾವ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಈ ಅಂಶಗಳು ಸಾಕ್ಷಿ ಆಗುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಕೊಂಗಾಳ್ವರು ಮತ್ತು ಚಂಗಾಳ್ವರು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಂದು ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನನ್ನು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೭೮–೧೨೨೦) ಎದುರ್ಗೊಂಡು ಗೌರವ ಸೂಚಿಸಿದುದು ಶಾಸನೋಕ್ತ. ಇದು ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಸೌಹಾರ್ದ ಸಂಬಂಧ (ಬಹುಶಃ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿಯೂ) ಕುದುರಿದ್ದುದರ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಸಾಕ್ಷಿ ಆಗಿರುವಂತಿದೆ.

ಪರಿಷ್ಕೃತ ಎ. ಕ. ಸಂಪುಟ ನೀಡಿರುವ 'ಕಾಲ'ದ ಬದಲು ರೈಸರು, ಕೊಂಗಾಳ್ವ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪೃಥ್ವಿ ಕೊಂಗಾಳ್ವನ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿರುವುದನ್ನೆ ಗಮನಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ವೀರ ಚೋಳ ಭುವನ ವೀರ

61-ಅ Hassan District Gazetteer, 1971, p. 55

61-ಆ ಅದೇ, ಪು. ೫೯

62–63 Coorg District Gazetteer, 1965, p. 46—ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ; ಕದಂಬ ದುದ್ದರಸನ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೯೫ರ ಯಡೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೧೩ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ 'ಮಲೆಪರ ನಂದನವನಂ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿರುವ ಕಾರಣ, ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ 'ಮಲೆಪರ' ಅಸ್ತಿತ್ವ-ಪರಂಪರೆ ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನ ಅಥವಾ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದು, ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆ ಪುರಾವೆ ಆಗಿವೆ ಹಾಗೂ ಕೊಡಗಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಸಹಜವೂ ಆಗಿದೆ.

ಕೊಂಗಾಳ್ವ'ನ ನಂತರ ಅವನ ಸುತ (೧೦೦೦–೧೦೨೫), ನಂತರ ಅವನ ಮೊಮ್ಮಗ ವಿಗಟಾಬ್ಬಿ ಚೋಳ ಕೊಂಗಾಳ್ವ (೧೦೨೫–೧೦೫೦) ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾದರೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲಾವಧಿ ಮತ್ತು ವಂಶಾವಳಿ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಬಲ್ಲದು. ವಿಗಟಾಬ್ಬಿ ಚೋಳ ಕೊಂಗಾಳ್ವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧನಡೆದು ಹೊಯ್ಸಳರು ಗೆದ್ದಿರಬಹುದು. ಕೊಂಗಾಳ್ವರು ವೀರಶೈವ (ಶೈವ?) ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಮೇಲೆ ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಅಧೀನದ ಮಲೆಪರನಾಯಕನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಹೊಸ ಶಾಸನೋಕ್ತ 'ರಾಚುಮಿ' ಮಡಿದಿರಬಹುದು. (ಈ ವಾದವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡರೆ ಲಭ್ಯ ಎರಡು ಹೊಸ ಶಾಸನಗಳ ಕುಸುಬೂರು ಚೌಡ್ಲು–ಕಾಲವನ್ನು ೧೦೪೬, ೧೦೪೭ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ). ಕೊಂಗಾಳ್ವರು ವೀರಶೈವ ಅಥವಾ ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ವಾದಿಸಿದರೆ ಚೌಡ್ಲು, ಚಂಗಾಳ್ವರ ವೀರಶೈವ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ 'ರಾಚುಮಿ' ಎಂಬ ಮಲೆಪರನಾಯಕ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ; ಆ ನಂತರ ಚಂಗಾಳ್ವರ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದಷ್ಟು ದಿನವೂ ಅವರ ಗಡಿಠಾಣ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೫ರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಚೌಡ್ಲು ಪ್ರದೇಶವು, ಮಲೆಪರ, ಕೊಂಗಾಳ್ವರ ಹಾಗೂ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧಕಾಲ ಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಮುಂದೆ ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರ ಅಂಕಿತಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಯಿತು ಎಂದೆನ್ನಬೇಕು. ಈ ಇತಿಹಾಸದ ಘಟನೆ ಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಜನಪದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಇಲ್ಲಿನ ಹಳೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಅಥವಾ ಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಚೌಡ್ಲೂರು-ನಗರೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳು

ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬ ಹಾಗೂ ಹರಿಸೇವೆ ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಜನಪದ ಹಬ್ಬಗಳೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ದೇವರ ಹಬ್ಬವು ಚೌಡ್ಲು ಮತ್ತು ನಗರೂರುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಹಯೋಗ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಬಂಧದ ಕಾರಣ ಒಂದೇ ಸಮಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ : ನಗರೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ದೇವರ ಸಾಮಾನು, ಭಂಡಾರ ಹಾಗೂ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ನೆರೆಯ ಕಿರಗಂದೂರಿನ ಕಿಡಿಗೇಡಿಗಳು ಅಪಹರಿಸಿದರಂತೆ. ಇದು ಮಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸವಾಲಾಯಿತು. ನಗರೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಬಳುಗುಂದ(ಪೆಳ್ಳಿಗುಂದ)ದವರಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ವೀರರಾದ 'ಅಣ್ಣ–ತಮ್ಮಂದಿರು' ಹೋರಾಡಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಿರಿಗಂದೂರಿನಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದರು. ಆಗ ಹೆಂಡತಿಯರು ಸತಿಯರಾದರು. ಈ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರ ವೀರ–ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲಿಗೆ 'ಊರಬಾಗಿಲ ಗೌಡ'ನ ಕಲ್ಲು ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಬಳುಗುಂದ ಗ್ರಾಮದ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.[64]

ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕಳಶ ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ, ಪತ್ರ ತೋರಣವೂ ಕಂಡರಣೆ ಆಗಿದೆ. ಹೆಣ್ಣುತನ(ಹೇಡಿ?)ದ ಆರೋಪ ಆಗಿನ ನಗರೂರಿನವರ ಮೇಲೆ ಬಂದಿದ್ದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸಾಮಾನು ಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಸನಿಹದ ಚೌಡ್ಲುವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸಿದ ಘಟನೆ ಮುಂದೆ ಕೊಡು–ಕೊಳ್ಳು ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ರಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದಲೂ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹಬ್ಬವು ನಡೆದುಕೊಂಡ ಬಂದಿರುವಂತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ನಡೆ ಯುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ ಆಗಿವೆ. 'ಊರಬಾಗಿಲ ಗೌಡ'ನ ವೀರಶಿಲೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ವಿಜಯ ನಗರ ಕಾಲದ ಶೈಲಿಯಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ಶಿಲ್ಪ ರೂಪಿತ ವಾಗುವ ಮುನ್ನವೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಉತ್ಸವ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸದ ಎಳೆ ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಬ್ಬದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಕನಿಷ್ಠ ಆರು ಶತಮಾನಗಳ ಆಚೆಯದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸುಗ್ಗಿ

64 ಈ ಕತೆಯನ್ನು 'ಊರಬಾಗಿಲ ಗೌಡ'ನ ವಂಶೀಕರಣದ ಬಳುಗುಂದದ ಶ್ರೀ ಪಟೇಲ ಚಿಣ್ಣಪ್ಪನವರು ತಿಳಿಸಿರುವರು.

ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಮರದ ಸ್ತಂಭಗಳೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ವೀರರ ಕೈಯಲ್ಲಿನ ಬಂದೂಕು, ಕೊಡಗಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ 'ವಡಿಕತ್ತಿ' ಶಿಲ್ಪವೂ ಪೂರಕಾಂಶವಾಗಿದೆ.

ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಶುಕ್ರವಾರದಿಂದ ಮಾತ್ರ ೧೨ ದಿನಗಳ ಹಬ್ಬ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.[65] ಒಂದನೇ ದಿನ ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕಿ. ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಿರುದಿಬ್ಬದ ಮೇಲಿರುವ ಅಂದಾಜು ಮೂರು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ 'ಸಾರುಕಲ್ಲು' ಬಳಿ ನಿಂತು ಸುತ್ತಲಿನ ಕಲಕುಂದೂರು, ಕಿಬ್ಬೆಟ್ಟ, ಚೌಡ್ಲು, ನಗರೂರು ಮುಂತಾದ ೨೮ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬದ ಆರಂಭ ಕುರಿತು ತಿಳಿಯುವಂತೆ 'ಸಾರು ಹಾಕುವುದು' ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದರೊಡನೆಯೆ 'ಬೆಂಗಲು' ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಈ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಗರೂರಿನ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭಗಳ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಸುಮಾರು ನೂರು ಅಡಿ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕುಕಂಬದ ಚಪ್ಪರ ಹಾಕಿ 'ದೇವರಮನೆ' ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಇದು ಕ್ಷೇತ್ರ ಪಾಲನ ನೆಲೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿಯೆ ? ಅಥವಾ ನಗರೂರಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಮೊದಲು ಇದ್ದ ನೆಲೆಯೆ ? ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದ ಸಂಗತಿ). ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ತೆರೆ ಹಾಕಿ ಮುಂದೆ ಗೌಡ ಮನೆತನದವರು ಪಹರೆ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ 'ಊಲು ಏರಿಸುವ' ದಿನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಈಗಿನ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ೨-೩ ದಿನಗಳ ಮುಂಚಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಂದು 'ಊಲು' ಏರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ ಆ ದಿನ ಸಂಜೆ 'ಊಲು' ಕಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖ ಇಡುತ್ತಾರೆ, ಅಂದರೆ ಹಬ್ಬದ ಎರಡನೆಯ ದಿನ ಶನಿವಾರದಂದು 'ಸೊಡರಿನ ಉಯಿಲು'(ಊಲು[66] ತೂಗುವುದು) ಏರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ 'ಬೇಟೆ'ಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ಆಚರಣೆ ಮಂಗಳವಾರದಂದು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾನುವಾರ ಹಾಗೂ ಸೋಮವಾರ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಮೂರನೇ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ ಅಂದರೆ ಮಂಗಳವಾರ ಬುಧವಾರ ಬೇಟೆಗೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಈಗಿನ ಕಾನೂನಿನ ರೀತ್ಯ ಮನಸ್ಸಿ ಬೇಟೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಐದನೇ ದಿನ ಗುರುವಾರ ದೊಡ್ಡಸುಗ್ಗಿ. 'ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲು' ಕಟ್ಟೆಯ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವರಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರುದಿನಗಳ ತನಕ ಬೇಟೆಯ ಬಲಿಯನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರ ಆ ಬಲಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂದಿನ ಕೊಂಡದಿಂದಾಚೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸುಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿನ ಪಾಲನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಿತ್ತು. ಬೇಟೆಗೆ ಹೋದ ವೀರಶೈವರ ಪಾಲು ಗೌಡ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ದಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೊನ್ನಾರುವಿನ ಹಿಂದಿನ ದಿನ-ಈ ಗುರುವಾರ ರಾತ್ರಿ ನಗರೂರಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಬಂದಿರುವುದು

---

65 ನಗರೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬದ ಹೊಣೆ ಘಟ್ಟದಗೌಡರು (ಮಲ್ಲೇಗೌಡರ ಮನೆತನ) ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲೇಗೌಡರ ಮನೆತನದ್ದು ; ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ ರಾಜೇಗೌಡ, ಬಸವೇಗೌಡ, ಸಣ್ಣೇಗೌಡ ಹಾಗೂ ಪಟೇಲ ಗೌಡರ ಮನೆತನದವರದು. ಸಹಕಾರ ಗ್ರಾಮದ್ದು.

66 ಉಯ್ಯಾಲೆ > ಉಯಾಲೆ > ಉಯಾಲು > ಉಯಲು > ಉಯಿಲು > ಉಯ್ಲು > ಊಲು ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕಾರಣ ಇದಾಗಬಹುದು : 'ಪದಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷರದ ದೀರ್ಘಸ್ವರವು ಹ್ರಸ್ವೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದು ಕನ್ನಡದ ವಿಶೇಷ ಬಗೆ'. ಜೊತೆಗೆ 'ಪ' ಕಾರ 'ಉ' ಕಾರವಾಗಿ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಸಂಗಮೇಶ ಸವದತ್ತಿಮಠ : ಕನ್ನಡಭಾಷಾ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಪುಟ ೧೭೪.) ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚನೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಹ್ರಸ್ವ ಪದಮಧ್ಯಾಕ್ಷರಗಳು ರೂಪಾಂತರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಕ್ಷರವಿದ್ದಾಗ 'ದೀರ್ಘ'ವಾದ ಉದಾಹರಣೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪುದುವಟ್ಟು > ವುದುವಟ್ಟು > ವಧುವಟ್ಟು > ವಡವಟ್ಟು > ವಡವಾಟ. ಜನಪದ ಉಚ್ಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಶಬ್ದ ೧೯೩೫ಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ರಾಮನಗರ ತಾಲೂಕಿನ ಈಗಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. (ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರ ಎಂದಾದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರದ ದಿ|| ಎಂ. ಎನ್. ಈಶ್ವರರಾವ್ ಅವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದರು.)

ನಗರೂರಿನ ವೀರಶೈವ ಮನೆತನದ ಕನ್ಯೆ. ಹೊನ್ನಾರು ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ 'ಹೆಣ್ಣು' ಕಳುಹಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಅವರದು. ಈಗ ಹೆಣ್ಣು ವೇಷ ಧರಿಸಿದ, ಆ ಮನೆತನದವರು ಸೂಚಿಸುವ ಯಾವುದೇ ಅನ್ಯ ಜಾತಿಯ ಗಂಡು ಚೌಡ್ಲು ವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೊನ್ನಾರು ನರಗೂರಿನಿಂದ ಚೌಡ್ಲು ವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸುಗ್ಗಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚೌಡಮ್ಮನ ಬನ ದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಲು ಬರುವ ಮರದಡಿಯ 'ಚೌಡೇಶ್ವರಿ' ಗುಡಿಗೆ ಈ ಮನೆತನದವರು 'ಹಣ್ಣು-ಕಾಯಿ' ಮಾಡು ತ್ತಾರೆ.

ಹೊನ್ನಾರು ಶುಕ್ರವಾರ. ಆ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹತ್ತಕ್ಕೆ ಚೌಡ್ಲುವಿನಿಂದ ನಗರೂರಿಗೆ ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸ ಚೌಲಿ ಇರುವ ಬಂಗಾರದ ಕುಕ್ಕೆ(ಬೆತ್ತದ ಕುಕ್ಕೆ)ಯನ್ನು ತಂದು 'ಹೆಣ್ಣು' ಕರೆಯಲು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸೀರೆ ಉಡಿಸಿ ಆ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಾತ್ರೆ ಯಂತೆ ಕಾಣುವ ಹೊನ್ನಾರು ಉತ್ಸವದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 'ಗಂಡು' ಗೌಡ ಜನಾಂಗದವರು ನೊಗವನ್ನು ಹೊರು ತ್ತಾರೆ. ನಗರೂರಿನವರು ಅವರಿಗೆ ನೊಗ ಹೊರಿಸು ತ್ತಾರೆ. ನೇಗಿಲಿನೊಡನೆ, ಚೌಡ್ಲುವಿನ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಗೌಡರು ಮುಂದೆ ದೀಪ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ನಗರೂ ರಿನ 'ಕನ್ಯೆ' ಸಡ್ಡೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೊಂಡದ ಹಾಗೂ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರ ಸುತ್ತ ಮೂರು ಸುತ್ತುಗಂಡಿನೊಡನೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲುದೀಪ ಹಾಗೂ ಮುಖವಾಡ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ನೇಗಿಲು ಹೊಡೆಯುವ ಗಂಡಸರು ಕಚ್ಚೆಪಂಚೆ, ಪೇಟ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಷರಟು ಧರಿಸಿರಬೇಕು. ಸೊಪ್ಪು ಹಿಡಿದವರು ಬಿಳಿ ಕುಪ್ಪಸ ದಟ್ಟಿ, ಉಳಿಕೆ ತುದಿ ಇರುವ ಪೇಟ ಧರಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ಉಳಿಕೆ ತುದಿಯಿಂದ ಆಚರಣೆ ಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾಯ್ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.[67] ಆದರೆ ಕೊಡವರಂತೆ ಪೀಚಕತ್ತಿ ಸೊಂಟದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಹೆಣ್ಣಿಗೆ' ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾದರಿಯ ಸೀರೆಯುಡಿಗೆ.

ಈ ಹೊನ್ನಾರುವಿನ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಅಡಿ ಉದ್ದದ ಜೋಡಿ ಪಾಟಿಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಡಿಯುತ್ತ ಹಾಡು ಹೇಳುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ ಕುಣಿತಗಾರರು. 'ಹೊನ್ನಾರು'ವಿನ ಜನಪದ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತ ಹೊಲದಿಂದ (ಗದ್ದೆಯಿಂದ ?) ಫಲ ವಂತಿಕೆಯ ಧನವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳು ಪ್ರಯತ್ನ – ದುಡಿಮೆಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡದಿರಲಿ, ಚೌಡ್ಲೂರ ಮುಗ್ಧ ಮಕ್ಕಳ ಬದುಕಿಗೆ ದೇವರ ಕೃಪೆ ಇರಲಿ ಎಂಬ ಬೇಡಿಕೆ-ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಸುಗ್ಗಿದೇವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಅರ್ಥ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಹಾಡು ಕೊಡವರ ಗದ್ದೆ ನಾಟಿಯ ಸಮಯದ ಜನಪದ ಗೀತೆಯಾದ 'ಒಯ್ಯ ಕಾಕುವ'ದ ಫಲಶೃತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.[68]

ಹೊನ್ನಾರು ಹಾಡು (ತ್ರಿಪದಿ) ಹೀಗಿದೆ[69] :

ಮೂಡು ಮುಂದಾಗಿ । ಹೂಡಿತು ಹೊನ್ನಾರು
ಮೂಡುತ ಕಂಡೆ ನಿಧುನಾವ
ಮೂಡುತ ಕಂಡೆ ನಿಧುನಾವ ಕೊಡುಸ್ವಾಮಿ
ಚೌಡ್ಲೂರ ಹುಟ್ಟೋ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕ್ಲೊ....ಕ್ಲೊ
॥ ೦ ॥

---

67 ಬಹುಶಃ ಜೈನಿಗರಾಗಿದ್ದವರು ಗೌಡ ಜನಾಂಗದವರಾದಮೇಲೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ತುದಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲ ಹಾಗೂ ದೇವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಿ ತಪ್ಪಿ ಉಗುಳು ಹಾರದಿರಲಿ ಎಂಬ ಎಚ್ಚರವೂ ಹೌದು. ಯಡೂರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ.

68 ನೆಟ್ಟಿಲಂಗಡೆ ಬಾಯಿಕ್ ಪಾಲುಕೂಳು ಕೊಡ್ ನಾಟಿಯೋ ।
ಕದ್ದವಂಡ ಬಾಯಿಕ್ ನಂಜಿ ಮರಂಜಿ ಪೋಡು ನಾಟಿಯೋ !
—'ನಾಟಿ ನೆಟ್ಟವರಿಗೆ ಹಾಲು ಅನ್ನ ; (ಕಾಯಕ ನಡೆಸದೆ) ಪೈರು ಕದ್ದವನಿಗೆ ನಂಜಿನ ಅನ್ನ' ಎನ್ನುವ ಭಾವ ಇಲ್ಲಿಯದು.
(ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್: 'ಕೊಡಗಿನ ಒಯ್ಯ ಕಾಕುವ', 'ಶಕ್ತಿ' ದಿನಪತ್ರಿಕೆ, ೧೧-೮-೮೩ ರಿಂದ ೨೨-೯-೮೩, ಮಡಿಕೇರಿ ಮತ್ತು 'ಮಾಮಿಡಿ' ತ್ರೈಮಾಸಿಕ, ಸಂಚಿಕೆ ೧೩, ೧೯೮೩)

69 ಬಾಯ್ದೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಈ ಹಾಡನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ನೆರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ನಗರೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಕುರಿತ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದವರು ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಶ್ರೀ ಸಿ. ಎಂ. ರಾಮಪ್ಪನವರು.

ಉತ್ತ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿತು ಮೂರಂಬು
ಬಿತ್ತುತ ಕಂಡೆ ನಿಧುನಾವ
ಬಿತ್ತುತ ಕಂಡೆ ನಿಧುನಾವ ಕೊಡುಸ್ವಾಮಿ
ಚೌಡ್ಲೂರ ಆಡೋ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕ್ಲೊ....ಕ್ಲೊ
॥ ೨ ॥

ಆರಿಲೂ ಆರಿಲೂ ನೇರಿಲೂ ನೆಲ್ಲಿಲೂ
ಆ ಗಿಡ ಹುಟ್ಟಿ ಫಲಪಾಯ್ತು
ಆ ಗಿಡ ಹುಟ್ಟಿ ಫಲಪಾಯ್ತು ಕೊಡುಸ್ವಾಮಿ
ಚೌಡ್ಲೂರ ಹುಟ್ಟೋ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕ್ಲೊ....ಕ್ಲೊ
॥ ೩ ॥

ಹಾರಂಗಿ ಹಿಡಕೊಂಡು । ಹರದೂರು ಮೆಟ್ಟಿ
ಕೊಂಡು
ಕುಸುಬೂರು ಸೆರಗು ಇಳಿ ಇಕ್ಕಿ ಬರುವಾಗ
ಕಂಡಸಿಯ ಮುಳ್ಳು ತಡೆದಾವು
ಚೌಡ್ಲೂರ ಹುಟ್ಟೋ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕ್ಲೊ....ಕ್ಲೊ
॥ ೪ ॥

ಗರವಾಲೆ ಕಲ್ಲುಕೋಟೆ ಬಿಳಿಗೇರಿ ಬಿಲ್ಲುಕೋಟೆ
ಬಲ್ಲಿದೇವರ ಕೋಟೆ
ಮಡಿಕೇರಿ ಅರಮನೆಯ ಕಲ್ಲುಹತ್ತಿ ಇಳಿ ಇಕ್ಕಿ
ಒರುವಾಗ
ಕಂಡಸಿಯ ಮುಳ್ಳು ತಡೆದಾವು
ಚೌಡ್ಲೂರ ಹುಟ್ಟೋ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕ್ಲೊ....ಕ್ಲೊ
॥ ೫ ॥

—ಸಂತೋಷ, ಉಲ್ಲಾಸ ಮತ್ತು ಧನವನ್ನು ತರುವ ಫಲದ ರಾಶಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಆಚರಿಸುವ ಈ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಚೌಡ್ಲುವಿನ ನಾಲ್ದೆಸೆಯ ನೆಲೆಯ ಜನರನ್ನು ಬಾವಣಿಸಿ ಕರೆಯುವಷ್ಟು, ರಾಜರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಬರುವಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಈ ಹಬ್ಬಕ್ಕಿತ್ತು. ಚೌಡ್ಲೂರ ಮಕ್ಕಳು ಅಂತಾಗಿ ಶೂರರು, ಧೀರರು, ರಾಜನಿಷ್ಠರು. ಈ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಬರುವವರೂ ಅಷ್ಟೆ.

"ಮಡಿಕೇರಿ ಅರಮನೆ ಕಲ್ಲು ಹತ್ತಿ ಇಳಿ ಇಕ್ಕಿ ಬರುವಾಗ" ಎಂಬ ಸಾಲು, ೧೭ ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರಿಗೆ 'ತುಪ್ಪ' ಹಾಗೂ ಬಹುಶಃ ಧೂಳಿ ಭತ್ತವನ್ನು[70] ಕೊಡವರೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಚೌಡ್ಲು ಗ್ರಾಮದವರೂ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ ನೀಡಿ ರಾಜರನ್ನು ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೊನ್ನಾರುವಿನ ನಂತರ ಶನಿವಾರ ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬ. ಸೊಡ್ಲು ಹಿಡಿದ ನಾಲ್ಕು ಜನರು ಗರಗತ್ತಿ ಕಾಯಿಗೆ ಕಡ್ಡಿ ಚುಚ್ಚಿ ಬಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೊಂಡ ಸುತ್ತ ನೆಲಕ್ಕೆ, ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಾಣವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊನ್ನಾರು ದಿನದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಉಂಟು. ಸುಗ್ಗಿ ಮಂಟಪದ ಸುತ್ತಲೂ ಹೀಗೆಯೆ ಬಾಣ ಬಿಟ್ಟು ಸಾಗುವರು. ಈ ದಿನ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಯ ನಂತರ ಮಲ್ಲು ಸುಗ್ಗಿ. ಅಂದರೆ ಸಂಜೆ ಆರು ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ 'ಮಲ್ಲು' ತಂದು ಹತ್ತಿಸಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತ ಕುಣಿದು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸೀದುಹೋದ ತರಗಿನಲ್ಲಿಯ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಶುಭದ ದೇವರ ಉಳಿಕೆ ಎಂದು ತಂದು ಮನೆಯ ಮಾಡಿಗೆ ಸಿಗಿಸುವರು.

ಭಾನುವಾರ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂದಿರುವ ಚತುರಸ್ತಂಭ ಮಂಟಪದಿಂದ 'ಬಾಲುಮಣೆ' ಇಳಿಸುವ ಮುನ್ನ ಸುಗ್ಗಿದೇವರಿಗೆ ಮುತ್ತೈದೆಯರಿಂದ 'ಮಡೆ'ಯ ಎಡೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಮಣೆಯ ಮೇಲಿನ ಸೊಡ್ಲು (ದೀಪ)ಗಳನ್ನು ಇಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿರುವ 'ದೇವಿರಮ್ಮ'ನ ಮುಖವಾಡಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಚೌಡ್ಲುವಿನ ನಾಲ್ಕು ಗೌಡ ಮನೆತನಗಳದಾಗಿದೆ.[71] ಮೊದಲಿಗೆ ಹಲಸಿನ ಮರದ

70 ಧೂಳಿಭತ್ತ : ಒಕ್ಕಲು ಕಣದಿಂದ ಪತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಭತ್ತವನ್ನು ಹಾಲೇರಿಯ ಮೊದಲ ವೀರಶೈವ ರಾಜ, ವೀರರಾಜ ಹಾಗೂ ಆತನ ಪರಿವಾರದವರ ಖರ್ಚಿಗೋಸ್ಕರ ಹಾಲೇರಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ನಾಡುಗಳ ಜನ ತಾವಾಗಿಯೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಭತ್ತ—ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಪು. ೭೪.

71 ಹಾಲಿ ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಗೌಡನ ಮನೆಯ ಚಿಟ್ಟಪ್ಪ, ಬಸವೇಗೌಡನ ಮನೆಯ ಶಾಂತಪ್ಪ, ಸಣ್ಣಯ್ಯಗೌಡನ ಮನೆಯ ಶಾಂತಯ್ಯ, ರಾಜೇಗೌಡನ ಮನೆಯ ದೇವಯ್ಯ ಅವರಿಂದ ಪೂಜೆ.

ಸೊಡ್ಲುಮಣಿ ಬಳಕೆಗಿತ್ತು. ಈಗ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಪಳಿ (ಪೈಪು ?)ಗೆ ಹೊಂದಿಸಿದ ಮಣಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ದೇವಿರಮ್ಮನ ಮುಖವಾಡಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸುಗ್ಗಿಯ ದಿನ ಮನೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಟಪದ ಎದುರಿನ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಚಪ್ಪರ ಹಾಕಿ ಪೂಜೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.[72] ಭಾನುವಾರದಂದು ಹೆದ್ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ನಗರೂರಿನ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿಯೂ ಚೌಡಿಗೆ ಕೊಡುವುದು, ಊಲು ಏರಿಸುವುದು, ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳ ಬಲಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಇರುವ ಹೆದ್ದೇವರ ಬನದಲ್ಲಿ ಹೆದ್ದೇವರಿಗೆ (ಕೊಡುವುದು) ಹಾಲು ಎರೆಯುವುದು, ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ, ಮಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ ಹಾಗೂ ಮಡೆ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಹೊನ್ನಾರು ಇಲ್ಲಿಂದ ಚೌಡ್ಲುವಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಊಲು ಇಳಿಸಿದರೆ ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಜೆ ಇಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ ಹಗಲುಸುಗ್ಗಿ ಇಲ್ಲ. ನಗರೂರಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮವಾರ ಹಗಲುಸುಗ್ಗಿ. ಆ ದಿನ ಸುಗ್ಗಿದೇವರು ನಗರೂರಿಗೆ ಬಂದು ಪೂಜೆ ಪಡೆದು ಚೌಡ್ಲುವಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ನಗರೂರಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯನಿಂದಾಗಿ 'ಆನೆತಲೆಕಟ್ಟೆ' ಹೆಸರು ಬಂದಂತಿದೆ.

ತಲ್ತರೆಶೆಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ[73]

ತಲ್ತರೆಶೆಟ್ಟಳ್ಳಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸುಗ್ಗಿದೇವರಿಗೆ 'ಮಂಡೆ ಸುಗ್ಗಿದೇವರೆಂದು' ಹಿಂದೆ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ–ಶಾಂತಳ್ಳಿ, ಅಬ್ಬಿಮಠ ಬಾಚಳ್ಳಿ, ಹರಗ ಮತ್ತು ತಲ್ತರೆಶೆಟ್ಟಳ್ಳಿ–ಸೇರಿ ಒಂದು ದೇವರು ಇದ್ದಾಗ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆವ ರೂಢಿ. ಶಾಂತಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಬಾಚಳ್ಳಿಯವರು ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಪೂಜೆಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೊದಲಿಗೆ ಗುಸ್ಸಳ್ಳಿ, ತಾಕೇರಿ ಗ್ರಾಮದವರು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಂದೆಗೊಳಪಟ್ಟ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರ ಕಟ್ಟೆಗಳು ಕುಮಾರಹಳ್ಳಿ, ಕೂತಿನಾಡು, ತೋಳೂರು, ಯಡೂರು ಹಿಂದಿನ ಮಂಜರಾಬಾದು ತಾಲೂಕಿನ ಬಣಗೂರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಅಬ್ಬಿಮಠ–ಶಾಂತಳ್ಳಿ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ಕಾಡಿನ ದೇವರ ಬನದಲ್ಲಿದೆ. ಸುಂದರ ಪ್ರಶಾಂತ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಚತುರಸ್ರ ಶಿಲಾವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಚೆಲುವಾದ ಸ್ತಂಭಗಳು ಪೂರ್ವಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪವನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ನಿಂತಿವೆ. ಈ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ದೇವರಿಗೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ೪೯ ಎಕರೆ ದೇವರಕಾಡು ಇತ್ತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ತಂಭಗಳು ಮರದವುಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಶಾಂತಳ್ಳಿಯ ಜನರ ಹಿರಿಯ ತಲೆಮಾರು ಈ ದೇವರಕಾಡಿನ ಬಳಿ ವಾಸ್ತವ್ಯ ವಿತ್ತಂತೆ.[74]

ಕುಳವಾಡಿಯಿಂದ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ 'ಸಾರು' ನಂತರ 'ಬೆಂಗಲು' ಘೋಷಣೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಸ್ತಂಭಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ ಹೂ-ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಹಸಿಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಶುದ್ಧವಾದ ಎಡೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಎರಡು ದಿನ ಮೊದಲು ಸ್ತಂಭಗಳ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಲಾ ಕಳಶಗಳಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹೊದಿಕೆಯಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ದಿನದಂದು ರಾತ್ರಿ ಸುಗ್ಗಿ. ಈ ದಿನದ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಆರು ಅಡಿ ಅಗಲದ ಕೊಂಡವನ್ನು ಹಾಯು ವವರು ಹೆಜ್ಜೆ ಊರಿಯೆ ದಾಟಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡಿದ ಅಪಾದನೆ ಆರೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ 'ರಾತ್ರಿ ಸುಗ್ಗಿ'ಯ ದಿನ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ, ಕುಣಿತ ಹಾಗೂ

---

72 ಬಹುಶಃ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಗುಡಿ ಇತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಜನಪದ ಪದ್ಧತಿ ತೋರುವ ಸಾಕ್ಷ್ಯ. ರೈಸರೂ ತಮ್ಮ ಸಂಪಾದಿತ ಎ. ಕ. ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಚೌಡ್ಲು ೫೯ ಶಾಸನ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೯೫) ಇರುವ ನೆಲೆಗೆ 'ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಗುಡಿ' ಬಳಿಯ ಶಾಸನವೆಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

73 'ತಲ್ತರೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ತಳತೊರೆ > ತಲೆತೊರೆ ಎಂಬುವುಗಳ ಅಡು ಮಾತಾಗಿರುವಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಕೆಳಮುಖಕ್ಕೆ ತೊರೆ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಅಬ್ಬಿಮಠದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಅಬ್ಬಿಯಾಗಿ (ತಡಸಲು ; ತಲೆತೊರೆ ?) ಮುಂದೆ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ.

74 ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಶಾಂತಳ್ಳಿಯ ಏಲಕ್ಕಿ ಪ್ಲಾಂಟರ್ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎಸ್. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಅವರು ತಿಳಿಸಿರುವರು.

ಕೆಂಡ ತುಳಿಯುವಿಕೆ ಉಂಟು. ಮೊದಲು ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಪೂಜಾರಿ ಕೊಂಡ ಹಾಯ ಬೇಕು.[75] ಈ 'ರಾತ್ರಿ ಸುಗ್ಗಿ'ಯ ದಿನ ದೊಡ್ಡ ಹಬ್ಬ ವಾದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಸುಗ್ಗಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಯಮ್ಮನ 'ತಿರುವಳ' (ದೈವಾವೇಶ) ಬರುವುದುಂಟು. ಬಂದವರು ತ್ರಿಶೂಲ ಕಡ್ಡಿಗಳ ತುದಿಗಳಿಂದ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಚುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ತಪ್ಪು ನೆಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಮೂರುದಿನ ಪೂಜೆ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ತೊಟ್ಟಿಲಿ ನಲ್ಲಿ ದೇವರ ಆಭರಣದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ತೂಗುತ್ತಾರೆ. ಸುಗ್ಗಿಯಮ್ಮ ಅಥವಾ 'ಸಬತಾಯಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಯ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪೂಜೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ರಾತ್ರಿಸುಗ್ಗಿ ನಂತರ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಐದುಗಂಟೆಗೆ ಕಡವೆ ಕೊಂಬನ್ನು ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೊಂಬಾಟ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತ ಕುಣಿತ, ಪೂಜೆ. ಇದೇ ಹಗಲು ಸುಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿನ ಬಗೆ. ಅಂದರೆ ಆಚಾರ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವ ದಿನ, ಹಬ್ಬದ ಕೊನೆಯ ದಿನ. ಈ ಹಗಲು ಸುಗ್ಗಿಗೆ 'ಮರಿಸುಗ್ಗಿ' ಎಂದೂ ಅನ್ನು ವುದುಂಟು. ಈ ಮುಕ್ತಾಯದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಟೆಡೆ ಹಾಕು ತ್ತಾರೆ. ಮರಿಸುಗ್ಗಿಯ ದಿನ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ ವೇಳೆಗೆ ಹಣ್ಣುಕಾಯಿ ಕಾಣಿಕೆ, ತಪ್ಪುಕಾಣಿಕೆ ಅರ್ಪಣೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿಬೇಟೆಗೆ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಾಮಗಳವರು ಹೋಗಿ ತಂದ ಬಲಿಯನ್ನು 'ಬಂಟನ ಕಟ್ಟೆ'(ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿನ ನೆಲೆ)ಯಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ 'ಬಂಟನಿಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಲು ಮಡೆ' ಇಡು ತ್ತಾರೆ.[76]

ಈ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ದೇವರ ಕಾಡಿನ ಆದಿಸ್ಥಾನವಾದ 'ಹೆದ್ದೇವರ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಬೀರೇ ದೇವರನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೀರೆದೇವರಿಗೆ ಕೋಳಿಯನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೆ ಸಿಗಿಸಿ ನಿವೇದಿಸಿ, ನಂತರ ಚೊಕ್ಕ ಭೋಜನದ ಎಡೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಆ ಕಾಡಿನ ಮರದ ಬುಡದ ಬಳಿಯ ಶಿಲೆಯೊಂದನ್ನು ಇರಿಸಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮುಖ ವಾಡ ಹೊದಿಸಿ 'ಸೊಡ್ಲು ಚೌಡಿ' ಎಂದು ಪೂಜಿಸಿ ೨೦ ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಬಲಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಚೊಕ್ಕ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಬಳಸು ತ್ತಾರೆ.

'ಹೆದ್ದೇವರು' ಮಾತ್ರ ಸಣ್ಣ ಹುತ್ತಗಳ ಸಾಮೂ ಹಿಕ ಸಂಕೇತವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ತಲ್ತರೆ ಕಾಡಿನ ಹೆದ್ದೇವರು ೯೯ ಎಕರೆ ದತ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದು ಲಿಂಗರೂಪಿ ಶಿಲೆ ಆಗಿದೆ. ಶಾಂತಿಕಾರರಿಂದ[77] ಮಾತ್ರ ಪೂಜೆಗೊಂಡರೂ ಪ್ರತಿ ವರುಷ ಬೆಳೆ ಕುಯ್ಯುವ ಮುನ್ನ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಪೂರ್ಣಿಮೆಯಂದು ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು ಅವ ರೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಹುತ್ತಕ್ಕೆ ಹಾಲು ಎರೆದು ಹುತ್ತರಿಯ ಹೊಸ ಕದಿರನ್ನು ಇಟ್ಟು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಗ್ಗಿಗೆ ಮುಂಚೆ ೧೫ ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಈ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಾಗಶಿಲ್ಪಕ್ಕೂ ಈ ದೇವಾರಾಧನೆಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರ ಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಮ ಮತ್ತು ಶೌರ್ಯ ಸಂವಾದಿ ಗಳಲ್ಲವೇ ?

---

75 ಕುರಾದ ಗೌಡನ ಪೂವಯ್ಯ, ಪಾಪಯ್ಯ ಅವರುಗಳು ಈ ದೇವರ ಪಡೆಕಾರರು-ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಪೂಜಾರಿಗಳು. ಮೊದಲಿಗೆ ಇವರು ವೀರಶೈವ ಜನಾಂಗದವರಾಗಿದ್ದರಂತೆ. ಸಬತಾಯಿಯ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮುಖವಾಡ ಕುರಾದ ಗೌಡನ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಇತ್ತಂತೆ.

76 ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ ನಿಡ್ಪೂರಿನ ಶರಣಸ್ಥಲದ ಸಂಗಪ್ಪನ ಮಠದ ಗದ್ದುಗೆ ಎದುರು ಸಹ 'ಬಂಟ'ನ ಗುಡಿ ಇದೆ. ಒಳಗೆ ಹುತ್ತವಿದೆ. ಮುಂದೆ 'ಬಂಟ'ನ ಮುಖವಾಡವಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಬಂಟ'ನಿಗೆ ಮಠದವರು ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ 'ಗೌಡ' ಜನಾಂಗದವರ ಮೂಲಕ ಬಲಿ ನೀಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಕೊಡಗಿನ ಪಾಡಿ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪದೇವರಿಗೆ 'ಬಯನಾಡ' ಎಂಬ ಬಂಟನಿದ್ದು ಗುಡಿಯ ಕಾವಲಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಗುಡಿಯ ಮರದ ಮುಂಗೋಪುರದಲ್ಲಿ ಅವನ ಆಕೃತಿಯ ಬಿಡಾವಣೆ ಆಗಿದೆ. ಅವನ ನೆಲೆ ಶ್ರೀ ಇಗ್ಗುದೇವರ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ೨೦೦ ಅಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ತಳ ಬದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅವನಿಗೂ ಬಲಿ ಆಹಾರವುಂಟು.

77 ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪೂಜಾರಿಗಳು.

ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಪೂಜೆ ಹಾಗೂ 'ಹರಿ(ರ)ಸೇವೆ ಕಲ್ಲು'ಗಳ ಪೂಜೆಯು ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಪರ್ಯಾಯಗಳು. ಅಂದರೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ವೀರ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಪೂಜೆಯಾದರೆ ಮರುವರ್ಷ ವಂಶದ ವೀರ ಹಿರಿಯರ ಪೂಜೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೀರೇದೇವರ ಪೂಜೆ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮದ್ನೇದೇವರ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. 'ಹರಿಜನ ಒಕ್ಕಲಿನ ದೇವರು-ಮೊದ್ನೆ'ಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಮೊದ್ನೆಯವನು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ದಕ್ಕಿನಂತೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೂ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ಸಹಕಾರ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.[78] ಇಲ್ಲಿ ಆನೆಯ ಶಿಲ್ಪವಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಆವರಣದ ಕಿರುಗೋಡೆಯ ಬಳಿಯ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ 'ಮೊದ್ನೆ' ಇಡುತ್ತಾನೆ.

ಕುಮಾರಹಳ್ಳಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ : ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕುಂಬಳ್ಳಿ-ಹೆಗ್ಗಡಮನೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿನ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನೆಲಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ೨೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಜೋಡಿ ಸ್ತಂಭಗಳಿದ್ದವು. ೧೦ ಅಡಿ ಉದ್ದದ ಅಡ್ಡತೊಲೆ ಇದೆ. ನಾಗಶಿಲ್ಪವೂ ಜೊತೆಗಿದೆ. ಸ್ತಂಭದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರು, ಗದೆ ಸಹಿತ ಚತುರ್ಭುಜ ಸ್ಥಾನಕಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ದ್ವಾರಭದ್ರರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಂಡರಣೆ ಆಗಿವೆ. ಸ್ತಂಭಗಳ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಒಳಮೈಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಾಮಮುದ್ರೆಯ ಅಭಿಮುಖ ಸ್ಥಾನಕ ಸ್ತ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಮಲ ಹಿಡಿದು ನೃತ್ಯ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಶಿಲ್ಪ, ಸ್ತಂಭದ ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಶಂಖವನ್ನು ಊದುತ್ತಿರುವ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸ್ತ್ರೀಶಿಲ್ಪವಿದೆ.

ಉಗಾದಿಯ ನಂತರ ೧೫ ದಿನಕ್ಕೆ ನಡೆಯುವ ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ದೀಪವಿಟ್ಟು ಭತ್ತವಿಟ್ಟು ಭದ್ರಕಾಳಿಯ ಮುಖವಾಡವಿಟ್ಟು ಪೂಜೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.[79] ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಬಲಿ ಇಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಮರದ ಸ್ತಂಭಗಳಿದ್ದವು. ೧೯ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅವುಗಳ ಬದಲು ಕಲ್ಲಿನ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಆದಿಸ್ಥಾನ ಸನಿಹದ ಹೊಂಡರಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡದ ಹೆದ್ದೇವರ ಗುಡಿ ಆಗಿದೆ. 'ಹೆದ್ದೇವರು'-ಹುತ್ತದ ನೆಲೆ ಆಗಿರುವ ಕಾರಣ ನಾಗಪೂಜೆಗೂ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಪೂಜೆಗೂ ಇರುವ ಅನನ್ಯ ಸಂಬಂಧ ನೋಡಿದರೆ, ಸಂತಾನದ ಹರಕೆಗಳು ಸುಗ್ಗಿದೇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಹೊಂಡರಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡದ ಹೆದ್ದೇವರ ನೆಲೆಯಿಂದ ದೇವರನ್ನು ಕರೆತರುತ್ತಾರೆ. ಬೀರೇದೇವರ ಹಬ್ಬ ಕಳೆದು ಒಂದು ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಬೇರೆಡೆ ಸೂಚಿತವಿಲ್ಲದಿರುವ 'ಭದ್ರಕಾಳಿ'ಯ ಮುಖವಾಡವನ್ನಿಟ್ಟು ಆರಾಧಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ನಗರಹಳ್ಳಿ ಸುಗ್ಗಿ(ಸ್ತಂಭ)ಕಟ್ಟೆ : ಶಾಂತಳ್ಳಿಯ ಆಚೆಗಿನ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭ ಮೊದಲಿಗೆ ಮರದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಕಲ್ಲಿನದು, ಒಂದೇ ಸ್ತಂಭವಿದ್ದು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ದೊಡ್ಡ ಸುಗ್ಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಸುಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಣ ಮತ್ತು ಎತ್ತನ್ನು ಬಲಿ ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. (ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಲಕ್ಕಿ ಗೌಡರು ಮತ್ತು ಈಡಿಗ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಸಮಾಂತರವೆನಿಸುವಂತಹ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದಿದೆ—ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮರದ ಕಂಬವೊಂದನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದ ತೆಂಗಿನ ಗರಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಮೀನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬಲಿಯನ್ನು ಮರದ ಒಂದು ಕಂಬಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ).[80]

ನಗರಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಂತೆ ಪ್ರತಿವರುಷವೂ

---

78 ಇಲ್ಲಿ ಜಾಗಟೆ ಹೊಡೆದು ಮೊದ್ನೆ ತರುವವನು ಹರಿಜನ ಒಕ್ಕಲಾದ ಮಲ್ಲೇಶ.

79 ಕುಮಾರಹಳ್ಳಿ ಕರೆಗೌಡನ ಮನೆಯವರು ಇಲ್ಲಿನ ದೇವರ ಪಡೆಕಾರರು ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

80 ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ : 'ಕೊಡಗಿನ ಕೊಲೆಕಲ್ಲುಗಳು', ಹರತಿಸಿರಿ, ಪು. ೭೦೮

‘ಸಣ್ಣ ಸುಗ್ಗಿ’ಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಬಲಿ ಇಲ್ಲ. ಕಂಬಕ್ಕೆ ಎಣ್ಣೆ ಉಜ್ಜಿ (ಎಣ್ಣೆ ಮಜ್ಜನ ಮಾಡಿ ‘ನೇರ’ ಮಾಡುವಿಕೆ) ಆ ಒಂಟಿ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭದ ಸುತ್ತ ಎರಡು ಸೊಡ್ಲು ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಆರು ದಿನದ ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ತುಲಾ ದಂಡ–ತಕ್ಕಡಿ ಹಾಕಿ ಮೊದಲು ದೇವರು, ನಂತರ ಭಕ್ತರು ಎರಡೂ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತಿರುಗುತ್ತಾರೆ. ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆಯ ದೊಡ್ಡಸುಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಲಿ ತಪ್ಪಿ ಈಗ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭದ ಬಳಿ ಕೋಣ ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಪಾತ್ರರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ತೊರೆನೂರುಮಠದ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಭ : ಕುಶಾಲನಗರ–ಅರಕಲಗೂಡು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿನ ತೊರೆನೂರು ಮಠದ ಮುಂದೆ ಜೋಡಿ ಮರದ ಸ್ತಂಭಗಳು ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಗೆ ಅನುವುಗೊಂಡಿದೆ. ಮಠದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬವು ಕಾಳಿಕಾದೇವಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ದೇವಿಯ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಏಳುಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮದ ತರಗು ಗುಡಿಸಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಮನೆ ಮಾಡಿದವರು ಗಂಗಡಿಕಾರ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಮನೆತನದವರು.[81] ಅಂತಾಗಿ ಆ ಪರಂಪರೆಯ ಚಿಣ್ಣಯ್ಯನ ಮನೆತನ ಮತ್ತು ತಿಮ್ಮರಾಯಿ ಮನೆತನದವರಿಂದ ಈ ದೇವತೆಗೆ ‘ಮೊದಲ ಎಡೆ’ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತದೆ (ಹಣ್ಣು, ತುಪ್ಪ). ‘ಹಣ್ಣೆಡಿಗೆ’[81–ಅ] ಹೊತ್ತು ಈ ಮೊದಲ ಪೂಜೆ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಪೂಜೆಗೆ ಅವಕಾಶ. ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಬ್ಬ.

ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬವು ಸಮೀಕರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೆ ಮರದ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬ (ಸುಗ್ಗಿಕಂಬ)ಗಳಿಗೆ ತೊರೆನೂರು ಮಠದ ಶ್ರೀ ಮಹಂತಸ್ವಾಮಿಗಳವರಿಂದ ತೆಂಗಿನ ಫಲದ ನಿವೇದನವಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಸರಪಳಿ ಮಣೆ ಬಿಟ್ಟು ಉಯ್ಯಾಲೆ. ದೇವರನ್ನು ಹೊತ್ತು ಕೆಂಡ ಕೊಂಡದ ಮೇಲೆ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಉಯ್ಯಾಲೆ ಮಣೆಯ ಮೇಲೆ ದೀಪವಿಟ್ಟು ತೂಗುತ್ತಾರೆ.

ಹುಲುಕೋಡು-ಕಿತ್ತೂರು ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳು : ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬವು ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಹಬ್ಬ. ಉತ್ಸವ ಅರ್ಥಾತ್ ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ–ಕಿತ್ತೂರಯ್ಯನ ಜಾತ್ರೆಯೊಡನೆ ಅಂಗವಾಗಿ ಬರುವ ಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ, ಶನಿವಾರ ಸಂತೆಯ ಬಳಿಯ ಬೆಂಬಳೂರಿನ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಬಾಣತಮ್ಮನ ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನ ಏಳು ಜನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ, ಅವನ ಸೋದರ ಹುಲು ಕೋಡಯ್ಯ ಕಿತ್ತೂರಯ್ಯರೊಡನಾದ ಜನಪದ ಕತೆಯೊಡನೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬವು ಸಾಂಕೇತಕವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ.[82] ಆರು ಜನ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ‘ಕುಮಾರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರ’ ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಇದ್ದು ಬಾಣತಮ್ಮನ ಬಳಿಯ ಇರುವ ಕಿರಿಮಗನಿಗೆ ‘ಕುಂಟ ಕುಮಾರಲಿಂಗ’ನೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ ಗೊದ್ದುಗ್ರಾಮದ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ, ಹುಲುಕೋಡಿನ ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ, ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕಿತ್ತೂರಯ್ಯ–ಇವರುಗಳ ಸುಗ್ಗಿ-ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡಹಳ್ಳಿಯ ಶ್ರೀಶೈಲ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವೀರಶೈವ ಶಾಖಾ ಮಠದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಸಂಬಂಧವು ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಳೈಸಿದೆ. ಹುಲುಕೋಡು ಹಾಗೂ ಗೊದ್ದು ಗ್ರಾಮದ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲ ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ತೆರೆದು ಹೇಳುವ ಕತೆಯೂ ಇದೆ.[82–ಅ]

---

81 ‘ಮಲ್ಲು ಸುಗ್ಗಿ’ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹಾಗೂ ತದನುಗುಣ ರಂಜನೆಯ ಆಚರಣೆಯು ಈ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಪಡೆಯಲು ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಿರಬಹುದು.

81-ಅ ಹಣ್ಣನ್ನು ಎಡೆಗೆ ಇಡುವ ಕಾರಣ ಈ ಸಂಯುಕ್ತ ಪದ ರೂಢಿಯಾಗಿರಬೇಕು.

82 ಬಾಣತಮ್ಮನ ಏಳು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ಹುಲುಕೋಡು, ಕಿತ್ತೂರು, ಶಾಂತಳ್ಳಿ, ಬೆಂಬಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರರೆನಿಸಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೊದ್ದು ಗ್ರಾಮದ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲು (ದೊಡ್ಡಯ್ಯ), ಹೆತ್ತೂರು, ಮತ್ತೂರು ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರರೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹುಲುಕೋಡಿನ ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರನಿಗೆ ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ, ಘಟ್ಟದ ಬಾಗಿಲ ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರನಿಗೆ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ, ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರಯ್ಯ ಎಂದೇ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ.

82-ಅ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ ಯಾರು ? ಮಡಿಕೇರಿಯ ಕನ್ನಂಡಬಾಣೆಯ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ ಇವನೆಯೇ ? ಎಂಬ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಸಾಲುಗಳು ಹೇಳುವುದು ಹೀಗೆ :

ರಚನೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ : ಹುಲುಕೋಡಿನಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಯು ಸ್ತಂಭಗಳು ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇಗುಲದ ಎದುರಿಗೆ ಇದ್ದು, ಊರ ಪ್ರವೇಶದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಕಾರಣ 'ಊರ ಮುಂದಿನ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಲಬದಿಗೆ ಅಂಟಿದಂತೆ ಸುಮಾರು ಎರಡೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕರಿಕಲ್ಲನ್ನು 'ಊರು ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಲ್ಲು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ೧೨ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ೪ ಅಡಿ ಅಗಲದ ತೊಲೆಯು ಮೂರು ಶಿಲಾಕಳಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. (ಈಗ ಒಂದು ಕಳಶ ಮುರಿದುಹೋಗಿದೆ). ಎಡಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯ ಹೊತ್ತಂತೆ ಗಂಡಭೇರುಂಡದ ಕೆತ್ತನೆ ಇದೆ. ಸ್ತಂಭಗಳು ಕಿರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಈ ಕಟ್ಟೆಗಳ ನಡುವೆ ತೂರಿ ಹೋಗಲು ಬಾಗಿಲಿನಷ್ಟು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಸ್ತಂಭಗಳ ಎದುರು ಪೂರ್ವ ೧೦ ಅಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ದ್ವಾಯ ಶ್ರೀಕಾರಗೆತ್ತನೆಯ ಕಲ್ಲು ಇದೆ. ('ಊರು ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಲ್ಲಿ'ಗೆ ದೀಪಾವಳಿಯಂದು ಬಿಲ್ಪತ್ರೆ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ).

ಇತಿಹಾಸ : ಬಲಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನವೊಂದು, ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಪತ್ತೆ ಆಯಿತು. ಶಾಸನ ಪಾಠದ ರೀತ್ಯ ಚೂರಜನಾಡಿನ ಉಕ್ಕಡವೆಂದು ಹುಲುಕೋಡು ಗ್ರಾಮವು ಆಗಿತ್ತು ಎಂದೂ ಲಿಪಿ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ೧೮-೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಸಂಗತಿ ಎಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ೧/೪ ಮೈಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕನ್ನೇಶ್ವರ ದೇಗುಲದ ಬಳಿಯ ೨೨-೧೨-೧೩೫೯ರ ಶಾಸನವು ಹುಲುಕೋಡಿನ ಚಿಕ್ಕಣ್ಣಯ್ಯನಿಗೆ ವೀರಗಲ್ಲು ಹಾಕಿಸಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ: ಹುಲುಕೋಡಿನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ೧೪ನೇ

ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯ, ಕನ್ನಾಂಡ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ ಮತ್ತು ಅಪ್ಪಚ್ಚಿರ ಮಂದಣ್ಣ ಮೈಸೂರು ಸೈನ್ಯದ ಫರಜುಲ್ಲಾ ಖಾನನನ್ನು ಬಿಸಿಲೆಘಾಟಿನ ಬಳಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಜಗಳ ಮಾಡಿದರು. ಅವನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಸೋಲಿಸಿದರೂ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೭ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಏಳುಸಾವಿರ ಸೀಮೆಯ ಶನಿವಾರಸಂತೆ ಹೋಬಳಿ ಕಾಜೂರುಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ, ಮಂದಣ್ಣ ಮಡಿದರು. ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ನೆನಪಿಗೆ ಕನ್ನಂಡ ಕುಟುಂಬದವರು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಆತನ ಪ್ರತಿಮೆ ಕೆತ್ತಿಸಿ ಮಡಿಕೇರಿಯ ಕನ್ನಂಡಬಾಣೆಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವರು (ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಪು. ೧೩೫). ಇದಕ್ಕಿಂತ 'ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಮಡಿದರು' ಎಂಬುದೇ ಸೂಕ್ತ. ಇತಿಹಾಸದ ಘಟನೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಮುಂದೆ ನಡೆದಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. [ಅಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಾಂಡಬಾಣೆಯಲ್ಲಿ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊಡವ ವೇಷಧಾರಿ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ವೀರಗಲ್ಲು ಇದೆ. ಬಹುಶಃ ಅದು ತೋರುಗದ್ದುಗೆಯಂತಿದೆ. ನಿಜವಾದ ಗದ್ದುಗೆಯಲ್ಲವೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಾಜೂರಿನಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ (ಸಂತ ?) ಗೋರಿ ಇದ್ದು ವಾರ್ಷಿಕ ಉರುಸು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಫರಜುಲ್ಲಾ ಖಾನನ ಸೇನಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನ ಗೋರಿಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಕಾಜೂರಿಗೆ ಸುಮಾರು ೧-೧ ೧/೨ ಮೈಲಿ ದೂರದ ಬಿಳಾಪಿನಲ್ಲಿ ಈ ಗೋರಿ ಇದೆ. ಯುದ್ಧ ನಡೆದ ಜಾಗ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದ್ದರೂ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ಸಮಾಧಿ ಅಥವಾ ಕುರಿತಂತೆ ಯಾವ ಐತಿಹ್ಯವು ಕಾಜೂರಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಗೊದ್ದು ಗ್ರಾಮದ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ಬಗ್ಗೆ ಇದೆ—ಬಾಣತಮ್ಮನ ಏಳು ಜನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಏನೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಜಗಳ ಬಂತಂತೆ. ತೆಂಗಿನ ಫಲ, ಹೊಂಬಾಳೆ ತಂದು ವಿರಸ ಹೋಗಿಸಲೆಂದು ಹೋದ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾದ. ಅಂತಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವನಿಗೆ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ಮರುದಿನ ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ, ಪೂಜೆ. ಶ್ರೀ ಹೆಚ್. ಟಿ. ತಿಮ್ಮಯ್ಯ, ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯತಿ ಸದಸ್ಯ, ಚಂಗಡಹಳ್ಳಿ ಅವರು ಹೇಳುವ ಜನಪದಗೀತೆಯ ರೀತ್ಯ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ ಗೊದ್ದು-ಬಾಣೆಗೆರೆ ನಡುವಿನ ತಾಂಬೂಲ ಗೆರೆಯಾಚೆಗಿನ ಕೊಂಗಳ್ಳಿ ಮಲೆನಾಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮನಸಾಗಿ ನೆಲಸಿದನಂತೆ. ಅವನೇ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನೆನಿಸುವ ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರ. ಈ ದೇಗುಲದ ಬಲಬದಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ತುಸು ಎತ್ತರದ ದಿಬ್ಬವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಥಿಲ ಶಿವಲಿಂಗವಿದೆ. ಹಾಗೂ ಗುಡಿಯು ನೆಲಗಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಕತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡಯ್ಯ, ಮಂದಣ್ಣ ಕಾಜೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಳಗ ಕೊಟ್ಟರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ೧೪ ಮೈಲಿ ದೂರದ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ (ಬಿಸಲೆಘಾಟ್‌ನ ಸಮಿಪ) ಫರಜುಲ್ಲಾ ಖಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮಡಿದ ವೀರರಾದರು. ಅಂತಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನಿಗೆ ಪೂಜೆ. ಜೊತೆಗೆ 'ಗೊದ್ದು' ಮೊದಲಿಗೆ 'ಗದ್ದುಗೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ಗೊದ್ದು ಆಗಿರಲೂಬಹುದು. ಈ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನಿಗೆ ವೀರಶೈವಗೌಡರೂ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಕನ್ನಾಂಡ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ಸಮಾಧಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿರಬಹುದು. ಅಂತಾಗಿ ಕಾಜೂರು ಈವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಕನ್ನಾಂಡ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ, ಮಂದಜ್ಜಿರ ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಮಡಿದ ಜಾಗವಲ್ಲ.

ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ.[83] ಈ ಕನ್ನೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯ ಸನಿಹವಿದ್ದ 'ಹಳೆಮನೆದಳ' ವಿದ್ದ ಊರಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸ್ತಂಭಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಆಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಸೂಚನೆಯೇನೂ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಣದು. 'ಕನ್ನೇಶ್ವರ' ಪಾಳುಗುಡಿ ಪಾಸಿ ಆದಾಗ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಂತರದ ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯನಿಗೆ ಅನ್ವಯ ವಾಗಿ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅವರದಾಳು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ಎರಡನೆಯ ದಿನದಂದು–ಗೊದ್ದುವಿನ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ಜಾತ್ರೆಯ ಮರುದಿನ-ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯನ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹುಲುಕೋಡಿನಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ, ದುಡಿ, ಓಲಗ ಒರೆಕತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಕುಣಿದು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಆತುರ, ಆರ್ಭಟ ದಿಂದ ಬರುವ ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ ಅವರದಾಳುವಿನಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ, ಅಶ್ವಾರೋಹಿ ಲೋಹವಿಗ್ರಹವಾದ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ ಅಲಂಕೃತನಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸನಿಹ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿನ 'ಮಾದಿಗಿತ್ತಿಕಟ್ಟೆ'ಗೂ[84] ಮಹತ್ವ ಬರುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವನ ಹಾಜರಿ ಆಗಿ ಪೂಜಾದಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಹುಲುಕೋಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ರಾತ್ರಿಯ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಗೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತಾನೆ; ತಾನೂ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ (ಕುಮಾರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ) ಅವರದಾಳು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವವರೆವಿಗೂ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕುಮಾರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಹುಲುಕೋಡಿನ ಅವನ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಅತ್ತಿಗೆಯ ಪಹರೆಗಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನಂತೆ. ಅಣ್ಣ ಹಿಂದಿರು ಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮೋರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ತನ್ನ ಸುಂದರ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಕಿತ್ತೂರು ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಹಿಂದಿರುಗುವಲ್ಲಿ ತೌಳೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮನೆ ಮನೆ ಆರತಿ ಪಡೆದು ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಬರುತ್ತಾನೆ.

ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯ ಎಡ ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಮುಖಿಯಾಗಿ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳ ಬಾಗಿಲುವಾಡವಿದ್ದು, ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದಂತೆ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. '೧೯೩೬ರಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರು ಸಂಪಿಗೆದಾಳು ಕಾಳಪ್ಪ' ಎಂಬ ಸಾಲು ಈ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲಿದ್ದು, ಬಹುಶಃ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾದ ಸೂಚನೆ ನೀಡುವಂತಿದೆ. ದೇಗುಲದ ಬಲಬದಿಯ ಮುಂದೆ 'ಊರು ಸ್ಥಾಪನೆ ಕಲ್ಲು' ನಿಂತಿದೆ.

ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ರಾತ್ರಿಯಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿನ ಕುಮಾರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ 'ಸಾರುವೆ', 'ಬೆಂಗಲು' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಟ್ಟುಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಗಳ ಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದನೇ ದಿನ ಕುಮಾರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರನಿಗೆ, ಸೋಮೇಶ್ವರ ಗುಡಿ ಬಳಿ ಇರುವ 'ದೇವರಬಾವಿ'ಯ ಜಲದಿಂದ ಗಂಗಾಸ್ನಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗಸರು ನಡೆಮುಡಿ ಹಾಸಿರುವಲ್ಲಿ ಬೆಸ್ತರು ಛತ್ರಿ ಚಾಮರಗಳೊಡನೆ, ಪಂಜಿನ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವರು ದೇವರನ್ನು ಸಿಂಬಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ.

---

83 ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೧ (ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆವೃತ್ತಿ) ೩೯(೬೭), ೧೩೫೯ ; ಜೊತೆಗೆ ಕೊಡಗಿನ ಮನೆಪೆದ (ಮನೆತನಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಕನಿಷ್ಠ ೧೪ನೇ ಶತಮಾನದ್ದು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಶಾಸನದ 'ತ್ರಿನಮೇರ' ಎಂಬ ಮನೆಪದ (?) ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ. ಹುಲುಕೋಡಿನ ಚಿಕ್ಕಣ್ಣಯ್ಯ ತ್ರಿನಮೇರ ದೇವಣ್ಣನೊಡನೆ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದ್ದ ಸಂಗತಿ ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಈ 'ಕನ್ನೇಶ್ವರ' ದೇವರಿಗೆ ೪ ಎಕರೆ ಉಂಬಳಿ ಭೂಮಿ ಇತ್ತು.

84 ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ ಮೋಹಿಸಿ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ ಹರಿಜನರ ಹೆಣ್ಣು ಈಕೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಸೂಳೆಕಟ್ಟೆ' ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಈ ಜಾತ್ರೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕಟ್ಟೆಗೂ ಚಪ್ಪರ ಹಾಕಿ 'ಅಮ್ಮನ ಪೆಜ್ಜೆ' ಎಂದು ಚಿಬ್ಬಲಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ ಹೊಂಬಾಳೆ ಕಳಶ ಮತ್ತು ದೀಪವಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಒಲವಿನ ಕತೆ 'ಜನಪದಗೀತೆ'ಯಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಹುಲುಕೋಡಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಆರತಿಗೆ ಹತ್ತು ವರುಷದೊಳಗಿನ ನೆರೆಯದ ಕನ್ಯೆಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಕ್ಕೂ ಹುಲು ಕೋಡಯ್ಯನ ಜನಪದ ಕತೆಗೂ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸಂಬಂಧವಿರಬಹುದು. ಈ ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟೆ ಇರುವುದು ವೀರಶೈವರ ರುದ್ರ ಭೂಮಿಯೂ ಆಗಿರುವ 'ಜಾತ್ರೆ ಬನ'ದಲ್ಲಿ. 'ಜನಪದ ಗೀತೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ ಹಾಗೂ ಅವನ ಪ್ರೇಯಸಿಯ ಒಲವಿನ ಕತೆ ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಹಾಗೆ ಬರುವಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮನೆಯ ಮುತ್ತೈದೆ ಹಾಗೂ ಕನ್ಯೆಯರಿಂದ ಕಳಶದಾರತಿ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕುಮಾರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಅವರದಾಳು ಜಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಣ್ಣ ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ ಅವರದಾಳು ಜಾತ್ರೆಗೆ ಸಡಗರ, ಅರ್ಭಟಗಳಿಂದ ಹೋಗಿರುವಲ್ಲಿ ಹುಲುಕೋಡಿನ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ ಹುಲು ಕೋಡನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ಸೇರುವ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ಮುನ್ನ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕಡೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ.

ಮರುದಿನ ಅಂದರೆ ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಊರು ಮುಂದಿನ ಗದ್ದೆಬಾಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರಯ್ಯನ ಜಾತ್ರೆ. ಅಗಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರನನ್ನು ಒಯ್ದು 'ಕಟ್ಟೆಜಾತ್ರೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹಣ್ಣು ಕಾಯಿ ಮಾಡಿಸು ತ್ತಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ ರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಬೆಳಗಿನವರೆಗೆ ಅಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನಿಟ್ಟು ಕುಣಿತ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವುದುಂಟು. ಜೊತೆಗೆ ನಡೆಯುವ ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತವು 'ಒರೆಕತ್ತಿ ಕುಣಿತ'ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕುಣಿತ-ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸುಗ್ಗಿಕತ್ತಿ ಕುಣಿತವೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗಿದೆ.

ಕೊಡಗಿನ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನ ಮುಂದೆ ಶಿರಕ್ಕೆ ಜರಿಪೇಟ, ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ವೀರಗಚ್ಚೆ ಹಾಗೂ ತುಂಡು ದಟ್ಟಿ ಧರಿಸಿ ಒರೆಗತ್ತಿ ಸೆಳೆದು ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಪರಂಪರೆ ಕಿತ್ತೂರಿನದಂತೆ.[85]

ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನದ ಕುಣಿತದ ನಂತರ ಗುಡಿಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ಕಾಯಿ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹುಲುಕೋಡಯ್ಯ ಮತ್ತು ಅವನ ತಮ್ಮ ಕಿತ್ತೂರಯ್ಯ-ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರರ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ ಗಳು ಅಶ್ವಾರೋಹಿ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಈರ್ವರ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ದುಗೆಯ ಮೇಲೆ ಆ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಲಿಂಗಗಳು ಎರಡೂ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾದ ಹುಲು ಕೋಡಯ್ಯ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತೂರಯ್ಯನ ಗದ್ದುಗೆಗಳೇ ಅವ ರೀರ್ವರ ಹೆಸರಿನ ದೇಗುಲಗಳಾಗಿರುವಂತಿವೆ. ಅದೇ ಸಕಲೇಶಪುರ ತಾಲೂಕು (ಹಿಂದಿನ ಮಂಜರಾಬಾದು) ಗೊದ್ದುಗ್ರಾಮದ 'ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲ ದೊಡ್ಡಯ್ಯ'ನ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವಿದ್ದು ಕುಮಾರಲಿಂಗೇಶ್ವರನೆನಿಸಿ ದ್ದಾನೆ. ಐಗೂರಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ[85-ಅ] ಈ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ಹಾಗೂ ಗೊದ್ದುಗ್ರಾಮದ ಸಂಬಂಧಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಶನಿವಾರಸಂತೆಯ ಬಳಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆಯಾದ (ಈಗ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ) ಐಗೂರಿನಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ, ತೋಳೂರುಶೆಟ್ಟಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹಾನಗಲ್ಲುಶೆಟ್ಟಳ್ಳಿಯ ಜೋಡಿಸ್ತಂಭಗಳ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಕೂಡಿಗೆಕೊಪ್ಪಲು ಬಳಿಯ ಹೆಗ್ಗಡಹಳ್ಳಿಯ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಸ್ತಂಭಕಟ್ಟೆಯು ದಂಡಿನಮ್ಮ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಿಗೆ ಮೀಸಲು.

ನೆರೆಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳು

ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೇರೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ

ಹಿಂದಿನ ಕೊಡಗಿನ ಗಡಿಗ್ರಾಮ ಚಂಗಡ ಹಳ್ಳಿಯ ಮೂಲಕ ೨ ಮೈಲಿ ಸಾಗಿದರೆ, ಕೊಡಗಿನ ಗಡಿಯಾಚೆಯ ಗ್ರಾಮವೇ ಸಕಲೇಶಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಹೇರೂರು. ಇಲ್ಲಿ ೧೦ ಅಡಿ ಅಗಲ ೨ ೧/೨ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ೨೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭದ್ವಯಗಳಿವೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ನಡುಪಾರ್ಶ್ವ(ದಕ್ಷಿಣ)ಕ್ಕೆ ಸರ್ಪವನ್ನು ಹಿಡಿದಿ ರುವ ಹಂಸದ ಶಿಲ್ಪ, ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಮಿಥುನ ಶಿಲ್ಪ ಇದೆ. ಮೇಲಿನ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಕಳಶ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರ ಕೊಕ್ಕೆಯಿಂದ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಪಳಿಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಗೂಡುಮಣೆ ಇದೆ.

---

85 ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕಿತ್ತೂರಿನ ಶ್ರೀ ಕೆ. ವಿ. ವಿಶ್ವನಾಥ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೆ. ವಿ. ಮಂಜುನಾಥ್ ಅವರು ತಿಳಿಸಿದರು. ಹುಲು ಕೋಡಯ್ಯ ಹಾಗೂ ಘಟ್ಟದಬಾಗಿಲ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ಜಾತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಸಂಬಂಧದ ಜನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ನೆರವಾದವರು ಹೆಗ್ಗಡಹಳ್ಳಿಮಠದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ ಷ॥ ಬ್ರ॥ ಶಿವಶಂಕರ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠ ಅವರು.

85-ಅ ಐಗೂರು ಚಂಗಾಳ ನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಡಗೌಡರಿಗೆ ಬಿರುದು ಬಾವಲಿಗಳು ದಕ್ಕಿದುವಂತೆ.

ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬವು 'ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ' ದೇವತೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಈಶ್ವರ ದೇವರಿಗೂ ಹಬ್ಬದಪೂಜೆ ಉಂಟು. ಹಬ್ಬ ಆರಂಭವಾಗುವ ಶುಕ್ರವಾರದಂದು ಈಶ್ವರನ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ 'ಪರ', ಶನಿವಾರದಂದು ಹಬ್ಬದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರೂಪ, ಭಾನುವಾರ ರಾತ್ರಿ 'ಸಾರುವೆ' ಆಗುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿ ಮೂರು ಗಂಟೆಗೆ ಅಂದರೆ ಸೋಮವಾರವೇ ನಿಜವಾಗಿ 'ಸಾರುವೆ'.

ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖವಾಡವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕಂಚಿನ ಬ್ಯಾಟೆಬೀರನ ಸಹಿತ ರುದ್ರಮುನಿಸ್ವಾಮಿ ಗುಹೆಯ ಬಳಿ ಅಭಿಷೇಕಪೂಜೆಯ ನಂತರ ಹೆದ್ದೇವರ ಬನಕ್ಕೆ ದೇವರು ಓಡಿ ಬಂದು ಪೂಜಾದಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸೋಮವಾರ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಏಳುಗಂಟೆಗೆ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಬಂದು ಮೂರು ಸುತ್ತು ಸುತ್ತಿದ ನಂತರ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ. ನಂತರ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾರತಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಹತ್ತು ವರುಷದ ನೆರೆಯದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಮೂವರು, 'ಸೊಡ್ಲು' ತರುತ್ತಾರೆ. ವಾದ್ಯ, ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಸುಗ್ಗಿಕುಣಿತದ ರಂಜನೆಯೊಡನೆ ರಾತ್ರಿಯ ತ್ರಿಕಾಲ ಪೂಜೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಐದು–ಆರು–ಏಳನೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ (ಮಂಗಳ-ಬುಧ-ಗುರುವಾರ) ಈಶ್ವರ ಹಾಗೂ 'ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ'ನ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ನಡೆದರೆ, ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆ ಸೊಡ್ಲುಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ಕತ್ತಿ ಕುಣಿತವಿರುತ್ತದೆ. ಎಂಟನೇ ದಿನ ಶುಕ್ರವಾರ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಆವರಣದ ಹೊರಗಿನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ತೋರಣಬಾಗಿಲು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮೇಲೆ ಬಿದಿರಿನ 'ಗಿಣಿ' ಕಟ್ಟಿ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಉಂಟು. 'ಮುಂಡಸ್ಥಾನ' (ಉರುಳುಸೇವೆ) ಹರಕೆ ಸೊಡ್ಲು ಹಾಗೂ ಹಣ್ಣು–ತುಪ್ಪದ 'ಹಣ್ಣೆಡಿಗೆ' ಅರ್ಪಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿ ೯ಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಪೂಜೆ. ಆಗ ಹದಿನಾರು ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿ ಎರಡು ಗಂಟೆಯವರಿವಿಗೆ ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಕುಣಿತಗಳುಂಟು. ಮರದ ಹೆಣ್ಣು–ಗಂಡು ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.[86] ವೀರಶೈವರ ಮೂವರು ಕನ್ಯೆಯರು, ಮೂರು ಸೊಡ್ಲು, ಒಂದು ಪಂಚಾರತಿ ಸಮೇತ ವಾದ್ಯದೊಡನೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಬಂದು 'ಸಲಾಂ ಕುದುರೆ' ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡಸುಗ್ಗಿ ಅಥವಾ ಕುದುರೆಸುಗ್ಗಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಶನಿವಾರ ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ ಹಾಗೂ ಮರೆ ಕುದುರೆ ಆಟ. ಭಾನುವಾರ ಉಪವಾಸ, ಶುದ್ಧ ಮುದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊಸಭತ್ತ ಕುಟ್ಟಿ ಹಸಿಸೌದೆ ಉರಿಸಿ ಬಾಳೆಎಲೆ ಮೇಲೆ ಆ ಹಿಟ್ಟಿನ ರೊಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ತಂಬಿಟ್ಟು ತಯಾರಿಸಿ ಹಾಗೂ ಹುಗ್ಗಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಶೃಂಗರಿಸಿದ ಹೊಸ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ದೇಗುಲದಲ್ಲಿಡುವರು. ಆ ರಾತ್ರಿ 'ಮಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ'ಯ ನಂತರ 'ಮಡೆ' ನಡೆಯುತ್ತದೆ–ಅಂದರೆ ಸೋಮವಾರ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಮೂರು ಗಂಟೆಗೆ ಮೂರು ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು–'ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ'ನನ್ನು ವಾದ್ಯ ಸಮೇತ ಅರ್ಚಕರು ಹಾಗೂ 'ಮಡೆ'ಯ ಮಡಿಕೆ ಹೊತ್ತ ಕನ್ಯೆಯರು ಹೆದ್ದೇವರ ಬನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಎರಡು ಎಡೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆಯ ಪತಿ ಕೋರಸ್ವಾಮಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಎಡೆ ಪೂಜೆ ಸಹಿತ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆ ಗಂಡನ ನೆಲೆಯಾದ ಕೋರಸ್ವಾಮಿ ಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಜನರೇ ಹೋಗಿ ಸುಗ್ಗಮ್ಮ ದೇವರ ಗಂಡ ಕೋರಸ್ವಾಮಿಗೆ ೧೦೧ ಎಡೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಒಂದು ಪೂಜೆಗೆ ಮುನ್ನ 'ಮಡೆ' ಇಡುತ್ತಾರೆ–ಅಂದರೆ ಕಟ್ಟೆಯ ಕಂಬಕ್ಕೆ ತೋರಣಗಂಬಕ್ಕೆ ದೇಗುಲದ ಮುಂದಿನ ಬಲಿಗಂಬಕ್ಕೆ ಇಡುವುದು–ಆನಂತರ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗೆ ಫಲಪೂಜೆ ; ದೇಗುಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜೆ. ಇದಾದ ನಂತರ ಮಲ್ಲುಕಟ್ಟೆಗೆ, ನಾಲ್ಕು ಸೊಡ್ಲು ತಂದು ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಹಚ್ಚಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಹಗಲುಸುಗ್ಗಿ. 'ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ'ನಿಗೆ ಉಯ್ಯಾಲೆ. ಆಮೇಲೆ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನನ್ನು ಅಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುತ್ತ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಬಂದಮೇಲೆ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಆಕೆಗೆ 'ಸೂರಣ್ಣು' (ಹಣ್ಣು–ದವನ) ಬಿಡುವರು. ಇಡಿಗಾಯಿ ಹಾಕುವರು. ಸೋಮವಾರ ರಾತ್ರಿ ೯ಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟೆ

86 ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತಾವು ಅಯ್ಯಪ್ಪನಿಗೆ (ಹೆಗ್ಗಳ, ಮಕ್ಕಿ, ಬಲ್ಲಮಾವಟಿ ಮತ್ತು ಇತರೆಡೆ) ಮಣ್ಣಿನ ನಾಯಿ, ಕುದುರೆ, ಆನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ರೂಢಿಯನ್ನು ಇದು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

ಯಿಂದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಆರತಿಯ ನಂತರ, ದೇವರ ಸಾಮಾನುಗಳ ಸಹಿತ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ದಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ವರುಷದ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ದೇಗುಲದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಚಂಗಡಹಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಹೆಗ್ಗಡ ಹಳ್ಳಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು, ಅವರಿಗಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಾಗಿದ್ದ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟೆ ಇಂದು ಬಿಕೋ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅರ್ಚಕರು ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗದವರು. ಈ ಹಬ್ಬದ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನವೂ ಮನೆಗೆ ಹೋಗದೆ ಶುದ್ಧ ಮುದ್ರಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ನೆರ ವೇರಿಸಬೇಕು.

ಗಂಡನಾದ 'ಕೋರಸ್ವಾಮಿ'ಯು ಬನಕ್ಕೆ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸತಿಯರು ಹೋಗದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಜನಪದ ಕತೆ ಹೀಗಿದೆ : ಸಕಲೇಶಪುರ ತಾಲೂಕು 'ಜಾನಕೆರೆ ಸುಗ್ಗಮ್ಮ'ನೊಡನೆ ಕೋರಸ್ವಾಮಿ ಪ್ರೇಮ ದಿಂದಿದ್ದ. ಅಂತಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಆಗಾಗ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು 'ಜಾಗರದಿಣ್ಣೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಾಪ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಗ್ಗಮ್ಮ (ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ?), ಕೆಂಚಮ್ಮ ಜಾಗರದಿಣ್ಣೆಯ ಬಳಿ ನೋಡಲು ಹೋದಾಗ ಕೋರಸ್ವಾಮಿ ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡು ಅವರ ಮುಖಗಳನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿ ಹಾಕುವಂತೆ ಹೊಡೆದನಂತೆ. ಅದರಿಂದ ಸಿಟ್ಟು ಗೊಂಡು ಬಂದು ದೇವಿಯರು ಗಂಡನಿರುವ ಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದನ್ನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರಂತೆ. ಜಾನಕೆರೆ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬವೂ ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸದ ಎಳೆ ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೋರಸ್ವಾಮಿಯು ಬನದಲ್ಲಿ ಅವನ ವಿಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಕಪಾಲಭೈರವಿ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಜನಪದ ಮೇಲಿನಂತೆ ಕತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಚಹರೆಗಳು ಕೊಡಗನ್ನು ಆಳಿದವರ ಇತಿಹಾಸದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಿವೆ; ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗವು ಕೊಡಗಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು ಎಂಬ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ನೀಡುವಂತಿವೆ. ಈಗಿನ ಸಕಲೇಶಪುರ ಅರ್ಥಾತ್ ಹಿಂದಿನ ಮಂಜರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಗಡಿಭಾಗಗಳು ಒಂದುಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೊಡಗಿಗೆ ಸೇರಿದವುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದುವು.

ಈ ಕೋರಸ್ವಾಮಿಯ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳಿವೆ. ಶಿರದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿತನಕ ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಂತೆ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳು ಚಕ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿವೆ. ವಿಗ್ರಹ ಭಿನ್ನವೂ ಆಗಿದೆ. ಚಹರೆ, 'ಸೂರ್ಯ'ದೇವರ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹದ ಬಲಕ್ಕೆ ಪಾನ ಪಾತ್ರೆ ಹಿಡಿದ ಕಪಾಲಭೈರವಿ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. (ಬಹುಶಃ ಜಾನಕೆರೆಯಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿ ತಂದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಜನಪದ ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕತೆ ಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ). ಕೋರ ಸ್ವಾಮಿಯ ಎಡಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಭುಜ ಸ್ಥಾನಕ ಸೂರ್ಯ ನಾರಾಯಣನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಮೂರು ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಭಿನ್ನವಾದ ಬಿಡಿ ವಿಗ್ರಹಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಮೂರನೇ ವಿಗ್ರಹ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಶಿಲ್ಪ ದೊರೆ ತಿರುವುದು ಅಪರೂಪವೆ. ಕಾರಣ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸೂರ್ಯಾರಾಧನೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ತಿರುವಡ ಮುರ ಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗಚೋಳ ಕಟ್ಟಿಸಿದ 'ಸೂರ್ಯ ಕೋಯಿಲ್'ನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನೇ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆ.[87] ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸದ ತುಣುಕುಗಳು ಕಾಣಬರುವಂತಿವೆ.

ಚೋಳರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವರು ಅಥವಾ ಚಂಗಾಳ್ವರು ಒಳಗಾಗಿ ಕೊಡಗಿನ ಗಡಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯದೇವಾಲಯವನ್ನು ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಟ್ಟಿರಬಹುದು. ನಂಜರಾಯಪಟ್ಟಣದ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ ದೇಗುಲದ ಬಲಬದಿಯ ಕಾವೇರಿದಂಡೆಯ ಬಳಿ ಚೋಳರು ವೀರಭದ್ರನ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ[87-ಅ] ಕುರುಹುಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ಚಂಗಾಳ್ವರು ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಅವರ ಅಧೀನ ದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದರು ಎನ್ನುವುದಾದರೆ

87 ಪ್ರೊ॥ ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ : ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ : ನೆಲೆ-ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಪು. ೨೬೨

87-ಅ Coorg District of Gazetteer, p. 44-45

ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಂಜರಾಜಪಟ್ಟಣದೊಳಗಿನ ವೀರಭದ್ರನ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ದೇಗುಲ ಸಾಕ್ಷಿ ಆಗಬಲ್ಲುವು. ಅದೇ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಿದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಹೇರೂರಿನ ಶಿಲ್ಪವೂ ಚಂಗಾಳ್ವರ ಕಾಲದವು ಆಗಿರಬಹುದು. ಕಪಾಲ ಭೈರವಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಶಕ್ತಿಪಂಥದ ಪ್ರಭಾವ ಬಂದು ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವಂತಿದೆ. ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಸೂರ್ಯದೇವರಿಗೆ 'ಕೋರಸ್ವಾಮಿ' ಎಂದು ಕರೆವ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದುಚಿತ.

ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಆರು ಕೈಗಳಿರುವ ವಿಗ್ರಹದಂತೆಯೂ ರೂಪಿಸುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಅಂತಾಗಿ ಕೋರ=ಕುವರ=ಕುಮಾರ ಎಂದರ್ಥವಿರುವ ಕಾರಣ 'ಕುಮಾರ' ಕೃತ್ತಿಕೆಯರ, ಮಾತೃಕೆಯರ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಬಂದ ಪರಂಪರೆಯಂತೆ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣ, ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ=ಕೋರಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ಸಂವಾದಿರೂಪಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜನಪದ ಸುಗ್ಗಮ್ಮದೇವಿಯ ರಕ್ಷಕನನ್ನಾಗಿ 'ಜಾನಕೆರೆ ಸುಗ್ಗಮ್ಮ'ನ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಈ ಕೋರಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಅಥವಾ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗು ಹಿಡಿದಿರುವ ಕಾರಣ ಮೊದಲಿಗೆ ಕೋರಕ (= ಮೊಗ್ಗು) ಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಗಿ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜನಪದ 'ಕೋರಸ್ವಾಮಿ' ಎಂದು ಕರೆಯತೊಡಗಿರಬೇಕು. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಮೇಳೈಸಿರಬೇಕು.

ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಡ್ಯ–ಐಗೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ

ಕೊಡಗಿನ ಶನಿವಾರಸಂತೆಯಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಮೈಲಿ ದೂರದ ಹಾಡ್ಯ-ಐಗೂರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಚತುರಸ್ರಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತಂಭಗಳ ಮಂಟಪವಾಗಿ ಕಳಶ ಗೋಪುರ ಹೊಂದಿದೆ. ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟೆಯ ಆವರಣದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸುಗ್ಗಿ ಮಂಟಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮುಖಕ್ಕೆ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಗುಡಿ ಇದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಮಿಥುನಶಿಲ್ಪ, ಕಳಶ, ವ್ಯಾಸ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಶೈಲಿಯ ಅಕ್ಷಯಕುಮಾರನ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಮಾರುತಿಯ ಶಿಲ್ಪ, ವ್ಯಾಳಿ, ಕಮಲ, ನೃತ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಂಡರಣೆ ಆಗಿವೆ. ಚೌಡ್ಲುವಿನ ಸುಗ್ಗಿಮಂಟಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡಬದಿಯಲ್ಲಿ ೨೦೦ ಅಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಮನೆಯ ಅಂಗಳದ ಅವಶೇಷಗಳು, ಚಿನ್ನದ ಅರಮನೆ ಮಾದರಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿದೆ ಎನ್ನಲಾದ ಅರಮನೆ, ಕೆರೆ, ಮಣ್ಣಿನಕೋಟೆ, ಕಂದುಕ, ಕುಟ್ಟುವ ಕಲ್ಲು, ಒರಳುಗಲ್ಲು–ಇವೆಲ್ಲಾ ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಮೌನನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿವೆ. ಅರಮನೆಯ ಉತ್ತರಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ, ದಕ್ಷಿಣಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಬಸರಿಖಡ್ಡಿನ ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ರಹದಾರಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ನೆಲೆ, ಬತೇರಿಗಳಿವೆ. ಈ ಅವಶೇಷಗಳು, ಬಲಂ ವಂಶೀಕ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿನಾಯಕ ಹಾಗೂ ಹಾಲಿ ಐಗೂರಿನ ವೀರಶೈವ ಮನೆತನಗಳ ಹಿರಿಯರಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧದ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಈಗ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಐಗೂರಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹದಿಮೂರು ಕುಟುಂಬಗಳಷ್ಟೆ ಇರುವ ವೀರಶೈವರ ಹಾಗೂ ಹರಿಜನರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬ ೮ ದಿನಗಳ ಪರ್ಯಂತ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದನೇ ದಿನ ಕಟ್ಟೆ ಕೆಲಸ (ಸೋಮವಾರ ಆರಂಭ), ೨ನೇ ದಿನ ಸಾರುವೆ (ಛಲವಾದಿ ಹಾಗೂ ಕುಳವಾಡಿ ಮೂಲಕ), ಮೂರನೇ ದಿನ ದೇವರ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ೧೨ ಸೊಡ್ಲುಗಳಿಂದ ಪೂಜೆ, ಐದನೇ ದಿನ ಹೊನ್ನಾರು ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಆವರಣದ ಆಗ್ನೇಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣನೇಗಿಲು ಇಟ್ಟು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಳು ಇಡುವುದು, ಆರನೇ ದಿನ ಮಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ, ಏಳನೇ ದಿನದ ದೊಡ್ಡಸುಗ್ಗಿ ಬೆಂಡು ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ, ಕತ್ತಿಕುಣಿತ, ಎಂಟನೇ ದಿನ ಮಡೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹೆದ್ದೇವರ ಬನದಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಂಡರಾಕೃತಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊಳವೆ ಮೇಲಿಡುವ ದೀಪಗಳನ್ನು ಪೂಜೆಗೆ ಇಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟು ರಾಶಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೇರೂರಿನ ಹೆದ್ದೇವರ ಬನವನ್ನು ಇದು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮೂರು ದಿವಸಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.*

* ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವರು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರಾದ ಐಗೂರಿನ ಶ್ರೀ ಐ. ಎಮ್. ಚನ್ನಬಸವೇಗೌಡರು ಮತ್ತು ಸಹೋದರರು.

'ಮಣಿ ನಾಗಪುರ'ವೆನಿಸಿದ್ದ ಐಗೂರು ಬಲಂ ಪಾಳೇಗಾರರ ರಾಜಧಾನಿಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದರಸರಿಗೆ ಬಲಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಕಾಳಜಿ ಇತ್ತು.

ಹೆತ್ತೂರು–ಕೂತಿನಾಡಮ್ಮನ ಕರ್ಕಳ್ಳಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ

ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಈ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೇ ಮೀಸಲಾದ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ. ಅಂತಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿಯನ್ನು 'ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸುಗ್ಗಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮರದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಹುತ್ತದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಕಳಶವನ್ನು ಸುಗ್ಗಿದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬಹುಶಃ ಹೆದ್ದೇವರು ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಮೂಲಸ್ಥಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು). ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭವಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹೊರತು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಮಂಗಳವಾರದ ದಿನ ಹಗಲು ಇಲ್ಲಿ ಸೊಡ್ಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೂತಿನಾಡಮ್ಮನಿಗೆ ಮುಖವಾಡವಿದೆ. ಹೆಂಗಸರೇ ಎಡೆ ತಯಾರಿಸಿ ದೇವಿಗೆ ಎಡೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಿ, ಎಡೆ ಪ್ರಸಾದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಪುರುಷರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ.** ಬಹುಶಃ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನಗ್ನಪೂಜೆಯ ಸಂಕೇತ ಇದಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಬಲ್ಲಮಾವಟಿಯ ಕುರ್ಚಿಂಡಲೆ ಅಯ್ಯಪ್ಪನಿಗೆ ಇದೇ ಬಗೆಯ ನಗ್ನ ಸ್ತ್ರೀ ಆರಾಧನೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತಂತೆ.

ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆಯ ಉದೇವಾರದ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ

ಸಕಲೇಶಪುರ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭರಣಿ ಮಳೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದನೇ ದಿನ ಮಾರಿಹಬ್ಬ.[88] ಎರಡನೇ ದಿನ 'ಸಾರು'. ಮೂರನೇ ದಿನ ಬೀರೇದೇವರ ಹಬ್ಬ–ಗದ್ದೆ ಬಯಲಿನಿಂದ ಒಂದು 'ಕೇಲು' (ತೀರ್ಥ ತುಂಬಿದ ಮಡಕೆ) ಮತ್ತು ಎರಡು ಕಳಶಗಳನ್ನು ಹರಿಜನರಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸಿ 'ದೇವರು' ತರುತ್ತಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ 'ಹೊನ್ನಾರು' ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಕ್ಕಿಬೀಜ ಬಿತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಹೊನ್ನಾರುವಿಗೆ ಬಳಸುವ ನೇಗಿಲನ್ನು ಬಡಗಿಯು ಒಂದು ರಾತ್ರಿ, ಒಂದು ಹಗಲು ಉಪವಾಸವಿದ್ದು ಕೆತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಉಪವಾಸವಿದ್ದು ಶುದ್ಧರಾಗಿ ಬರುವ ಹುಡುಗರು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ದೇವತಾ ಮುಖಗಳನ್ನು, ಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮಿಯ ಅಡ್ಡೆ ಸಹಿತ ಬಂದು ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು.

ಐದನೆಯದಿನ, ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ–ದೊಡ್ಡಮ್ಮನವರ ಕೇಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯಿಂದ ಅಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗೆ ಗಂಗೆ ತರುವರು.[89] ಆರನೆಯ ದಿನ, ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಕುಣಿತವಿರುತ್ತದೆ. ಏಳನೆಯ ದಿನ, ಮಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ. ಎಂಟನೆಯ ದಿನ, 'ಮಾಡುದೀಪ'ವನ್ನು (ಈ ದೀಪವನ್ನು ಹೊರುವ ಇಬ್ಬರು ಎರಡು ದಿನ ಉಪವಾಸದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಏಳುಜನ ಕತ್ತರಿಗ್ಯೆಯವರು, ಇಬ್ಬರು ಮರ ಕಡಿಯುವವರು, ಇಬ್ಬರು–ಮೂವರು ಬಡಗಿಗಳು ಉಪವಾಸವಿದ್ದು ಶುದ್ಧರಾಗಿ ತಟ್ಟೆಗೇರಿ ಮರದಲ್ಲಿ ದೀಪ ಮಾಡಿ ಹಸಿರುಗಣಿ ಮರದ ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ – ಉದ್ದ ಜೋಡಿಸಿದ ಮರದ ತುಂಡುಗಳಿಂದಾದ 'ಕೊಪ್ಪು' ತಯಾರಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಈ ದೀಪವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರುವುದು) ಹೊತ್ತು ಬಂದು ದೇವೀರಮ್ಮನ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಒಂಬತ್ತನೇ ದಿನದ ಹಗಲುಸುಗ್ಗಿಯಂದು ಹಣ್ಣುಕಾಯಿ ಪೂಜೆ ಮಂಗಳಾರತಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹತ್ತನೇದಿನ, ಇಬ್ಬರು ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಉಪವಾಸ ಶುದ್ಧವಿದ್ದು ಅಡಿಗೆಮಾಡಿ ದೇವರಿಗೆ ಎಡೆತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು 'ಮಡೆ'.

ಹನ್ನೊಂದನೇ ದಿನ 'ಓಕುಳಿ'—ಬಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ದೇವರು ಹಾಗೂ ನೆರೆದ ಜನಕ್ಕೆ ಎರಚುವುದು. ಕಾಗಡಿ

** ಕೂತಿನಾಡಮ್ಮನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಆಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದವರು ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆ ಹೆತ್ತೂರಿನ ಶ್ರೀ ಎಚ್. ಟಿ. ಸುರೇಶ್ ಅವರು.

88 ಮಡಿವಾಳರು ಮತ್ತು ಹರಿಜನರು ಬೇರೆಡೆ ಬಲಿಕಲ್ಲಿನ ಬಳಿ ಹಂದಿಬಲಿಯನ್ನು ಈ ದಿನ ನೀಡುತ್ತಾರೆಂದು ಉದೇವಾರದ ಶ್ರೀ ವೈ. ಎನ್. ನಿರ್ವಾಣಪ್ಪ ತಿಳಿಸಿದರು.

89 ಇಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ನಾಲ್ಕುಸ್ತಂಭಗಳ ಮಂಟಪ. ಗೋಪುರ ಮತ್ತು ಕಳಶ ಹೊಂದಿದೆ.

ಯಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ದೇವರನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಓಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರಮ ಜನಾಂಗದವರಿಂದ ಮೊದಲ ಓಕುಳಿ. ದೇವರಿಗೆ ನಂತರ ಇತರರದು.

ಹನ್ನೆರಡನೇ ದಿನ ಪ್ರಸಾದ ವಿನಿಯೋಗ. ಹಬ್ಬದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಎಲ್ಲವೂ ವೀರಶೈವ ಜನಾಂಗದ್ದು. ಸಹಕಾರ ಉಳಿದ ಸಾರ್ವಜನಿಕರದ್ದು. ದಲಿತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಕೆಂಚಮ್ಮನ ಹೊಸಕೋಟೆಯ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ

ಬಾಳುಪೇಟೆ – ಕೊಡ್ಲಿಪೇಟೆಯ ನಡುವೆ ಬರುವ ಈ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಎರಡು ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಚಮ್ಮನ ಗುಡಿಯ ಬಳಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲವಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಂಚಮ್ಮದೇವರ ಜಾತ್ರೆ. ಗುಡಿಯ ಕಟ್ಟಡ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಹುತ್ತಗಳ ಹೊರತು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ವಿಗ್ರಹವಿಲ್ಲ. ಹರಿಹಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಏಳು ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಂದು ಅರ್ಚಕರು ಗುಡಿಯೊಳಗಿನ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಾರ್ಚನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ನೆಲೆಯೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ (ಆದಿಸ್ಥಾನದ) ನೆಲೆಯೂ ಕೂಡ ಆಗಿರುವಂತಿದೆ. ಕಾರಣ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಯ ಹುತ್ತಗಳಿರುವೆಡೆ ಹೆದ್ದೇವರ ನೆಲೆ. ಎದುರು ಕೊಂಡ ಹಾಯುವಿಕೆ ಉಂಟು.

ಕಾರ್ಗೋಡು ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ

ಕೆ. ಹೊಸಕೋಟೆ ಹೋಬಳಿಯ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೆಂಚಮ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನ ಮುಂಚೆ 'ಸಾರುವೆ' ನಂತರ ಮೂರು ದಿನ 'ಹಸೆ ಹಚ್ಚು'ತ್ತಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ, ಕೆಂಚಮ್ಮನ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮುಖವಾಡವನ್ನು ನೇತು ಹಾಕಿದ ಮಣೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ದೀಪವನ್ನಿಟ್ಟು ತೂಗುತ್ತಾರೆ. ಆಚರಣೆಗಳೆಲ್ಲ ವೀರಶೈವ ಜನಾಂಗದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಲಿ ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲ. ಭಾನುವಾರದಿಂದ ಯಾವತ್ತು ಹಬ್ಬ ಆರಂಭ. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳ ಮಂಟಪವಾಗಿದೆ. ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು.

ಉತ್ತೇಳು ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ : ಕೂಗ್ಗೋಡು ಮತ್ತು ಅಬ್ಬನ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ

ಬೇಲೂರು ತಾಲೂಕು ಅರೆಹಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಇರುವ ಈ ಗ್ರಾಮದ ನಾಲ್ಕುಸ್ತಂಭಗಳ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಹಬ್ಬ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳಿದ್ದು, ಕೆಂಡೋತ್ಸವ ಉಂಟು. ಅಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಸುಗ್ಗಿದೇವರು' ದೇವೀರಮ್ಮ. ವೀರಶೈವರಿಂದಲೇ ಪೂಜಾಚರಣೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ ಕೂಗೋಡುವಿನಲ್ಲಿ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ರೇವತಿ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳ ಹಬ್ಬ ಹಾಗೂ ಕೆಂಡೋತ್ಸವ. ಅಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ದೇವೀರಮ್ಮನ ನಾಲ್ಕು ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಉತ್ಸವಾದಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಅಬ್ಬನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚ್ – ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖವಾಡಗಳಿರುವ ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಗೆ ೧೨ ದಿನಗಳ ಹಬ್ಬ. ಅಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸದೊಡನೆ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಂಡೋತ್ಸವ ಹಾಗೂ ವೀರಗಾಸು ಉಂಟು. ವೀರಶೈವರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲೂಕು ಹಾರ್ನಹಳ್ಳಿ ಕೋಡಿಮಠದ ಎದುರಿನ ಸಾಲಾಪುರದ ಕೆರೆಯ ಕೋಡಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಕೋಡಮ್ಮನ ದೇಗುಲವಿದೆ. ದೇಗುಲದ ಎದುರಿಗೆ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬಗಳಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಕ್ಕೆ ಇದೆ. ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ನಡೆದು ಹೋಗಲು ಎಡೆ ಇದ್ದು,[90] ಸ್ತಂಭಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ

---

90 ಇವು ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಬಂಗಾರದ ತುಲಾಭಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ದಾನ ನೀಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಂಪೆಯ ತುಲಾಭಾರಸ್ತಂಭದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ.

ವಿಗ್ರಹ ಉತ್ತರಮುಖಿಯಾಗಿ ಕಂಡರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲಿನ ಕೊಕ್ಕೆಯಿಂದ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಸರಪಳಿ ಮಣೆಯ ಮೇಲೆ ಕೋಡಮ್ಮ, ಚಲುವರಾಯ, ಭೂತರಾಯ ಹಾಗೂ ವೀರಭದ್ರರ ನಾಲ್ಕು ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳಂತೆ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಇಟ್ಟು ತೂಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮುನ್ನವೆ ಈ ದೇವರುಗಳು ಕೋಡಿಮಠದ ನೀಲಮ್ಮಜ್ಜಯ್ಯ ಗದ್ದುಗೆಯ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಮಂಗಳಾರತಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಭಸ್ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಉಯ್ಯಾಲೆ ಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಚಿಕ್ಕಮೇಗರವಳ್ಳಿ, ದೊಡ್ಡಮೇಗರವಳ್ಳಿ, ಆವುತಿ, ಫಲ್ಗುಣಿ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.[91] ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಡೆಯುವ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ವರುಷದ ಮಾರ್ಚಿ ತಿಂಗಳ ಒಂದನೇ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಹದಿನೈದನೇ ತಾರೀಖಿನವರೆಗೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿ ಕೂಗುವ ಮುನ್ನವೇ ಉಪಾಹಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಬೇಕು. ನಂತರ ರಾತ್ರಿ ದೇವರುಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆ ೧೦ ಗಂಟೆ ವೇಳೆಗೆ ಆದ ನಂತರ ಸ್ವಚ್ಛ ಶುದ್ಧ ಊಟೋಪಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು ಮುಂತಾಗಿ ಎಂದಿನ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಳೆಯ ಪಾಲನೆ ಇದೆ.

ದೇವರಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟ ಮಡಕೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವರ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಸೋಮವಾರದಂದು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ೫-೬೦ರ ವೇಳೆಗೆ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಿಹಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಎಡೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೇವರ ಮೂರ್ತಿ - ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವವರು ದೇವಾಂಗಶೆಟ್ಟರು ಅಥವಾ ಪದ್ಮಶಾಲಿ ಜನಾಂಗದವರು. ದೇವರಿಗೆ ತೂಗುದೀಪದೊಡನೆ ಊಲು ತೂಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ 'ಬಿಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ'ಯಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಮರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಬಂದೂಕಿನಿಂದ ಗುರಿ ಹೊಡೆಯುವುದಾಗಿದೆ.[92] ಹೊನ್ನಾರಿಗೆ ಚೆಂಡು ಕಟ್ಟುವುದು, ಹೆದ್ದೇವರ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿ ಸುಗ್ಗಿ, ಹಗಲುಸುಗ್ಗಿ ಆಚಾರಗಳಿವೆ. 'ಮಲ್ಲುಸುಗ್ಗಿ'ಯ ಹೆಸರು ಕೇಳಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೋಲಾಟ ಕುಣಿತ ಉಂಟು. ಏಳು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಒಂದು ದೇವರನ್ನು ಆನಂತರ ಮೂರು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಕುಣಿಸಲಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳ ಬಳಿ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕಂಡರಣೆಯೂ ಇದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಸಮ್ಮತಿಯೂ ಈ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವತಾರಾಧನೆಗೆ ಇತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ.

"ಸಬ್ಬಮ್ಮ ಎಂದರೆ ಸರ್ವಾಂಬೆ ಅಥವಾ ಮಹಾಮಾತೆ ಎಂಬರ್ಥ....ಶಿವಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗೌಡರು ವೈಷ್ಣವ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ವೆಂಕಟರಮಣನನ್ನು ಕುಲದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು....ವಿಜಯನಗರ ಪತನಾನಂತರ ಇವರು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಬಂದಾಗ ಇಕ್ಕೇರಿ ವಂಶದ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಐಗೂರು ಬಳಿ ಇರುವ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದಾಗ ಶೃಂಗೇರಿ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶದಂತೆ 'ಸಬ್ಬಮ್ಮ'

---

91 ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಆಚಾರ[ಕುರಿತು ಚಿಕ್ಕಮೇಗರವಳ್ಳಿಯ ಶ್ರೀ ಸಿ. ಹೆಚ್. ಹೆಗ್ಗೇಗೌಡರ ಮಗ ಶ್ರೀ ಸಿ. ಹೆಚ್. ರುದ್ರೇಗೌಡರಿಂದ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪನ್ಯಾಸಕರು, ಸೋಂಪುರ ಅವರ ಮೂಲಕ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ.

92 ಕೊಡಗಿನ ಕೊಡವರ ಆಯುಧಪೂಜೆಯ ಹಬ್ಬವಾದ 'ಕೈಲ್‌ಪೊಳ್ಳು'ವಿನಲ್ಲಿ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿರುವ ತೆಂಗಿನ 'ಈಡು' ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಇದು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

ದೇವರಪೂಜೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ 'ಸಬ್ಬಮ್ಮ' ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಹಣ ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿದೆ....ಕೊಡಗಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮದೇವತಾ ಸಾಧನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡ ತೊಡಗಿದರು."[93] ಅಂದರೆ ಚಿಕ್ಕ ಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಈ 'ಸಬ್ಬಮ್ಮ' ಗ್ರಾಮದೇವತಾ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು ಎಂಬ ಅಂಶ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದರೂ ವೀರಶೈವರೂ ಇದನ್ನು ಕೊಡಗು ಹಾಗೂ ಹಾಸನದ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಳುಗಳಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಮತ್ತು 'ಸಬ್ಬಮ್ಮ'–'ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆ'ಯರ ತದ್ಭವ ರೂಪಾಂತರದ ಕಾರಣ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದವರಿಗೆ ಈ ಆರಾಧನೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತೆ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಡುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮಠದ ಪ್ರಭಾವವೂ ಸೇರಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಯ ದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ನಗರದ ಕಾಲದ ಮುನ್ನಿನದು ಎಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಐಗೂರು ಚಂಗಾಳ(ಳ್ವ?) ನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಗೌಡರಿಗೆ ಬಿರುದು ಬಾವಲಿ ನೀಡಿತ್ತು.

ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭೈರಾಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬಗಳು ಮಾರಮ್ಮ (ಪಾರ್ವತಿ) ಗುಡಿಯ ಎದುರು ೨೦–೨೨ ಅಡಿ ಎತ್ತರ ವಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಪ್ರಣಾಮಮುದ್ರೆಯ ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷ ಸ್ಥಾನಕ ಮೂರ್ತಿಗಳು (ಸ್ಥಂಭಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯ ಮುಂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸೀನ ಪ್ರಣಾಮ ಮುದ್ರೆಯ ಮೂರ್ತಿ ಸಹಿತ) ಒಂದೊಂದು ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿವೆ. ಉಗಾದಿ ತೀರಿದ ಎಂಟುದಿನಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಮಾರಮ್ಮನ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸರಪಳಿಯಿಂದ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ತೊಟ್ಟಿಲುಮಣೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ತೂಗುವರು. ನಂತರ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಉಯ್ಯಾಲೆ ತೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಗುಲದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿ ನಡೆಯು ತ್ತದೆ. ಸಿಡಿಯ ತುಲಾಭಾರದ ತಕ್ಕಡಿಮಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ದೇವರು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಹರಕೆಯಂತೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ತಿರುಗಿಸುವರು. ಸ್ತಂಭಗಳ ಸಮೀಪ ದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ತೌಲನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ ಯಿಂದ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಹಬ್ಬವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮಾನ ಆಚರಣೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉತ್ಸಾಹ, ಸಂತೋಷ, ಆಸಕ್ತಿ ಸುಗ್ಗಿಯ ಹೆಸರಿನರ್ಥದಷ್ಟೇ ಅನ್ವಯ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಹೊಸ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ತರುವ ಹಬ್ಬವಾದ ಹುತ್ತರಿಯೂ ಹೀಗೆಯೆ ಸಡಗರದ ಹಬ್ಬ. ನವೆಂಬರ್–ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ರೋಹಿಣಿ ನಕ್ಷತ್ರದ ವೃಶ್ಚಿಕ ಪೌರ್ಣಮಿಯಂದು ನಡೆಯುವ ಈ ಹಬ್ಬ ಕೇರಳದ 'ಓಣಂ' ಹಬ್ಬವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೋಲು ತ್ತದೆ. ಐದು ದಿನಗಳ ಪರ್ಯಂತವಿರುವ ಈ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹುತ್ತರಿ ಕೋಲಾಟ, ಕುಣಿತ, ಕುದುರೆ ಕಳಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಬಹು ಚೆಲುವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕೊಡಗಿನ ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಈಶ್ವರಾಂಶದ ಶ್ರೀ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಪಾಡಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹುತ್ತರಿ ಕಲಾಡ್ಚದ (ಹಬ್ಬ) ವೈಭವಪೂರ್ಣ ಹಬ್ಬವಿದೆ. ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಂದಿ ಬಾಡಿನ ಸಾರು, ಕೇಚಕ್ಕಿ ಕೂಳು ಊಟಕ್ಕೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಗದ್ದೆ ಯಲ್ಲಿ ಕದಿರು ಪೂಜಿಸಿ ತಂದು ಮನೆಯ ನೆಲ್ಲಕ್ಕಿ ಬಾಡೆ ಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆರಾಧಿಸಿ 'ಪೊಲಿ ಪೊಲಿ ದೇವ' (ಹೆಚ್ಚಲಿ, ಹೆಚ್ಚಲಿ) ಎಂಬ ಘೋಷದೊಡನೆ ಮನೆಯ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿ ಗಳಿಗೆ, ಕೈಮುಡಗಳಿಗೆ ಸಿಗಿಸಿಡುವರು. ಇಲ್ಲಿ 'ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ' ಹಬ್ಬದ ಸಡಗರವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪದ್ಧತಿ, ಆಚರಣೆ ಹಾಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದೊಡನೆ ಸಮೀಕರಣವಾಗುವ ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಲ್ಲ. ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಮಾತೃಕೆಯರ ಪೂಜೆ; ಹುತ್ತರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ. ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಪಾಡಿ ದೇಗುಲ ಹಾಗೂ ಪೆರೂರು

---

93 ಪೂಜಾರಿರ ಮೊಣ್ಣಪ್ಪ : 'ಗೌಡರ ಪೂರ್ವಪರಿಚಯ', ಕೊಡಗು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಗೌಡ ಸಮಾಜದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ), ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೦, ಭಾಗ ೧, ಪು. ೧೯–೨೦

ಮತ್ತು ನೆಲಜಿ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪ ದೇವರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಕ್ಕಿ ತುಲಾಭಾರ ಮಾಡಿ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಂಡ ಕೊಂಡದ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಲಿ ದೇವ ಮುಖವಾಡ ಪೂಜಾಪದ್ಧತಿಯಾಗಲಿ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಾರದು. ಹಾಲೇರಿಯ ಅರಸರು ಹುತ್ತರಿಯನ್ನು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕತ್ತಿ ಕುಣಿತದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರು ನೀಡಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹುತ್ತರಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಹಬ್ಬ, ಕದಿರು ದಾಟುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ. ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬ, ವಸಂತಕಾಲದ ಹಬ್ಬ. ಮನೆಗೆ ಭತ್ತ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ವಿರಾಮ ಸಮಯದಲ್ಲಿನ ಹಬ್ಬ. ಆದರೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ವಿಪುಲತೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿವೆ.

ಈ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ವಿದಿತವಾಗುವ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ, ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯು, ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡಿದೆ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಸ್ತಂಭ–ಕಟ್ಟೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬದಲು 'ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬ' ಎಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಶಕ್ತಿ ದೇವತಾ ಪೂಜಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸನ್ನಾಹವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ; ಜನಪದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳೊಡನೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ; ಊರು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಗತದ ಬಾಗಿಲುಗಳಾಗಿಯೂ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿದೆ; ರಾಜರಿಂದ, ಗುರುಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಜನಪದದಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ.

ಸುಗ್ಗಿ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಂದ ಬಲಿಯನ್ನು ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರ ಸ್ತಂಭದ ನೆರೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಎಡೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು—'ಬೇಟೆ'ಗೆ ಈಗ ಅವಕಾಶವು ಕಾನೂನಿನ ರೀತ್ಯ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿಂತಿರಬಹುದು–ಒಂದು ಕಾಲದ ಆಚಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯು ವೀರಕಟ್ಟೆಯು ಆಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ಮುನ್ನ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ವೀರಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ವೀರಪಣ ತೊಟ್ಟು ಹೋಗುವ ನಾಡಿಗರಿಗೆ ವೀರಮೌಲ್ಯದ ಸಂಕೇತವೂ ಆಗಿತ್ತು ಎನ್ನಬೇಕು. ವಿಜಯ ಪಡೆದು ಬಂದವರು ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಬಲಿ (?) ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಆಗಿನ ಬಲಿ ವೀರರಿಗೊಂದು ಮೌಲ್ಯದ ಬಹುಮಾನವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಹಚ್ಚುವ 'ಸೊಡ್ಲು' ವಿಜಯದ ಜ್ವಲಕಾಗಿ 'ಸ್ತಂಭ'ಗಳು ಶಕ್ತಿದೇವರ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪವು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದ ಅಥವಾ ಬೇಟೆಯಾಡಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರಬೇಕು. ಮಿಥುನ ಶಿಲ್ಪವು ಮನುಷ್ಯ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಮುಖವಾಗಿರಬೇಕು. ಯುಗಾದಿಯ ನಂತರವೇ ಈ ಹಬ್ಬದಾಚರಣೆಯ ಕಾರಣವು ಅನುಕೂಲ ಸಿಧಿ, ಅಗತ್ಯ ಪಡೆದ ವಿರಾಮ, ಚೈತ್ರದ ಹರುಷ, ದವಸದ ಕಣಜ ತುಬಿದ ತೃಪ್ತಿಯೆ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಒಂದು ಕಾಲದ ಈ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಬದುಕನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕಾರಣವೂ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ: ಅವುಗಳ ನೆರಳಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇಂದು ನಡೆಯುವ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಣಕಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಶೌರ್ಯ, ಶಿಲ್ಪ, ಇತಿಹಾಸ, ಧರ್ಮ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಡನೆ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಜನ ಮಾನಸದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಮೌಲ್ಯವಾಗಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿ ಬಂದಿರುವ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಯ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ 'ಹೆಣ್ಣು–ಗಂಡು' ಜೋಡಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಕೇತಕ್ಕೆ ಮೌಲಿಕ ಅರ್ಥವಿದೆ. ತೊಡಗುವ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಂಪರ್ಕ, ಸಮಾಧಾನಗಳೊಡನೆ ಒಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿ ನಡೆಯಲೆಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ, ಸತಿಪತಿ ಸಾಮರಸ್ಯದಂತೆ. ಇನ್ನು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳು, ಹರಿಸೇವೆಕಲ್ಲು(ವೀರಗಲ್ನೆಲೆ)ಗಳ ನಡುವೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಸವದ ಜನಪಧ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಡೆದು ಬರಲು ಮೇಲೆ ವಿವೇಚಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು ಬಹುಪೂರಕವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಅಂತಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು, ತಲೆಮಾರುಗಳ ಹಿರಿತನವನ್ನು ಆಧುನಿಕರು ನಂಬಲಿ ಬಿಡಲಿ, ತನ್ನತನವ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡದೆ ಜನತೆಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ತಾಜಾತನದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆಗಳು ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ; ಉಲ್ಲಾಸದ ವಾರ್ಷಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ; ಸಮೂಹ ಮನೋಹರಿಯಾಗಿವೆ. ○